

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Bc. Alena Mertlová Kopřivová

Maxmilián II. jako český král ve zprávách benátských vyslanců

Maximilian II as King of Bohemia
in the reports of the Venetian envoys

Praha 2024

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslava Hausenblasová, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní PhDr. Jaroslavě Hausenblasové, Ph.D. za její odbornou pomoc, cenné rady a připomínky při zpracování této diplomové práce.

Poděkování patří rovněž paní doc. Mgr. Marii Koldinské, Ph.D. za inspiraci k výběru tématu a důležité podněty při tvorbě záměru práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 20. srpna 2024

Alena Mertlová Kopřivová

Abstrakt

Tato diplomová práce se zaměřuje na období vlády Maxmiliána II. v Českém království, jak je zachycena v dobových zprávách benátských vyslanců. Práce je rozdělena do tří hlavních kapitol. První přináší pohled na fungování benátských diplomatů u císařského dvora v 16. století, druhá přibližuje život a osobnost Maxmiliána II. před nástupem na císařský trůn. Stěžejní je pak třetí kapitola, která podrobně rozebírá Maxmiliánovu vládu jako českého krále. Věnuje se jeho cestě ke koruně v Českém království, tažení proti Turkům, svolávání a jednání na sněmech v českých zemích, snahám o návrat jeho synů ze Španělska a jednání o České konfesi. Práce tak poskytuje detailní pohled na to, jakým způsobem reflektovali Maxmiliána II. jako českého krále benátsští vyslanci.

Klíčová slova

Maxmilián II., politika, diplomacie, benátsští vyslanci, české země, sněmy, turecké války, Rudolf II.

Abstract

This thesis focuses on the reign of Maximilian II in the Kingdom of Bohemia as depicted in the contemporary reports of Venetian envoys. The content is divided into three main chapters. The first chapter provides an overview of the operations of Venetian diplomats at the imperial court in the 16th century. The second chapter explores the life and personality of Maximilian II before his accession to the imperial throne. The third and most crucial chapter offers a detailed analysis of Maximilian's rule as the King of Bohemia. It covers his path to the Bohemian crown, his campaign against the Turks, the convening and proceedings of the diets in the Czech lands, his efforts to bring his sons back from Spain, and the negotiations regarding the Bohemian Confession. The thesis thus provides an in-depth view of how Venetian envoys perceived Maximilian II as the King of Bohemia.

Keywords

Maximilian II, politics, diplomacy, Venetian envoys, Czech lands, diets, Turkish wars, Rudolf II

Obsah

ÚVOD.....	7
1. BENÁŤSTÍ VYSLANCI U DVORA MAXMILIÁNA II.	11
1.1. DIPLOMACIE NA POČÁTKU NOVOVĚKU	11
1.2. OSOBY VYSLANCŮ.....	12
1.3. PRŮBĚH MISE	14
1.4. ZPRÁVY A RELACE BENÁŤSKÝCH VYSLANCŮ	16
1.5. VZTAHY MEZI ŘÍŠÍ A BENÁTKAMI.....	17
2. MAXMILIÁN II. PŘED NÁSTUPEM NA CÍSAŘSKÝ TRŮN	19
2.1. SYN CÍSAŘE.....	19
2.2. VZHLED A POVAHA.....	23
2.3. VZTAH K NÁBOŽENSTVÍ	25
3. MAXMILIÁN II. JAKO ČESKÝ KRÁL	27
3.1. CESTA K VLÁDĚ V ČESKÉM KRÁLOVSTVÍ	27
3.2. 1564–1565: PRVNÍ MĚSÍCE PO SMRTI FERDINANDA I.....	29
3.3. 1566: VÁLKA S TURKY	32
3.4. 1567: SNĚMY V ZEMÍCH KORUNY ČESKÉ.....	40
3.5. 1568: SNAHY O NÁVRAT SYNŮ ZE ŠPANĚLSKA	44
3.6. 1569–1571: NEJDELŠÍ POBYT V ČESKÉM KRÁLOVSTVÍ	48
3.7. 1571–1574: ČESKÉ SNĚMY BEZ CÍSAŘE	53
3.8. 1575: JEDNÁNÍ O ČESKÉ KONFESI A PŘIJETÍ RUDOLFA ZA ČESKÉHO KRÁLE	58
3.9. 1576: POSLEDNÍ MĚSÍCE A SMRT PANOVNÍKA	63
ZÁVĚR.....	66
SEZNAM PRAMENŮ A POUŽITÉ LITERATURY	69
SEZNAM ZKRATEK	69
NEVYDANÉ PRAMENY	69
VYDANÉ PRAMENY	69
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	70
PŘÍLOHA Č. 1 – SNĚMY V ROCE 1567.....	72
PŘÍLOHA Č. 2 – SNĚMY V LETECH 1569–1571	78
PŘÍLOHA Č. 3 – SNĚM V ROCE 1575.....	81

Úvod

Předmětem zájmu této práce je období vlády Maxmiliána II. Habsburského (*1527–†1576) a jeho vztah k českým zemím. Význam této osobnosti pro české dějiny není příliš častým objektem zájmu historiků a zprávy benátských vyslanců nabízejí v tomto směru důležitý, ale dosud málo využitý zdroj informací. Období mezi léty 1564, kdy Maxmilián II. nastoupil vládu, a 1576, kdy zemřel a uvolnil místo svému synovi Rudolfovi II., je však z našeho dnešního pohledu zajímavé. Je to doba, kdy s Maxmiliánem II. české stavy, tehdy ještě v relativně silné pozici, vyjednávaly o řadě záležitostí, například o svobodě náboženství, ekonomických problémech a daňovém zatížení, svolávání zemské hotovosti, vojenských záležitostech aj. Z hlediska českých dějin může průzkum tohoto tématu přinést zajímavá zjištění o charakteru a průběhu vládnutí Maxmiliána II. včetně událostí a jednání ovlivňujících situaci v Českém království, stejně jako přispět k objasnění motivací a způsobu jednání císaře vztahující se k českým zemím i k tehdejšímu dění v Evropě. Kombinace analýzy původních pramenů v italském jazyce, bližšího poznání osobnosti císaře a identifikace prvků týkajících se českých zemí tak mají potenciál obohatit obraz vlády Maxmiliána II. v kontextu dějin Evropy období druhé poloviny 16. století.

Dvanáct let relativně klidné vlády Maxmiliána II. nepřineslo Českému království, snad kromě jednání o České konfesi, zásadní dějinné zvraty. Svůj díl na tom nese jistě i často připomínaný fakt, že se Maxmilián dostal trochu nešťastně do stínu svého otce Ferdinanda I. a syna Rudolfa II., kteří sehráli v českých dějinách výraznější role. Dvanáct let přesto není krátká doba a bezpochyby se během ní událo mnoho věcí. Jeden ze způsobů, jak do nich nahlédnout, nabízejí zprávy zahraničních vyslanců. Čím významnější mocnost tito diplomaté zastupovali, tím blíže se dostali nejen k osobě vladaře, ale často i k exkluzivním informacím různého druhu. Získávali je od panovníka osobně nebo z jeho bezprostředního okolí a doplňovali o vlastní postřehy a pozorování. Vznikl tak zajímavý historický pramen, který zachycuje osobu panovníka, a především jeho politiku téměř na bázi každodennosti. Takovými diplomaty byli i benátské vyslanci, jejichž pravidelnými depešemi adresovanými dóžeti, čelnímu představiteli Nejjasnější republiky svatého Marka, se zabývá tato práce.

Nejde zdaleka o neznámý pramen. V historických pracích na něj bývá odkazováno. Nicméně většinou je do něj nahlíženo jen v souvislosti s konkrétními událostmi bez toho, aby byl zkoumán systematicky. A právě o takové systematické bádání se pokouší tato práce. Jejím cílem je podrobně prozkoumat obsah těchto zpráv a následně vyhodnotit, jakým způsobem zobrazují vládu a politiku Maxmiliána II. vůči Českému království. Současně se snaží posoudit, do jaké míry ve zprávách obsažené informace přinášejí nové poznatky či skutečnosti. Většina dosavadního výzkumu byla totiž vedena na základě listinných a jiných úředních dokumentů, případně soukromých

pramenů vzniklých převážně v českém prostředí. S ohledem na tyto cíle lze formulovat následující výzkumné otázky:

1. Jaký je charakter zpráv benátských vyslanců ve vztahu k Českému království?
2. Co vypovídají zprávy o stylu vládnutí Maxmiliána a okolnostech historických událostí týkajících se českých zemí?

Klíčovým pramenem, z kterého vychází tato práce, jsou tedy zprávy, či depeše, a relace benátských vyslanců v době vlády Maxmiliána II., tj. v letech 1564–1576. Zprávou se rozumí pravidelně, zpravidla jednou týdně, odesílané informace o dění u císařského dvora a dále o postupu plnění instrukcí přicházejících z Benátek. Relace je pak souhrnné pojednání o celé misi, které bylo po skončení služby předčítané vyslancem před benátským senátem. Jde o praxi výlučně spjatou s diplomacií Benátské republiky. Opisy zpráv tvoří poměrně rozsáhlý fond uložený ve Dvorském archivu ve Vídni,¹ relace už byly v minulosti vydány tiskem.

Z dalších pramenů je přihlíženo především k příslušným svazkům edice českých sněmů,² edici Maxmiliánovy korespondence vydané Viktorem Biblem³ a narativním pramenům, jako jsou kroniky Marka Bydžovského z Florentina⁴ či Václava Březana⁵ nebo paměti Pavla Korky z Korkyně,⁶ případně Mikuláše Dačického z Heslova.⁷

Česká historiografie prozatím nemá vlastní monografii, která by se zaměřovala výhradně na osobu Maxmiliána II. Ve starší české literatuře se jeho vládě v českých zemích podrobněji věnoval Václav Vladivoj Tomek ve svém Dějepis města Prahy.⁸ Větší pozornost byla věnována především jednáním o České konfesi, resp. sněmu roku 1575, jehož průběh podrobně zpracoval Ferdinand Hrejsa.⁹ Stejným tématem se zabýval i Kamil Krofta.¹⁰ Odkazy na vládu či osobnost Maxmiliána II. obsahují i kniha o Rudolfovi II. Josefa Janáčka.¹¹ V moderní české literatuře se vládě a osobě

¹ Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, fond Dispacci di Germania, signatura AT-OeStA/HHStA StAbt Venedig Dispacci di Germania, svazek 1–5. Blíže se na popis vlastního fondu zaměřuje kapitola 1.4.

² *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu III: 1558–1573*, Praha 1884.; *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu IV: 1574–1576*, Praha 1886.

³ Victor BIBL (ed.), *Die Korrespondenz Maximilians II.*, I–II., (Veröffentlichungen der Kommission für Neuere Geschichte Österreichs 14, 16.), Wien 1916, 1921.

⁴ Marek BYDŽOVSKÝ Z FLORENTINA, *Svět za tři českých králů*, ed. Jaroslav Kolár, Praha 1987.

⁵ Václav BŘEZAN, *Životy posledních Rožmberků*, ed. Jaroslav Pánek, Praha 1985.

⁶ Zdeněk VYBÍRAL (ed.), *Paměti Pavla Korky z Korkyně. Zápisky křesťanského rytíře z počátku novověku*, České Budějovice 2014.

⁷ Mikuláš DAČICKÝ Z HESLOVA, *Paměti*, ed. Jiří Mikulec, Praha 1996.

⁸ Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy XII.*, Praha 1901, s. 146–265.

⁹ Ferdinand HREJSA, *Česká konfesse, její vznik, podstata a dějiny*, Praha 1912.

¹⁰ Kamil KROFTA, *Boj o konzistoř pod obojí v letech 1562–1575 a jeho historický základ*, Český časopis historický 17, 1911, s. 28–57, 178–199, 283–303, 383–420.

¹¹ Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1987.

Maxmiliána II. věnuje zvláště Petr Vorel.¹² Řadu informací přinášejí i knihy a studie Jaroslava Pánka¹³ či Václava Bůžka.¹⁴

V německojazyčné literatuře je základní monografií *Maximilian II. Der rätselhafte Kaiser* Viktora Bibla,¹⁵ která přináší komplexní přehled o jeho životě a vládě. Ze starší literatury je to dále kniha Roberta Holtzmanna,¹⁶ zaměřená na život Maxmiliána před nástupem na trůn a jeho konfesní smýšlení. Další literatura se zaměřuje především na určité konkrétní aspekty Maxmiliánovy vlády. Jeho panováním v Římsko-německé říši se zabývá Maximilian Lanzinner¹⁷ a Albrecht P. Luttenberger,¹⁸ na ekonomiku císařské pokladny se zaměřil Peter Rauscher.¹⁹ Různými tématy spojenými s kulturou, uměním a politikou se zabývají příspěvatelé sborníku s názvem *Kaiser Maximilian II. Kultur und Politik im 16. Jahrhundert* z roku 1992.²⁰

Z anglicky psané literatury je důležitá monografie americké historičky Pauly Sutter Fichtner,²¹ věnovaná přímo osobě Maxmiliána II. Zajímavá je i biografie zpracovávající osudy manželky Maxmiliána II, Marie Španělské, historika Rubéna Gonzálese Cuervy.²²

Práce si vyžádala především důkladnou heuristiku zpráv vyslanců, analýzu a interpretaci jejich obsahu vzhledem k vytčeným cílům. Získaná fakta byla zpracována především metodou biografickou v kombinaci s metodou komparativní. Právě tento druhý metodologický přístup byl založen na explanaci motivací a okolností Maxmiliánova jednání jako panovníka, opět na základě konkrétního obsahu zpráv a doložených citací z pramenného materiálu. Byla prováděna i komparace zpráv

¹² Petr VOREL, *Dějiny zemí Koruny české VII.: 1526–1618*, Praha – Litomyšl 2005, s. 273–340.; dále pak např. životopis v publikaci Marie RYANTOVÁ – Petr VOREL (edd.), *Čeští králové*, Praha 2008, s. 321–333.

¹³ Jaroslav PÁNEK, *Zápas o Českou konfesi*, Praha 1991; Jaroslav PÁNEK, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551–1552*, České Budějovice 2003; Jaroslav PÁNEK, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 2011.

¹⁴ Václav BŮŽEK, *Smrt a pohřby Ferdinanda I. a jeho synů. Reprezentace katolické víry, politické moci a dynastické paměti Habsburků*, Praha 2020; Václav BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006.

¹⁵ Viktor BIBL, *Maximilian II. Der rätselhafte Kaiser. Ein Zeitbild*, Hellerau bei Dresden 1929.

¹⁶ Robert HOLTZMANN, *Kaiser Maximilian II. Bis zu seiner Thronbesteigung (1527–1564). Ein Beitrag zur Geschichte des Übergangs von der Reformation zur Gegenreformation*, Berlin 1903.

¹⁷ Maximilian LANZINNER, *Friedenssicherung und politische Einheit de Reiches unter Kaiser Maximilian II. (1564–1576)*, Göttingen 1993.

¹⁸ Albrecht P. LUTTENBERGER, *Kurfürsten, Kaiser und Reich. Politische Führung und Friedenssicherung unter Ferdinand I. und Maximilian II.*, Mainz 1994.

¹⁹ Peter RAUSCHER, *Zwischen Ständen und Gläubigern. Die kaiserlichen Finanzen unter Ferdinand I. und Maximilian II. (1556–1576)*, Wien 2004.

²⁰ Friedrich EDELMAYER – Alfred KOHLER (edd.), *Kaiser Maximilian II. Kultur und Politik im 16. Jahrhundert*, Wien-München 1992.

²¹ Paula SUTTER FICHTNER, *Emperor Maximilian II.*, New Haven – London 2001.

²² Rubén GONZÁLES CUERVA, *Maria of Austria. Holy Roman Empress (1528–1603)*, New York 2022.

s ostatními existujícími prameny (viz výše), nicméně vzhledem k specifickému obsahu zpráv se poměrně rychle ukázalo, že výtěžnost této komparace je spíše nízká. Práce obsahuje též dílčí rekonstrukci a interpretaci vybraných prvků Maxmiliánova panování, např. snahy o návrat svých synů nebo průběhu některých jednání českých sněmů za jeho vlády. Závěr předkládané práce pak směřuje spíše k syntéze relevantních informací, faktů a okolností týkajících se českých zemí a vlády císaře Maxmiliána II.

Metodická náročnost této diplomové práce spočívá v tom, že bylo nutno projít a vyhodnotit velké množství cizojazyčného pramenného materiálu, přičemž se ukázalo, že specifické poznatky vztahující se k cíli práce obsahuje jen menší část z něj. Je však zřejmé, že k tomuto zjištění bylo nutno projít zprávy vyslanců jako celek; hodnota práce tedy spočívá také v provedení tohoto celkového průzkumu a vyhodnocení relevance obsahu zpráv.

Práce je členěna do tří hlavních výkladových kapitol.

První z nich definuje cíle raně novověké diplomacie, seznamuje s osobnostmi vyslanců působících ve sledovaném období u císařského dvora a přibližuje specifika jejich služby. Blíže popisuje jejich zprávy a relace, rozebírá strukturu depeší a specifikuje je z hlediska jejich dnešního uložení.

Druhá kapitola se zaměřuje na Maxmiliánův život před nástupem na císařský trůn. Kromě standardního životopisu představuje i jeho osobnost, přičemž k jejímu popisu opět využívá převážně relace benátských vyslanců. Na základě stejného zdroje se snaží definovat i jeho přístup k náboženství.

Třetí, nejrozsáhlejší, kapitola už se specificky zaměřuje na Maxmiliána jako českého krále. Nejprve stručně přibližuje jeho cestu k českému trůnu a následně postupně chronologicky konkretizuje jednotlivé úseky jeho vlády s důrazem na informace týkající se nebo mající vztah k Českému království.

Závěr shrnuje poznatky získané zpracováním a interpretací pramenů a literatury a odpovídá na položené badatelské otázky.

1. Benátští vyslanci u dvora Maxmiliána II.

1.1. Diplomacie na počátku novověku

Éra renesance v Evropě byla, kromě jiného, i důležitým přechodovým obdobím mezi středověkou a moderní diplomacií.²³ U jejího zrodu stály mimo jiné i Benátky, které využily zkušenosti a metody nabyté během četných obchodních jednání a postupně je aplikovaly i na vyjednávání politická. Od neuspořádaných a dočasných rokování vedených spíše náhodně vybranými zástupci, se postupně přecházelo k jasně definovaným pravidlům a profesionalizaci diplomatů, kteří byli školeni k získání dovedností pro vedení dlouhodobých misí, z nichž pravidelně odesílali depeše o aktuální situaci. Byly zavedeny normy pro přijímání velvyslanců, pořádání jednání a pro ochranu diplomatů. Rozvíjel se koncept diplomatické imunity, privilegovaných práv a s tím spojené diplomatické hierarchie. Původně byly tyto postupy zaváděny mezi mocnostmi severní Itálie, ale rychle se rozšířily do celé Evropy. Panovníci si rychle uvědomili výhody zpravidla nepřetržitého toku informací a spontánně tak na tato pravidla přistupovali a postupně je kodifikovali.²⁴

Benátští vyslanci patřili v evropské diplomatické hierarchii k nejvýše postaveným osobám a díky titulu ambasador, který jim náležel, byli postaveni na roveň královským vyslancům. Vzhledem k politické situaci je převyšoval pouze papežský nuncius a španělský, příp. francouzský vyslanec. Jejich úkolem bylo především informovat Benátskou republiku o politice císaře a dění u dvora, jednat dle zasláných instrukcí s císařem nejen o politických záležitostech a vzájemně tlumočit zprávy předávané mezi císařem a dóžetem. Tato jednání zahrnovala i předávání řady užitečných informací Benáťčany císaři. Zásílali například pravidelné přehledy o dění v Konstantinopoli. Další náplň jejich služby tvořily zdvořilostní návštěvy významných osobností, ať už šlo o císařovy příbuzné, důležité šlechtice nebo např. cizí vyslance.

Jak už bylo zmíněno výše, Benáťčané jsou považováni za původce moderní diplomacie a svá první nařízení ohledně řízení stálých vyslanectví u evropských dvorů vydávali už během druhé poloviny 13. století a nadále je korigovali a doplňovali.²⁵ Zpravidla byli ambasadoři vysíláni na tři až čtyři roky dlouhou misi, ale často byli po ukončení jednoho pobytu prakticky okamžitě jmenováni jako vyslanci v jiné zemi,

²³ Blíže viz Garrett MATTINGLY, *Renaissance diplomacy*, Harmondsworth 1955, s. 51–114.

²⁴ Geoffrey R. BERRIDGE, *Diplomacy. Theory and practice*, Basingstoke 2002, s. 1–3.

²⁵ Podrobný přehled dekretů upravujících pravidla pro vysílání vyslanců uvádí E. Albèri v předmluvě k prvnímu dílu své edice relací. Viz Eugenio ALBÈRI, *Le relazioni degli ambasciatori veneti al senato I/I*, Florencie 1859, s. XVI–XX (předmluva číslována římskými číslicemi).

takže někteří se do Benátek nevrátili nastálo i několik desetiletí,²⁶ případně zemřeli během služby.²⁷

1.2. Osoby vyslanců

U dvora císaře Maxmiliána II. se během jeho dvanáctileté vlády vystřídali čtyři vyslanci Benátské republiky. Byli jimi do listopadu roku 1566 Leonardo Contarini, do září roku 1571 Giovanni Michiel, do května 1574 Giovanni Correr a poslední, až do panovníkovy smrti, Vincenzo Tron.

Velmi zajímavou postavou je bezesporu Giovanni Michiel.²⁸ Narodil se roku 1516 a poprvé je v pramenech zmiňován na počátku padesátých let 16. století, kdy byl vybrán do mimořádného poselstva, které odjelo do Janova roku 1551 pozdravit jménem benátského dóžete právě mladého Maxmiliána II. vracejícího se z tříletého pobytu ve Španělsku. Krátce nato, roku 1553, byl vypraven k Marii Tudorovně, aby jako zástupce Nejjasnější republiky vyjádřil nadšení nad návratem Anglie k poslušnosti Apoštolské stolici a jako řádný vyslanec strávil nějaký čas u Mariina dvora. Roku 1556 se vrátil do Benátek, aby se o rok později vydal na další misi do Francie, kde setrval více než tři roky. Prakticky okamžitě po svém návratu, tj. roku 1561, se vydal na svůj první pobyt k císařskému dvoru Ferdinanda I. Ten opustil jen pár týdnů před panovníkovou smrtí roku 1564. Nicméně k císařskému dvoru, tentokrát Maxmiliána II., se opětovně vrátil roku 1566 a zůstal u něj více než pět let. Poté byl poslán opět do Francie, kde zažil i události spojené s bartolomějskou nocí. Po návratu do Benátek byl už téměř šedesátiletý Michiel pověřován spíše kratšími misemi a postupně zastával různé funkce v benátských úřadech. Se členy císařské rodiny se ale setkal ještě několikrát. Jednak byl členem mimořádného poselstva, které roku 1577 vyjelo do Vídně pozdravit nově nastoupivšího císaře Rudolfa II., roku 1581 byl členem delegace, která provázela císařovnu-vdovu Marii²⁹ při jejím průjezdu územím Nejjasnější republiky během jejího návratu do Španělska a na samém konci roku 1582 byl znovu vyslán k císaři, tentokrát jako prokurátor Benátské republiky, aby se účastnil vyjednávání o stanovení hranice mezi územím Republiky a Kraňskem. Prahu nakonec opustil až v únoru 1585. V té

²⁶ O tom, že služba na vyslanectvích nepatřila k oblíbeným, svědčí neustálé zpřísnování postihů pro osoby, které se jí snažily vyhnout. Zatímco v druhé polovině 13. století stačilo zaplatit pokutu, v 16. století už odmítnutí hrozilo ztrátou veškerých privilegií po dobu jednoho roku. Jediným způsobem, jak se službě vyhnout, byl vážný zdravotní stav. Tamtéž.

²⁷ Např. na jaře 1610 zemřel v Praze benátský diplomat Francesco Priuli. Po jeho smrti pak o událostech u císařského dvora informoval do Benátek jeho sekretář Marcantonio Padavin.

²⁸ Životopis Giovanniho Michiela je zařazen do biografického slovníku italské encyklopedie Treccani. Veškeré informace o jeho osobě v této práci jsou, není-li uvedeno jinak, čerpány z tohoto textu. Gino BENZONI, heslo: *MICHEL, Giovanni*, in: Dizionario Biografico degli Italiani, LXXIV, Řím 2010, dostupné online https://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-michiel_res-c66fceb-dce2-11df-9ef0-d5ce3506d72e_%28Dizionario-Biografico%29/

²⁹ Marie Španělská, dcera Karla V., vdova po Maxmiliánovi II.

době už téměř sedmdesátiletý Michiel zastával po svém návratu do Benátek ještě několik důležitých postů a byl pověřován různými úkoly diplomatického charakteru, ale území nejjasnější Republiky už neopustil. Zemřel na konci roku 1596, v osmdesáti letech, neženatý a bezdětný. Veškerý majetek odkázal svému synovci a neteři.

Giovanni Correr se narodil roku 1533 v Benátkách.³⁰ I jeho život známe především díky jeho bohaté diplomatické kariéře. Na svou první misi byl vyslán ve svých třiceti letech, tedy roku 1563, do Savojska. O tři roky později a na další tři roky byl jmenován vyslancem u francouzského dvora. Od roku 1569 zastával určité funkce v benátských úřadech a roku 1571 odjel do Vídně, aby na přelomu srpna a září vystřídal na pozici benátského ambasadora svého předchůdce Givanniho Michiela. Období jeho mise u císařského dvora bylo poznamenáno výrazným zhoršením vztahů mezi říší a Benátkami. Navíc se mu nepodařilo splnit ani hlavní instrukci, kterou dostal před nástupem mise a to, aby Maxmiliána II. přiměl k partnerství ve Svaté lize proti Turkům. Císaře pak hodnotil jako politicky slabého, neschopného prosadit, i díky suverenitě říšských knížat, své zájmy. Ve Vídni setrval do května 1574 a už v únoru 1575 byl jmenován jako bailo, tj. benátský vyslanec v Konstantinopoli, kam dorazil o tři měsíce později. Roky 1578–1581 strávil na misi v Římě. V roce 1581 byl společně s Michielem členem krátkého poselstva, které doprovodilo císařovnu-vdovu a jejího syna arcivévodu Maxmiliána při přejezdu území Nejjasnější republiky na jejich cestě do Španělska. Poté působil nějaký čas na univerzitě v Padově a posléze v benátských úřadech. Zemřel v prosinci 1563. Svoji pozůstalost odkázal bratrovi, spolu s žádostí, aby jeho majetek zůstal součástí rodiny i pro další generace. Část svého jmění daroval na charitu.

Životopisy dalších dvou vyslanců nejsou kompletně známy.

Všichni čtyři vyslanci pocházeli z nejvyšší vrstvy benátské společnosti a museli již prokázat určitou způsobilost na předchozích misích, aby se kvalifikovali pro službu u císařského dvora. Také jejich odjezd na velvyslanectví byl řízen nařízením, aby se předešlo zbytečnému utrácení, okázalému luxusu a také z bezpečnostních důvodů. V 16. století například platilo, že si s sebou na cestu mohli vzít maximálně 200 dukátů, 12 koní a dva služebníky.³¹ Útěchou jim mohlo být, že roku 1561 benátský senát rozhodl, že všem vyslancům nastupujícím službu u dvorů papeže, císaře a krále španělského či francouzského bude nad rámec běžného platu vyplacena jednorázově odměna v hodnotě jednoho tisíce dukátů ve zlatě.³²

³⁰ Veškeré informace o životě Givanniho Correrera vycházejí, není-li uvedeno jinak, z tohoto textu. Angelo BAIOCCHI, heslo: CORRER, Giovanni, in: Dizionario Biografico degli Italiani, XXIX, Řím 1983, dostupné online

https://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-correr_%28Dizionario-Biografico%29/ .

³¹ ALBÈRI I/1, s. XVII.

³² Tamtéž, s. XVIII.

1.3. Průběh mise

Důležitou postavou každé mise byl vedle ambasadora i jeho sekretář. Vyslanec si ho vybíral sám z řad školených úředníků, kteří většinou pocházeli z druhé nejvýše postavené vrstvy benátské společnosti tzv. původních občanů. Vyslanec a sekretář často vytvořili stabilní dvojici a absolvovali spolu řadu misí. Úkolem sekretáře bylo především vedení administrativy, ale v případě indispozice, většinou zdravotní, či dokonce úmrtí vyslance jej mohl zastupovat. Často si vedl velmi zdařile a prakticky bez rozdílu v porovnání se svým zaměstnavatelem. Stejně tak vůči sekretáři vystupoval i panovník.³³ Jediné, co jim bránilo stát se plnohodnotnými jmenovanými ambasadory byl jejich neurozený původ.

Po příjezdu k císařskému dvoru se ambasador nejprve sešel se svým předchůdcem, který ho oficiálně představil císaři. Pak předchozí vyslanec mohl teprve svou službu opustit. Ambasadoři samozřejmě znali jména svých nástupců a informovali o nich předem i císaře. Někdy byli vyslanci jmenováni k císařskému dvoru i opakovaně, a tak se mohlo stát, že panovník už daného člověka osobně znal. Po příjezdu a proběhnutí úvodních oficialit si nový vyslanec obvykle pronajal dům nebo jeho část v docházkové vzdálenosti do paláce a začala mu běžná služba, jejíž naplní byly především již výše zmíněné pravidelné audience u císaře a zdvořilostní návštěvy ostatních dvořanů a dalších významných osob.

Důležitým a často odkazovaným zdrojem informací byl pravidelný doprovod panovníka cestou na ranní mši, kterou absolvovali i ostatní u dvora přítomní vyslanci, a během níž jak s panovníkem, tak mezi sebou, živě diskutovali, a vzápětí o obsahu těchto rozhovorů referovali ve svých zprávách. Čilé předávání informací probíhalo i na úrovni sekretářů a dalších administrativních pracovníků, kteří je samozřejmě aktivně sdělovali svým pánům. V předávání informací figurovali i další soukromé osoby, jejichž identita byla ve zprávách, pravděpodobně cíleně, utajena. Často jsou označováni jako „důvěryhodné osoby“ či „osoby znalé oněch věcí“. V neposlední řadě hrály roli i běžné rozhovory mezi dvořany a jejich názory na dění kolem panovníka. V depeších pak často narážíme na slovní spojení jako „proslýchá se“, „někteří si myslí“, „očekává se“ apod., doplněné o popis atmosféry panující v tom či onom okamžiku u dvora.

Kromě získávání informací byla povinností vyslance i účast na různých ceremoniích či slavnostech. Protože zastupovali svou mocnost a s ní i jejího hlavního představitele, v případě Benátčanů dóžete, očekávalo se, že jim císař poskytne stejné

³³ Konkrétní případ, kdy musel sekretář zastoupit na místě ambasadora, se udál i během uherského tažení Maxmiliána II. roku 1566. Vyslance Leonarda Contariniho, který trpěl nemocí ledvin, musel během výpravy zastoupit sekretář Hieronimo Albini. Contarini zůstal ve Vídni, kde se snažil v rámci možností pracovat. Zpětně se nabízí zajímavý pohled na paralelní líčení událostí přímo z vojenského tábora a jejich vnímání ve Vídni. Viz Leonardo CONTARINI, *Zpráva z 20. 8. 1575*, DdG 1b, s. 113–114.

pocty, jako by jednal přímo s daným vladařem. V praxi se toto projevovalo v pečlivém dodržování diplomatického protokolu, který vyslanci bedlivě hlídali a opět referovali svým nadřízeným, jak s nimi bylo jednáno.

Vyslanec se tedy viděl soukromě s panovníkem zhruba jednou týdně na audienci, v případě naléhavých záležitostí i častěji – panovník si ho buď nechal předvolat, nebo si vyslanec vyžádal audienci sám. V některých neodkladných případech proběhla menší soukromá audience hned před mší nebo po ní přímo v císařově oratoři.

Průběh jednotlivých audiencí bývá poměrně detailně popsán v jednotlivých depeších. Šlo především o výměnu informací. Vyslanec krátce vyličil, jaké novinky dorazily z Benátek a byl-li instruován k nějakému úkolu, sdělil jej císaři. Následoval rozhovor na dané téma a císař většinou přislíbil, že se danou věcí bude zabývat. Dále pokračoval císař, který taktéž popsal aktuální dění a opět o daných věcech s vyslancem krátce pohovořili. Po celou dobu trvání audience se pak navzájem ujišťovali o trvajícím přátelství obou říší. Toto líčení vzájemných setkání je velmi zajímavé z hlediska způsobu, jakým jej vyslanci prováděli. Zpravidla ovládali širokou škálu adverbii, aby velmi detailně popsali, jakým způsobem panovník dané věty vyslovuje nebo jak se tváří. Můžeme se tak dočíst, zda panovník mluvil vesele, pobaveně, s veselými očima, zdvořile či vstřícně, zda zvedl nebo naopak ztišil hlas, působil rozhořčeně, byl rozčilený apod. V jednom případě byl vyslanec nucen napsat i to, že „takto rozčileného císaře ještě neviděl“. Popisy tak působí velmi živě a při podrobnějším studiu působí dojmem, že tyto výrazy měly pravděpodobně jasně daný význam a nebyly voleny náhodně, ale pečlivě vybírány pro dané situace, aby vystihly i drobné nuance ve změně chování panovníka. Tento přístup nenechává zapomenout, že pořád šlo o diplomatické vyjednávání, jehož cílem samozřejmě bylo, aby císař v různých záležitostech jednal ideálně v zájmu Benátské republiky, nebo ji alespoň výrazněji nepoškodil. A pokud Benátčané vyšli v některých záležitostech císaři vstříc, téměř okamžitě si zdvořile vyžádali nějakou protislužbu.

Poté co vyslanec později ve své aktuální zprávě vyličil průběh audience u císaře, pokračoval v popisu toho, co se povídá a děje u dvora. Vypsal informace, které se dověděl na ranních mších, vyličil, co v daný týden podnikl císař s rodinou, odkud dorazili kurýři, koho nebo kdo jej navštívil, jaké významné osoby odjely či přijely ke dvoru a jak s nimi bylo zacházeno. Důležitou součástí zpráv jsou i pravidelné informace o zdravotním stavu panovníka, léčbě a prognózách. Dále o událostech v císařské rodině, jednáních o sňatcích, příp. o narození dětí. Proběhla-li v danou dobu nějaká důležitá ceremoniální událost či jiná slavnost, byl přiložen její popis.

Na úplný konec zpráv vyslanci doplňovali, bylo-li to nutné, osobní žádosti. Zpravidla šlo o drobné připomenutí, že jejich mise už se blíží ke konci a bude nutné

jmenovat jejich nástupce, případně upozorňovali na svůj nedobrá zdravotní stav a nutnost návratu do Benátek.

Vyslanci měli pravidelný přístup ke dvoru a doprovázeli panovníka prakticky všude, včetně vojenských tažení. Stávalo se jen velmi zřídka, aby císař nařídil, že si nepřeje, aby ho doprovázeli. Většinou šlo o cesty, které měly – nebo bylo žádoucí, aby se tak jevíly – spíše soukromý charakter. Pokud byl císař mimo město, odesílali vyslanci své zprávy i nadále, nicméně jejich informační hodnota v tu dobu výrazně klesala. Většinou jen lakonicky poznamenávají „zde nic nového“.

Jak už bylo zmíněno výše, služba vyslance končila až s nástupem nového. Poslední audience s odjíždějícím ambasadorem bývala veřejná za přítomnosti dvora. Císař vyslanci poděkoval za odvedené služby a zpravidla ho i obdaroval, většinou zlatým řetězem. Vyslanec poděkoval jménem dóžete a ujistil císaře o vzájemných dobrých vztazích s Nejjasnější republikou. Poté odjel.

1.4. Zprávy a relace benátských vyslanců

Zprávy diplomatů stojí na pomezí úředních a soukromých pramenů. Vyslanci se sice snaží nestranně popsat události, kterých jsou účastníky, ale vkládají k nim, ať už záměrně nebo bezděčně, vlastní komentáře. Oni sami ale nejsou většinou v těchto záležitostech přímo zainteresováni a mohou tak nabídnout určitou míru objektivitu. Nicméně je třeba zdůraznit, že stále šlo o lidi z nejvyšších společenských vrstev, rezidenty císařského dvora – cizince a přesvědčené katolíky, což samozřejmě do jisté míry formovalo jejich pohled nejen na tyto události.

Zprávy se nacházejí ve fondu *Dispacci di Germania*,³⁴ uloženém ve Dvorském archivu ve Vídni. Jedná se o 291 knih opisů zpráv benátských vyslanců pokrývajících období let 1541–1789. Relevantních pro období vlády Maxmiliána II. je prvních pět knih.³⁵ Zprávy jsou adresovány benátskému dóžeti, jedna z knih obsahuje část depeší z let 1501–1636 zasílaných benátské Radě deseti.³⁶ Originály jsou uloženy ve Státním archivu v Benátkách. V minulosti se o jejich edici pokusil rakouský historik Gustav Turba,³⁷ nicméně jeho práce skončila po vydání prvních tří svazků, které pokryly vládu císařů Ferdinanda I. a Maxmiliána II. Edice neobsahuje zdaleka všechny zprávy obsažené ve fondu *Dispacci di Germania*, ale je doplněna bohatým poznámkovým

³⁴ Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Vídeň, fond *Dispacci di Germania*, signatura AT-OeStA/HHStA StAbt Venedig *Dispacci di Germania*. (dále jen DdG)

³⁵ Konkrétně se jedná o knihy s označením DdG 1a, 1b, 2, 3, 4, 5. S ohledem na fakt, že opisy jsou svázané do knih, používám pro přehlednost citaci ve tvaru: Jméno Příjmení, *Zpráva z (datum odeslání zprávy)*, DdG (zkratka názvu fondu *Dispacci di Germania*) a číslo příslušné knihy, strana.

³⁶ Rada deseti, *Consiglio dei Dieci*, byla jedním z nejvyšších benátských orgánů, který byl každý rok obnovován. Jejím hlavním úkolem byl dohled na bezpečnost republiky.

³⁷ Pro tuto práci je relevantní třetí díl edice. Gustav TURBA, *Venetianische Depeschen vom Kaiserhofe (Dispacci di Germania)* III, Vídeň 1895.

aparátem a vysvětlivkami. Ohledně datace zpráv je nutné připomenout, že Benátčané počítali nový rok až od března.

Relace benátských vyslanců byly vydávány ve dvou edicích. Jde především o třicátý svazek druhé série edice *Fontes rerum Austriacarum*, jež je dílem Josepha Fiedlera³⁸. Dále je pro období vlády Maxmiliána II. důležitý šestý a osmý svazek první série edice Eugenia Albèriho.³⁹ Relace jsou zpravidla poměrně rozsáhlé texty podobné struktury, které popisují a přibližují dění v zemích, kde daný vyslanec působil. Popisují geografii ovládaného území, osobnost panovníka a členů jeho rodiny, ekonomickou situaci, stav armády apod. Jistě existovala obecná doporučení pro sepsání relace, nicméně záleželo na konkrétním vyslanci, jak moc detailně ji vypracoval a co uznal za vhodné do ní uvést. Jsou tak bohatým a, narozdíl od zpráv, poměrně často citovaným zdrojem.

1.5. Vztahy mezi říší a Benátkami

Vztahy mezi Nejjasnější republikou sv. Marka a Svatou říší římskou národa německého nebyly zdaleka ideální. Ačkoliv se to při čtení zpráv může jevit naopak. Audience jsou plné frází o vzájemné náklonnosti obou mocností, což ale zřejmě patřilo k běžnému diplomatickému protokolu. Jistě se vyskytovaly i situace, kdy panovník či vyslanec vyjádřili neskrývanou radost nad určitým sdělením, nebo se v některých situacích jejich vztahy a rozhovory jevily téměř jako přátelské, nicméně stále je nutné pamatovat na fakt, že šlo v podstatě o vyjednávání a určitý druh manipulace. Vyslanci si na své mise odváželi instrukce, kde měli stanoveny, v jakém směru na císaře působit a další detailnější úkoly dostávali písemně i během probíhající služby u příslušného dvora.

Nejpalčivějším problémem mezi císařem a dóžetem byla především otázka nevyjasněných hranic mezi Benátkami a říší. V době Maxmiliána II. se navíc tyto spory zkomplikovaly faktem, že území, které přímo sousedilo s benátskými državami na pevnině, připadlo po smrti Ferdinanda I. Maxmiliánovu mladšímu bratrovi Karlovi Štýrskému. Císař sám tedy často v záležitostech jednání o stanovení přesných hranic odkazoval vyslance na svého bratra s tím, že on sám může Benátčanům v těchto záležitostech posloužit pouze jako mediátor či přímlovce. Karel Štýrský naopak příliš ochoty pro tato jednání většinu času nevykazoval, což k vylepšení vzájemných vztahů nepřispívalo.

³⁸ Joseph FIEDLER, *Relationen venetianischer Botschafter über Deutschland und Österreich*, *Fontes Rerum Austriacarum, Diplomataria et Acta*, XXX, Wien 1870. (dále jen FIEDLER).

³⁹ Albèriho edice relací benátských vyslanců je rozdělena do tří sérií. První se zaměřuje na mise po Evropě kromě Itálie, druhá je věnována Itálii a třetí relacím vyslanců v Osmanské říši. Eugenio ALBÈRI, *Le relazioni degli ambasciatori veneti al senato I/6*, Florencie 1862. (dále jen ALBÈRI).

Další často probíranou záležitostí byly problémy s uskoky. Uskoci byli skupiny obyvatel, které původně utekly z území, které Turci postupně obsazovali, odkud se stáhly k pobřeží Jaderského moře.⁴⁰ V době vlády Maxmiliána II. sídlili uskoci hlavně kolem chorvatského přístavu Senj. Ačkoliv se část z nich etablovala jako uznávaní protiturečtí bojovníci, čímž pomáhali císaři v jeho bojích se sultánem, zbytek se živil spíše loupežemi či pirátstvím. Svými skutky tak pravidelně páchali škody nejen na benátských lodích a Benátčané se marně dovolávali u císaře pomoci s jejich potlačením. Panovník jim doporučoval viníky dopadnout a potrestat, sám ale neprojevoval ochotu se na tom podílet.

Jedním z problémů, byť o nich ani jedna strana explicitně nehovořila, byl jistě i benátský postoj vůči Osmanské říši. Ačkoliv se Benátky dostávaly do ozbrojených konfliktů se sultány, dařilo se jim zároveň kontinuálně udržovat s Konstantinopolí četné obchodní kontakty. V době válek mezi Habsburky a Osmany se tak snažili udržovat neutrální postoj. Přinášeli sice císaři pravidelná avíza o činnosti a pohybech Turků, které jistě vnímali především jako bezvěrce, což je přirozeně stavělo na habsburskou stranu, sami se ale bojů, pokud nebyli přímo ohroženi, neúčastnili.

Za vlády Maxmiliána II. a posléze i jeho syna Rudolfa se vzájemné vztahy mezi říší a Benátkami ještě dařilo udržet na úrovni, jež byla přijatelná pro obě strany, postupně ale vzájemné spory eskalovaly až ve válku o Gradišku v letech 1615–1617.

⁴⁰ Bližší informace k uskocům viz Jan RYCHLÍK – Milan PERENČEVIČ, *Dějiny Chorvatska*, Praha 2007, s. 97–98.

2. Maxmilián II. před nástupem na císařský trůn

2.1. Syn císaře

Maxmilián II. se narodil 31. července 1527⁴¹ mezi 23 hodinou a půlnocí ve Vídni jako druhé dítě a první syn Ferdinanda I. a Anny Jagellonské. V době jeho narození byl jeho otec arcivévodou rakouským a od října 1526, resp. února 1527, kdy byl korunován, také českým králem. Zřejmě vzhledem k této české vazbě se stal jedním z kmotrů Maxmiliána Adam z Hradce, nejvyšší kancléř Českého království. Když 6. srpna dorazila do Prahy zpráva o narození následníka trůnu, zvonily mu na počest kostelní zvony, zpívalo se *Te Deum* a střílelo z děl.⁴² Z dalších, celkem patnácti dětí královského páru, sehrál v českých dějinách významnou úlohu i mladší syn Ferdinand, jako pozdější český místodržící, a nepřímo i nejmladší Karel, jako otec Ferdinanda II., dalšího z českých panovníků.

Maxmilián prožil rané dětství ve Vídni. Pod vlivem narůstajícího tureckého nebezpečí byl později za jeho residenci i dalších dětí zvolen tyrolský Innsbruck. Pro výuku nejstarších potomků, prvorozené Alžběty a druhorozeného Maxmiliána, najal Ferdinand I. slezského humanistu Caspara Ursina Velia a další vzdělance. Později se k výuce připojili i mladší sourozenci a společně se takto vzdělávali až do roku 1538, tedy do Maxmiliánových 10–11 let, kdy spolu s bratrem Ferdinandem dostali vlastní dvůr.⁴³ Zde už výuka chlapců probíhala odděleně od dívek. Máme zachovanou instrukci s pokyny k jejich výchově vydanou Ferdinandem I. 13. října 1538, dle které lze zrekonstruovat jejich denní režim. Každý den vstávali mezi šestou a sedmou hodinou, pomodlili se a následovala hygiena, oblékání, mše a snídaně. Dopoledne pak proběhla výuka následovaná tělesným cvičením, odpoledne pak další hodinu a půl trvající učební blok. Běžný život se hodně přizpůsoboval církevním svátkům, které zároveň sloužily jako osnova náboženského vzdělávání. Před každou mší tak učitel s chlapci procházel příslušná místa v evangeliu a dalších biblických textech.⁴⁴

Ferdinand I. tedy kladl důraz na náboženskou výchovu, ale stejně tak i na jazykovou průpravu svých synů. Ke dvoru mladých princů přizval mužské potomky aristokratů ze všech částí své říše, a dbal na to, aby s mladými pány konverzovali ve svých rodných jazycích. Roku 1543 se tak v doprovodu obou princů ocitnul i tehdy

⁴¹ V pramenech bývá uváděno i datum 1. srpna 1527.

⁴² Marek BYDŽOVSKÝ Z FLORENTINA, *Svět*, s. 19–20.

⁴³ Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Martin HOLÝ – Tomáš STERNECK – Jan ZELENKA a kol.: *Děti a dětství. Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019, s. 284; k vývoji společného dvora Maxmiliána a Ferdinanda (II.) Tyrolského podrobně viz Jaroslava HAUSENBLASOVÁ, *The court of Archduke Ferdinand II: Its organisation, function and financing*, in: Sylva DOBALOVÁ – Jaroslava HAUSENBLASOVÁ (edd.), *Archduke Ferdinand II of Austria: A Second-Born Son in Renaissance Europe*, Wien 2021, s. 47–72.

⁴⁴ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA a kol.: *Děti*, s. 286.

třináctiletý český šlechtic Vratislav z Pernštejna, který strávil po boku Maxmiliána řadu let. Vzniklo mezi nimi osobní přátelství, díky kterému, a díky vysokým funkcím, do kterých byl později Pernštejn jmenován, zůstali v kontaktu až do konce Maxmiliánova života.⁴⁵ Princové, kteří byli svými pážaty, a to i z bezpečnostních důvodů, prakticky pořád obklopeni, se tak přirozeně učili komunikovat v jazycích zemí, kterým měli jednou vládnout. Kromě rodné němčiny a povinné latiny tak alespoň částečně hovořili i česky a maďarsky a pro výuku italštiny měli najatého učitele.⁴⁶ Speciálně u Maxmiliána je často zmiňováno zvláštní jazykové nadání, které později, díky pobytu u dvora císaře a svého strýce Karla V., doplnil i o znalost španělštiny.

Vedle teoretického vzdělávání prošli chlapci i ryze praktickou výukou nezbytnou pro pohyb ve společenských kruzích nejvyšší aristokracie. Jednalo se zejména o jízdu na koni, šerm, střelbu ze zbraně, ale také o tanec, hru na hudební nástroj či kreslení.⁴⁷

Vlastní výchova dětí nebyla prostá ani fyzických trestů. Maxmilián II. se později vyjádřil v tom smyslu, že příliš liberální výchova není pro děti vhodná a sám ve výchově svých dětí zřejmě uplatňoval podobný vzor, jakým byl vychováván on sám.⁴⁸

Po dovršení patnácti let, tedy v roce 1543, začal Maxmilián pod dohledem svého otce nabírat i první politické zkušenosti. Prvním významnějším zážitkem byla účast na říšském sněmu v Norimberku, kde se Ferdinand I. pokusil vyjednávat o poskytnutí finanční podpory na boj proti Turkům. Jeho syn se zde setkal se zástupci mnoha knížecích rodů a ve stejné době začaly vycházet najevo jeho jisté sympatie k luteránství. Kde tkvěl jejich původ je do dnes předmětem dohadů, a bezpochyby vyvolávaly neklid jak u otce Ferdinanda, tak u strýce Karla V. Tuto nedůvěru jistě posílil i fakt, že si mladý princ našel několik osobních přátel právě z řad příslušníků luteránských rodů, především pak Augusta Saského.⁴⁹

V roce 1544 Maxmilián přesídlil k císařskému dvoru svého strýce Karla V., kde dále pokračoval v nabírání politických zkušeností, a to jednak účastí na říšském sněmu ve Špýru a dále pak při uzavírání mírových dohod s Francií.⁵⁰ V té době už ale, zdá se,

⁴⁵ Více k osobnosti Vratislava z Pernštejna viz Petr VOREL, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 2021, s. 237–258.

⁴⁶ D. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – M. HOLÝ – T. STERNECK – J. ZELENKA a kol.: *Děti*, s. 288.

⁴⁷ Tamtéž, s. 291–292.

⁴⁸ Maxmilián II. se na toto téma širěji rozmluvil v souvislosti s pádem a internací španělského infanta Carlose, který připisoval právě příliš liberální výchově ze strany jeho otce krále Filipa II. Chlapec se pak, podle něj zhroutil pod tíhou nároků a povinností, které po něm začal otec v pozdějším věku důsledně vyžadovat. Na závěr poznamenal:

„*Non si allevano così li figlioli*“ disse S. Mtà. *‘bisogna admonirli, rebufarli et castigarli qualche volta et so ben io come siamo stati allevati et trattati noi altri.’* [‘Děti se takto nevychoávají’, řeklo Jeho Veličenstvo, ‘je nutné je napomínat, domlouvat jim a někdy je i potrestat. Vím moc dobře, jak jsme byli vychovávaní a jak s námi ostatními bylo jednáno.’]

Giovanni MICHIEL, *Zpráva z 28. 6. 1568*, DdG 2, s. 115–116.

⁴⁹ Petr VOREL, *Maxmilián II.*, in: Marie RYANTOVÁ – Petr VOREL (edd.), *Čeští králové*, Praha-Litomyšl 2008, s. 323.

⁵⁰ Tamtéž.

naplno převážil jeho zájem ve vyhledávání zcela pozemských kratochvílí. Účast na dvorských zábavách, záliba v nadměrné konzumaci alkoholu a zájem o opačné pohlaví vedly k tomu, že se zanedlouho stal otcem levobočka.⁵¹ V kontextu jeho doby se zřejmě nejednalo o nic výjimečného a podobné chování mladíků z urozených kruhů bývalo většinou tiše tolerováno.

Roku 1545 na říšském sněmu ve Wormsu promluvil císař Karel V. o svém úmyslu potlačit luteránskou opozici v říši sdruženou v takzvaný Šmalkaldský spolek, což následujícího roku vyústilo ve vyhlášení říšské klatby nad jejími vůdci. Jejím vykonáním byli pověřeni císařův bratr a český král Ferdinand a Mořic Saský, který, ač sám luterán, zachoval věrnost císařské straně. Toto jednání vyústilo v tzv. šmalkaldskou válku. Velení nad jednou z jízdních jednotek bylo svěřeno tehdy sotva devatenáctiletému Maxmiliánovi. Ten, prakticky bez válečných zkušeností, nedokázal plně postihnout míru své odpovědnosti a své velení považoval spíše za další v řadě jiných povyražení. Důsledkem bylo nařízení císaře Karla V. o podřízení Maxmiliánovy jednotky vévodovi z Alby a přímo k jeho osobě byl přidělen císařský komoří Thomas Perrenot z Chantonnay. Celá situace eskalovala v lednu 1547, kdy se Maxmilián pokusil v přestrojení opustit vojenské ležení bez císařova svolení a prchnout dále do Čech. Motivací byly pravděpodobně zprávy o umírající matce po porodu dcery Johany. Perrenot záhy jeho zmizení zaznamenal, pronásledoval ho a násilím přivlekl zpět.⁵² Historik Petr Vorel poukazuje na dehonestující dopad celé situace na osobu mladého arciknížete, která, společně s ponižujícími způsoby, s jakými císařská strana zacházela se zajatými luteránskými knížaty, pravděpodobně vedla k jeho nevraživosti vůči španělské nadutosti.⁵³ Po letech pak údajně prohlásí, že jediné, co se za dobu u španělského dvora naučil, je „umění přetvářky“.⁵⁴

Nicméně ostražitost, s jakou hleděl Karel V. na svého synovce, nemusela být nutně motivována jen jeho lehkovážným přístupem k vojenským povinnostem. Do širšího povědomí se už v té době dostala informace o Maxmiliánově tolerantním až sympatizujícím postoji vůči luteránství a císařští agenti začali stále častěji hlásit, že pro luteránskou opozici by byl do budoucna přijatelnějším panovníkem než současný císař.⁵⁵ Nehledě na fakt, že pro hluboce přesvědčeného katolíka, kterým Karel V. bezpochyby byl, musely být podobné zprávy týkající se jeho blízkého příbuzného

⁵¹ Tamtéž, s. 324.

⁵² Tamtéž, s. 324–325; dále pak Paula SUTTER FICHTNER, *Emperor Maximilian II.*, Chelsea – Michigan 2001, s. 15.

⁵³ P. VOREL, *Maxmilián II.*, s. 325.; explicitně o nenávisti vůči Španělům píše i jeden z benátských vyslanců: „*sopra tutti gli altri odia li Spagnoli [nenávidí Španěly více než kohokoliv jiného]* Paolo TIEPOLO, *Relace z roku 1557*, ALBÈRI I/8, s. 151.

⁵⁴ P. SUTTER FICHTNER, *Emperor Maximilian II.*, s. 13.

⁵⁵ P. VOREL, *Maxmilián II.*, s. 324.

minimálně skličující. Tyto úvahy ale alespoň na čas ukončila pro katolickou stranu vítězná bitva u Mühlberka 24. dubna 1547.

V období krátce po porážce luteránské opozice se císaři Karlu V. podařilo prosadit několik zásadních opatření, z nichž jedním z nejdůležitějších byl nový projekt nástupnictví, podle kterého se měl po jeho smrti ujmout vlády nad celou říší, včetně Španělského Nizozemí, jeho syn Filip II.⁵⁶ Dalšími v nástupnictví byl Karlův bratr Ferdinand a jeho syn Maxmilián, který si, po předešlých událostech a podezřeních ohledně svého náboženského smýšlení, příliš nezískal důvěru ani svého strýce, ani otce. Na přetřes tedy přišla otázka jeho „napravení“. V tomto měla sehrát důležitou úlohu Karlova dcera Marie jako budoucí arcivévodova žena. Dívka vychovaná v přísně katolickém duchu měla na svého budoucího manžela v tomto směru vhodně působit. Zároveň, byť to zřejmě nebylo přímo řečeno, bylo jejím úkolem do budoucna zajistit i správnou náboženskou výchovu jejich dětí. Současně císař po bratrovi požadoval, aby Maxmiliánovi zajistil českou a uherskou korunu. Marie by se tak po jeho boku stala českou a uherskou královnou.⁵⁷ Ferdinandovi I. se pak podařilo prosadit syna na český trůn roku 1549.⁵⁸

Mladý arcivévoda byl zároveň roku 1548 povolán do Španělska, kde se 13. září 1548 oženil se svou sestřenicí Marií, a dále zde další tři roky působil jako místodržící. Jeho strýc a bratranec Filip zatím pobývali ve Španělském Nizozemí. Nicméně jeho místodržitelství podléhalo tolika nařízením a omezením a on sám dostával pravděpodobně cíleně nedostatečné množství informací, že šlo v podstatě pouze o vládu formální.⁵⁹ Maxmiliánův návrat zpět do Vídně je spjat s velkou cestou řady českých šlechticů, kteří mu na příkaz Ferdinanda I. vyjeli vstříc až do Janova, kde na něj několik měsíců čekali. Jejich pobyt v prostředí Itálie 16. století vyvolal po jejich návratu domů vlnu zájmu o renesanční kulturu i na území českých zemí.⁶⁰ Krátce po příjezdu do Rakous přivedla královna Marie na svět své třetí dítě syna Rudolfa, který se narodil jen měsíc a dva dny po smrti svého staršího bratra Ferdinanda. Tím se stal následníkem otce.

Po návratu do Vídně nebylo Maxmiliánovi umožněno, aby se ujal vlády nebo na ní více participoval. Dle relací benátských vyslanců tuto pozici nesl velmi těžce, což vyvolávalo napětí i mezi ním a jeho otcem.⁶¹ Situace se začala lehce měnit až po roce

⁵⁶ P. VOREL, *Maxmilián II.*, s. 325.

⁵⁷ P. SUTTER FICHTNER, *Emperor Maximilian II.*, s. 16–17.

⁵⁸ O okolnostech přijetí Maxmiliána za českého krále je blíže pojednáno v kapitole 3.1.

⁵⁹ Ana DÍAZ MEDINA, *El gobierno en España de Maximiliano II (1548–1551)*, in: Friedrich EDELMAYER – Alfred KOHLER (edd.), *Kaiser Maximilian II. Kultur und Politik in 16. Jahrhundert*, Vídeň – Mnichov 1992, s. 39.

⁶⁰ Touto cestou se zabývá Jaroslav PÁNEK, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551–1552*, České Budějovice 2003; dále Josef JIREČEK, *Výprava šlechtická do Janova l. 1551, k uvítání voleného krále Maximiliana II.*, in: Sborník historický 2, 1884, s. 147–152.

⁶¹ Jedná se o relace z roku 1557, 1559 a 1562. Blíže je o tomto pojednáno v kapitole 2.2 a 2.3.

1556, kdy se Karel V. vzdal vlády a císařský titul přešel na jeho bratra. Ferdinand I. měl pragmatičtější povahu a pravděpodobně i lépe chápal náboženskou situaci střední Evropy, což vedlo k tomu, že začal synovi připravovat pozici pro převzetí moci. Podařilo se mu u nově nastoupivšího papeže Pia IV. vyjednat kompromisní řešení, kterým bylo roku 1561 jeho synovi, přestože formálně zůstával řádným katolíkem, povoleno přijímat svátost podobojí. Maxmilián pak musel následně v rodinném kruhu složit přísahu věrnosti katolické církvi.⁶² Zároveň se ale zhruba ve stejné době začalo diskutovat o odeslání jeho dvou nejstarších synů Rudolfa a Arnošta ke španělskému dvoru jejich strýce Filipa II., kam odjeli na podzim roku 1563. Podle oficiální verze se měli učit dobrým mravům a seznámit se s habsburskou politikou.⁶³ Bezesporu bylo toto rozhodnutí motivováno i přáním, aby chlapci obdrželi správnou katolickou výchovu.

Roku 1562 byl Maxmilián zvolen římským králem, korunován českým králem a o rok později i králem uherským. Roku 1563 ještě stihl vykonat holdovací cestu po zemích Koruny české.⁶⁴ Po smrti svého otce Ferdinanda I. 25. července 1564 se stal císařem, převzal jako král vládu v českých zemích a Uhersku a jako arcikníže v tzv. dolnorakouských zemích, tj. v Dolních a Horních Rakousích. Jeho bratr Ferdinand zdědil z otcovy vůle tzv. hornorakouské země, tj. Tyroly a několik menších území ve Švábsku, a tzv. předrakouské země. Nejmladší z bratrů, arcivévoda Karel, získal tzv. vnitrorakouské země, tj. Štýrsko, Korutany, Kraňsko a Přímoří s Istrií.⁶⁵

2.2. Vzhled a povaha

Fyzická podoba Maxmiliána II. je dobře známá z obrazů. Jako následník trůnu, král a císař byl samozřejmě za svého života portrétován hned několikrát. Mezi jeho nejznámější vyobrazení patří portrét mladého arcivévody z roku 1544 od Williama Scrotse, dále rodinný portrét od Giuseppe Arcimbolda z roku 1563 namalovaný dle předlohy z roku 1553 či 1554 a asi nejčastěji uváděný portrét přibližně čtyřicetiletého panovníka od Nicolase Neufchatela.⁶⁶ Tato díla, spolu s dalšími drobnějšími či méně známými vyobrazeními, nám dávají vcelku jasnou představu nejen o jeho vzhledu, ale i o jeho proměnách v průběhu Maxmiliánova života.

Benátská vyslanci podobizny panovníků do Benátek neposílali, nicméně i tak o vzhledu, povaze či dalších vlastnostech monarchů informovali. Museli si vystačit se slovním popisem, který byl nejčastěji součástí jejich závěrečných relací. Každý

⁶² P. VOREL, *Maxmilián II.*, s. 328.

⁶³ Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1987, s. 30.

⁶⁴ K této cestě blíže Mlada HOLÁ, „*Altem loblichem prauch nach*“. *Slezská holdovací cesta Maxmiliána II. z roku 1563*, *Folia historica bohemika* 24, 2009, č. 1, s. 79–110.

⁶⁵ P. VOREL, *Velké dějiny*, s. 273–274.

⁶⁶ Všechny obrazy dnes patří do sbírek Uměleckohistorického muzea ve Vídni.

k tomuto typu informací přistupoval zcela individuálně, a tak je možné setkat se s jednak velmi podrobným a barvitým líčením, nebo naopak s pouhými zmínkami doplněnými o nezákladnější informace jako bylo datum narození či stručně vylíčené příbuzenské vztahy. Údaje o osobě Maxmiliána, následníka a vladaře, jsou obsaženy ve čtyřech dochovaných relacích⁶⁷ od vyslanců Paola Tiepola z roku 1557⁶⁸, Leonarda Moceniga z roku 1559⁶⁹, Giacoma Soranza z roku 1562⁷⁰ a Giovanniho Michiela z roku 1571⁷¹. Většina popisů je tak z doby, kdy ještě žil jeho otec a on sám na svou vládu teprve čekal.

Maxmilián je v nich shodně líčen jako muž střední až vyšší postavy, který byl dobře stavěný, možná až příliš hubený. Měl vážný výraz, ale živé oči a pronikavý pohled, orlí nos a velké rty. Jeho pleť byla světlá a růžová zároveň, „tak jak bylo v jeho zemi obvyklé.“ Vousy měl kaštanové barvy a spíše na bradě než na tvářích.

Povahou byl spíše melancholický, hodně přemýšlivý a bystrý. Byl velmi přívětivý a lidský, více než jeho bratři. Měl velmi hezké způsoby, díky nimž byl oblíbený, a dokázal tak vyjít s kýmkoliv. Při konverzaci byl otevřený, milý a nenucený. Při méně formálních rozhovorech rád vtipkoval. Měl dokonalé dvorské vystupování. Někteří ale jeho chování považovali za přetvářku a tvrdili, že je pohrdavý a povýšený. Nemluvil tolik jako jeho otec, ale vážil slova a velmi dobře se vyjadřoval.

Měl velký zájem o literaturu, hodně četl a studoval Písmo. Zajímal se o novinky, o kterých živě diskutoval, a měl tak dobrý přehled i ve státnických záležitostech. Rád pracoval vlastníma rukama, dělal si nákresy a pracoval se soustruhem. Zajímal se o nové vynálezy, zvláště pak o nové modely artilerie a o střelný prach. Rád diskutoval s architekty o různých typech opevnění a dalších podobných věcech týkajících se války. Velký zájem měl také o hudbu. V kapli zpíval svoje party a někdy si je i soukromě ve svých komnatách předzpíval.

Mluvil několika jazyky, a to plyně německy, latinsky, španělsky a italsky. Ve francouzštině byl údajně průměrný, Soranzo zmiňuje i znalost maďarštiny. Názory na jeho znalost češtiny se lehce rozcházejí. Shodují se sice v tom, že češtině dobře rozumí, ale nejsou zajedno, zda je schopen ji i aktivně používat.

Prostředí jeho dvora bylo současníky vysoce ceněno. Obklopoval se řadou vzdělaných lidí, a to více než jeho otec. Údajně dávali přednost službě u Maxmiliána, protože je lépe platil a byli u něj spokojenější. Během dne jedl zpravidla dvakrát, zřídka vícekrát. Držel si i vlastní kapelu, která byla dle vyslanců opravdu výjimečná a za kterou vydával spoustu peněz.

⁶⁷ Údaje o Maxmiliánově vzhledu a povaze v této podkapitole vycházejí z těchto čtyř relací.

⁶⁸ Paolo TIEPOLO, *Relace z roku 1557*, ALBÈRI I/8, s. 151–155.

⁶⁹ Leonardo MOCENIGO, *Relace z roku 1559*, ALBÈRI I/6, s. 118–120.

⁷⁰ Giacomo SORANZO, *Relace z roku 1562*, ALBÈRI I/6, s. 149–152.

⁷¹ Tato relace existuje ve dvou verzích. Giovanni MICHIEL, *Relace z roku 1571*, FIEDLER, s. 241–245 a 277–282.

Co se týče manželského soužití s královnou Marií, všichni vyslanci se bez výjimky shodují, že jejich vztah byl velmi láskyplný.

2.3. Vztah k náboženství

Benátští vyslanci se Maxmiliánovu náboženskému citění opět věnovali především ve svých relacích.

Roku 1557 Paolo Tiepolo referoval, že nejstarší syn Ferdinanda I. se těšil velké podpoře luteránů, ačkoliv navštěvoval mše a účastnil se obřadů katolické církve. Nicméně se stýkal s luteránskými kazateli. Vyslanec ve své relaci dokonce zmiňuje, že se Maxmilián po určitou dobu snažil vyhýbat procesím, pohřebním obřadům a všemu, co by mohlo nasvědčovat tomu, že je katolík. Také nejvyšší představitelé jeho dvora měli být přesvědčenými luterány. Pohyboval se tak na pomezí mezi katolíky a protestanty. Tiepolo tvrdí, že to tak dělal záměrně, protože si uvědomoval, že má-li v budoucnu vycházet s protestantskými knížaty v říši a požadovat od nich pomoc proti Turkům, bude lépe, budou-li mu důvěřovat ve věcech jejich náboženství.⁷²

O dva roky později v této věci poznamenal Leonardo Mocenigo, že katolíci nemají Maxmiliána příliš v oblibě. Vadilo jim, že každému nechával příliš mnoho svobody v otázkách náboženství a prohlašoval, že víra má být přijímána svobodně a nebyť vynucená. I Mocenigo upozornil na fakt, že nástupce v říši tím pravděpodobně jen vycházel vstříc protestantským knížatům. Poukazoval i na napětí mezi Maxmiliánem a jeho otcem, když psal, že nechával u svého dvora volně kázat luteránské kazatele bez jakéhokoliv respektu vůči svému otci císaři.⁷³

Roku 1562 byl Giacomo Soranzo poněkud smířlivější. Píše, že se Maxmilián otevřeně neprojevoval ani jako katolík, ani jako luterán. Chodil sice na mše a dodržoval všechny katolické obřady, ale ti, kdo ho skutečně znali tvrdili, že to neodpovídá jeho vnitřnímu přesvědčení.⁷⁴ To bylo údajně i zdrojem napětí mezi ním a jeho otcem, který mu kvůli jeho nejasnému přístupu k náboženským záležitostem odpíral svěřit jakoukoliv vládu a odmítal i jeho rady.⁷⁵

Giovanni Michiel roku 1571 referoval, že Maxmilián už nezavdával ani nejmenší příčinu k pochybnostem o svém náboženském přesvědčení. Chodil na mše, dodržoval katolické obřady, jeho zpovědník byl katolík. Choval v úctě kněze i řeholníky a nezdálo se, že by to dělal s nevolí nebo ho to nějak uráželo. Zároveň ale vyslanec dodal, že Maxmilián, v té době už císař, si dobře uvědomoval, že „být katolík“ mu zajišťuje

⁷² P. TIEPOLO, *Relace z roku 1557*, s. 151–152.

⁷³ L. MOCENIGO, *Relace z roku 1559*, s. 119.

⁷⁴ G. SORANZO, *Relace z roku 1562*, s. 150.

⁷⁵ Tamtéž, s. 151.

náklonost většiny významných a vlivných osobností v říši, bez jejichž podpory by ztratil veškerou autoritu.⁷⁶

Maxmilián se tedy benátským vyslancům jevil jako konfesně nevyhraněný. V mládí ho zřejmě skutečně oslovil koncept luteránství, který si zpočátku snažil pro sebe prosadit. Mohly v tom hrát roli i ryze praktické důvody, kdy doufal, že mu tolerantní přístup zajistí budoucí lepší pozici při jednání s protestantskými knížaty. Postupem doby ale pochopil, že skutečnou podporu musí hledat u lidí, kteří mají reálnou moc rozhodovat a kteří byli především katolíky. Začal tedy důvěryhodně vystupovat jako jeden z nich. Důvodem mohly být tyto ryze praktické důvody, tlak rodiny a změna vnitřního přesvědčení, pravděpodobně ale dospěl ke konceptu tzv. nadkonfesijního křesťanství, kdy náboženské prožívání a přesvědčení považoval za svou ryze osobní záležitost.

⁷⁶ G. MICHIEL, *Relace z roku 1571*, s. 281.

3. Maxmilián II. jako český král

3.1. Cesta k vládě v Českém království

První konkrétní debaty o Maxmiliánovi jako českém králi zazněly už roku 1545 na sněmu ve Wormsu, kde začali bratři Karel V. a Ferdinand I. jednat o možném sňatku svých dětí.⁷⁷ Karlova dcera Marie byla jako dcera španělského krále, římského císaře a burgundského vévody žádanou nevěstou a už v roce 1544 se po skončení dalšího z řady konfliktů mezi jejím otcem a francouzským králem Františkem I. stala součástí sňatkových aliancí mezi evropskými panovníky.⁷⁸ Zpočátku nebylo jasné, zda se jejím budoucím mužem stane Maxmilián nebo jeho mladší bratr Ferdinand, ale její otec se nakonec přiklonil ke staršímu z bratrů. Požadoval pro svou dceru prestižní postavení, což měl zaručit sňatek s prvorozeným synem, který se měl stát českým králem. V této souvislosti proběhlo i pečlivé prozkoumání českých nástupnických práv, a to i v ženské linii.⁷⁹ Manželství s oddanou katoličkou Marií by zároveň oslabilo Maxmiliánovu pověst luteránského sympatizanta a svázalo ho těsněji s náboženskými zájmy Habsburků v říši. Ferdinand I. se také později zavázal, že bude manželům odvádět pravidelnou apanáž ve výši výnosů ze Slezska a obou Lužic a v případě, že by jim to nestačilo, dále ji navýší.⁸⁰

Maxmilián a Marie začali používat tituly českého krále a královny hned po své svatbě ve Španělsku roku 1548.⁸¹ Souviselo to pravděpodobně s faktem, že Ferdinand I. byl přesvědčen o dědičnosti českého trůnu⁸² a zpočátku tak ani o této možnosti přijetí svého syna s českými stavy nejednal. Jistě k tomu přispěl i fakt, že svatební jednání se časově kryla s probíhajícím konfliktem v říši a vrcholícím stavovským odbojem v českých zemích. Samotné přijetí Maxmiliána za českého krále tak proběhlo až na sněmu, který nechal Ferdinand I. svolat do Prahy na únor 1549. Dle původní volební kapitulace, jejíž originál ale shořel při požáru Pražského Hradu roku 1541, sice nesměly české stavy přijmout následníka ještě za života panovníka, nicméně její obnovená verze z roku 1545 už připouštěla nástupnictví Habsburků na principu primogenitury. Maxmilián už tedy nebyl volen, ale pouze, za splnění dohodnutých podmínek, sněmem přijat.⁸³ Rozhodnutí stavovské obce vyhovět králi v podstatě bez dalších výraznějších požadavků mohlo být motivováno i faktem, že jeho syna stále předcházela pověst potenciálně smířlivějšího panovníka v otázkách víry. Otevřela by se

⁷⁷ P. SUTTER FICHTNER, *Emperor Maximilian II.*, s. 16.

⁷⁸ P. VOREL, *Maxmilián II.*, s. 323.

⁷⁹ P. SUTTER FICHTNER, *Emperor Maximilian II.*, s. 16

⁸⁰ Tamtéž, s. 17.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž.

⁸³ P. VOREL, *Velké dějiny*, s. 230–231.

tak možnost dokončení náboženské reformy v českých zemích, jejíž návrh stavové neúspěšně předložili již na sněmu roku 1543 a jejímž cílem bylo uznání dalších konfesí v Čechách, a to novoutrakvistů, luteránů, a členů Jednoty bratrské.⁸⁴

Tento fakt si zajisté uvědomoval i Ferdinand I. Podobné zvěsti o vhodnosti Maxmiliána jako budoucího panovníka se v řadách protestantské opozice šířila už během bojů v říši v předchozích letech a vyvolávaly nervozitu jak u Karla V., tak jeho bratra. Čeští stavové ale v r. 1549, když přijímali Maxmiliána II. za českého krále, si vymínili, že nebude za života otce zasahovat do vlády. Vymínováni si to ostatně prakticky ve všech volebních kapitulacích, které novým panovníkům předkládali. Ferdinand I. navíc už v roce 1547 dosadil do Čech jako místopodřícího svého mladšího syna Ferdinanda a tím fakticky znemožnil Maxmiliánovi vládnout.

Zpráv benátských vyslanců z tohoto období máme zachováno jen nepatrné množství. Jsou velmi útržkovité, neúplné a pokud se některé zachovaly, jsou v nich popsána především jednání s císařem ohledně záležitostí Nejjasnější republiky. O osobě Maxmiliána či záležitostech českých zemí se nezmiňují. Bohatším zdrojem jsou v tomto směru již výše zmíněné relace benátských vyslanců z let 1557, 1559 a 1562, které si vztahů mezi otcem a synem všímají a vypovídají o nich až nápadně shodně. Dle jejich svědectví byly vztahy mezi otcem a synem napjaté, protože Ferdinand, v té době již císař, svému synovi nedůvěřoval stran pochybností o jeho náboženském přesvědčení. Odmítal ho pustit k vládě, a to i v zemi, která mu jako budoucímu českému králi náležela, což Maxmilián nesl velmi těžce. Tato nevraživost se přenesla i na vztah s bratrem, českým místopodřícitelem, který byl, dle slov dvořanů, v českých zemích velmi oblíbený a možná by ho tam viděli mnohem raději jako českého krále než jeho bratra, což Maxmilián samozřejmě vnímal jako velkou nespravedlnost.

Maxmilián byl českým králem korunován až v září roku 1562. Takto dlouhý rozestup mezi přijetím za budoucího panovníka a následnou korunovaci nebyl obvyklý. Příčin bylo hned několik. V roce 1549 v nich hrály roli jak nevyjasněnost budoucího postavení Ferdinanda I. s ohledem na říšský trůn, tak nejasné konfesijní smýšlení právě přijatého následníka, otázka znovuobsazení pražského arcibiskupství, tak i ryze praktické důvody spojené s žalostným stavem Pražského hradu poničeného požárem roku 1541 a jeho pomalou obnovou.⁸⁵ Časem se všechny z uvedených překážek podařilo odstranit a korunovaci tak nic nebránilo. Navíc se vynořila otázka Ferdinandova nástupnictví v říši a s ní spojená volba Maxmiliána římským králem. Jako korunovaný český král, a tudíž kurfiřt, by se účastnil samotné volby, což výslovně

⁸⁴ Tamtéž, s. 152.

⁸⁵ Blíže viz Jaroslava HAUSENBLASOVÁ, *Die Krönung Maximilians II. zum böhmischen König 1562 in Prag und ihre langjährigen Vorbereitungen*, in: G. AMMERER – I. HANNESSCHLÄGER – M. HOLÝ (edd.), *Festvorbereitung. Die Planung höfischer und bürgerlicher Feste in Mitteleuropa 1500–1900*, Leipzig 2021, s. 153–173.

požadovali i někteří další z kurfiřtského kolegia. Připočteme-li k tomu ještě motivaci v podobě pokročilého věku jeho otce, stala se otázka jeho korunovace českým králem nanejvýš aktuální.

Okolnosti vlastní ceremonie se začaly řešit na přelomu ledna a února 1562, kdy nechal Ferdinand I. povolat syna z Lince do Prahy. Tam Maxmilián po krátkém jednání zpečetil svůj písemný slib, že bude respektovat práva a výsady Království českého a 10. února přísahal před členy své rodiny, že bude žít v katolické víře.⁸⁶ Krátce nato začaly přípravy, vlastní akt bylo nutné stihnout ještě před římskou volbou.

Původně navržený termín korunovace „mezi Velikonocemi a Letnicemi“ byl na Maxmiliánovu žádost odložen, jednak z finančních důvodů a dále kvůli těhotenství jeho ženy, která koncem června čekala porod. Podle českého zvyku měla být korunována společně se svým mužem.⁸⁷ Ferdinand I. se rozhodl, a to i s ohledem na odložení samotné říšské volby, synovi vyhovět a přeložit termín až po konci léta. Maxmilián tak vjel 7. září 1562 slavnostně do Prahy, kde byl o třináct dní později korunován českým králem.

Vyslancem Nejjasnější republiky u císaře Ferdinanda I. byl v tuto dobu Giovanni Michiel. Na císařský dvůr se opětovně vrátil ještě v listopadu 1566 a až do září 1571 byl benátským ambasadorem i u dvora císaře Maxmiliána II. Pokud se ale týká událostí roku 1562 nemáme od něj z tohoto období zachovány téměř žádné zprávy. Z celého roku jsou známy pouze čtyři depeše, které si ale příprav na samotnou korunovaci nevšímají. Samotná ceremonie ale zajisté neušla vyslancově pozornosti, protože se jí bezpochyby účastnil, a to mezi předními hosty. Čestné místo mu náleželo i na následné hostině. Podobně tomu bylo i o téměř přesně třináct let později, kdy se 22. září 1575 v Praze uskutečnila korunovace Maxmiliánova syna Rudolfa II. a o jejímž průběhu už máme depeše dochovány.

Maxmilián II. byl zvolen římským králem 24. listopadu 1562 a o šest dní později ve Frankfurtu korunován. Byl u toho i Michiel a tentokrát se nám už jeho, byť relativně skromný, popis volby zachoval.⁸⁸

3.2. 1564–1565: První měsíce po smrti Ferdinanda I.

Ferdinand I. zemřel v podvečer 25. července 1564. Císař byl už několik měsíců zesláblý a všem v jeho okolí bylo jasné, že se jeho život blíží ke konci.⁸⁹ O jeho smrti

⁸⁶ Tamtéž, s. 158.

⁸⁷ *Sněmy III*, Maxmilian císaři Ferdinandovi o odkladu české korunovace (Linec, 24. 3. 1562), s. 100–102.

⁸⁸ Popis volby Maxmiliána II. římským králem viz G. MICHIEL, *Zpráva z 21. 9. 1562*, DdG 1a, s. 175–176.

⁸⁹ Poslední měsíce Ferdinandova života popsuje Alfred KOHLER, *Ferdinand I. Kníže, král a císař*, České Budějovice 2017, s. 230–233.

informovali ještě týž den do Benátek hned dva vyslanci.⁹⁰ Ke stálému ambasadorovi u císařského dvora Leonardu Contarinimu se na čas připojil Michiel Surian. Proč tomu tak bylo není zcela jasné, ale pravděpodobně to souviselo s naléhavým jednáním ohledně vymezení hranic mezi územím Benátské republiky a územím podléhajícím císaři, které bylo hlavním obsahem posledních zpráv před panovníkovou smrtí. V předtuše brzkého konce císaře mohly Benátky vyvinout větší tlak na vyjednávání, protože změna na trůnu by znamenala novou vlnu jednání s novým panovníkem a případné složité dokazování již dříve pouze slovně potvrzených dohod. Nicméně část jednání už probíhala přímo s Ferdinandovým následníkem, a přešla tak plynule po panovníkově smrti do Maxmiliánovy kompetence.

První dny po smrti císaře popsali vyslanci ve zprávě z 10. srpna.⁹¹ O audienci požádali prozatím jen arcivévody Ferdinanda a Karla, aby jim oběma vyjádřili jménem benátského dóžete lítost nad smrtí otce. Všimají si, že zvláště arcivévoda Karel nese jeho smrt velmi těžce. Všichni tři bratři strávili první dny po smrti císaře společně v soukromých rozhovorech, jejichž obsah nebyl znám, ale panovalo všeobecné přesvědčení, že se ve všem shodli. Prošli dokonce i otcovy osobní věci a rozdělili si je mezi sebou.

V této souvislosti vyslanci referují i o prvních náznacích o plánované politice v zemích, kterým nyní plně vládl Maxmilián II. Informace přímo od císaře zatím neměli, ale dle mínění obecně rozšířeného u dvora se hned po skončení bratrských jednání měl vrátit arcivévoda Ferdinand do Čech, kam by měl dorazit v říjnu i císař. Očekávalo se,

⁹⁰ Zpráva o smrti císaře Ferdinanda I. viz Leonardo CONTARINI a Michiel SURIAN, *Zpráva z 25. 7. 1564*, DdG 1a, s. 217–218.

⁹¹ „(...) siamo stati a far li officii con li serenissimi Principi Ferdinando et Carlo, et con sue altezze havemo usate quelle parole che sono state convenienti alle persone loro, et alla occasione presente et all'affettione, che conoscemo, che la Ser.tà V. desidera di mostrar verso di loro, et dall'uno et l'altro è stato accettato il nostro officio gratamente, et con dimostrazione di molto affetto, et per quello che si sente a dir all'uno at all'altro, mostrano di voler dipender in tutto dalla volontà dell'Imperatore, et di riconoscerlo non solamente, come fratello, ma anchora come signore. Et l'Arciduca Carlo ch'è di natura più benigno, et più mansueto ha sentita questa morte con molta passione, et senza alcun dubio con maggiore di ciascuno delli altri fratelli. Sono stati tutti tre questi Principi tutti questi giorni insieme in secreti colloqui, per quello, che si può creder, sopra il dar ordine alle cose sue fra loro, et pare, che ogni cosa passi con grande unione. Hanno revista la guardarobba del Padre, dove non si sa, che habbino trovati danari, se ben di dicesse che ne troveriano in qualche summa, ma hanno trovato argentarie, gioie et altre cose di gran stima, et pare, che dividano ogni cosa quietamente.“ *[(...) navštívili jsme nejjasnější arciknížata Ferdinanda a Karla, a mluvili s nimi tak, jak je vhodné mluvit s osobami jejich postavení a v současné situaci, a s takovou náklonností, o jaké víme, že by ji Vaši Jasnost vůči nim projevila. Oba přijali naše slova vděčně a s velkou náklonností, a dle toho, co říkal jeden, tak druhý, projevují ochotu zcela se podřídít vůli císaře a uznávat ho nejen jako bratra, ale také jako vladaře. Arcivévoda Karel, který je přirozeně laskavější a mírnější, prožívá tuto smrt s velkým zármutkem a nepochybně hlouběji než jeho bratři. Všichni tři tito princové strávili v uplynulých dnech mnoho času v utajených rozhovorech, zřejmě proto, aby mezi sebou ujednali své záležitosti, a zdá se, že vše probíhá ve vzájemném souladu. Prošli i otcovy osobní věci, kde podle všeho nenašli žádné peníze, i když se říkalo, že mohli nalézt nějakou částku, ale našli stříbro, šperky a další věci velké hodnoty, a zdá se, že si vše v klidu rozdělili.]*

L. CONTARINI a M. SURIAN, *Zpráva z 10. 8. 1564*, DdG 1a, s. 219–220.

že v Čechách bude nadále vládnout arcivévoda Ferdinand nebo nejmladší z bratrů Karel, což by údajně Ferdinandovi dvořané nesli těžce.⁹²

Další audience u císaře se nadále nesly v podobném duchu jako před smrtí Ferdinanda I., kdy se Benátčané primárně věnovali řešení problémů spojených s jejich Republikou. O záležitostech českých zemí nereferují, tamní situace se nevymykala normálu, čímž pro ně ztrácela na zajímavosti. Ostatně i korespondence mezi císařem a jeho bratrem, doposud českým místodržitelem, se nesla především v duchu příprav na otcův pohřeb a převoz jeho těla do Prahy.⁹³

Zprávy o císařově podzimní cestě do Čech se ukázaly jako liché, a tak v první polovině října přijal mimořádné poselstvo vyslané z Benátek. Tato poselstva byla zpravidla vypravována právě u příležitosti úmrtí, resp. nástupu nového panovníka.⁹⁴ Jejich cílem bylo jednak jménem dóžete kondolovat ke smrti předchozího vládce, ale především pozdravit nového a vzájemně se ujistit o přátelských vztazích. Dělo se tak na slavnostní veřejné audienci za přítomnosti celého dvora. Celá akce pak byla doprovázena banketem či pozváním vyslanců k lovu či jiné dvorské kratochvíli.⁹⁵ Součástí mise z podzimu 1564 byla i audience u královny Marie, které kondolovali ke smrti tchána.⁹⁶

Informace o českých zemích se ve zprávách vyslanců z tohoto období téměř neobjevují. První drobné zmínky začínají až v červenci 1565 a to prakticky jen údaji o počtu vojáků posílaných z českých zemí do Uher. Císařská vojska v té době bojovala

⁹² „(...) et finiti che siino questi negocii, che sarà fra pochi giorni, l'Arciduca Ferdinando ritornerà in Bohemia, dove si dice, che aspettaria l'Imperator, che ha da andar in persona in quel Regno questo Ottobre, et all'ora si saperà se sua Altezza haverà da continuar a quel governo, o pure si come dicono alcuni vi sarà messo il Principe Carlo o altri, et è benconveniente ch'una tal rissoluzione sia secreta, dependendo dal voler dell'Imperator solo, et non essendo ragionevole, che possa esser comunicata fin hora con molti. Questo si sa ben publicamente, che tutti quelli della corte dell'Arciduca Ferdinando stanno così volentiera in Bohemia, che dovendo partisi, partiranno con loro gran dispiacere.“ [Až budou tyto záležitosti uzavřeny, což bude během několika dní, arcivévoda Ferdinand se vrátí do Čech, kde, jak se říká, bude očekávat císaře, který má do tohoto království osobně přijet v říjnu. Tehdy se ukáže, zda jeho výsost bude pokračovat ve vládě, nebo zda, jak někteří říkají, bude jmenován princ Karel nebo někdo jiný. Je vhodné, aby takové rozhodnutí zůstalo tajné, záleží to pouze na vůli císaře a není rozumné, aby bylo sděleno mnoha lidem již nyní. Je veřejně známo, že všichni z dvora arcivévodě Ferdinanda jsou v Čechách tak rádi, že až budou muset odejít, odejdou s velkou nelibostí.]

Tamtéž.

⁹³ Viktor BIBL, *Die Korrespondenz Maximilians II.*, s. 8–9.

⁹⁴ Členy tohoto mimořádného poselstva z roku 1564 byli Marino Cavalli a Alvise Mocenigo, ke kterým se ve Vídni připojili i řádní, u dvora sloužící, vyslanci Leonardo Contarini a Michiele Surinam. Posledně jmenovaný se následně vrátil s poselstvem zpět do Benátek.

⁹⁵ Průběh jednoho takového poselstva popsal pozdější dóže a v té době vyslanec Leonardo Donà, když byl po smrti Maxmiliána II. spolu s dalšími vypraven do Vídně, aby pozdravil nově nastoupivšího císaře a českého a uherského krále Rudolfa. Viz Umberto CHIAROMANNI (ed.), *Il viaggio a Vienna di Leonardo Dona, ambasciatore della repubblica veneta, nell'anno 1577*, Padova 2004.

⁹⁶ Ke kondolenci královnám se později vyjádřil vyslanec Giovanni Michiel, když v souvislosti s úmrtím španělského infanta Carlose uvedl, že „podle zdejšího (vídeňského) a španělského zvyku je nutné královně kondolovat jen u příležitosti úmrtí jejího otce, manžela nebo některého z dětí.“ Obecně se jednalo spíše o blízké mužské příbuzné, ke kterým strýc, tchán a císař v jedné osobě bezpochyby patřil. Viz G. MICHIEL, *Zpráva z 4. 10. 1568*, DdG 2, s. 246.

pod vedením Lazara von Schwendi⁹⁷ na rozhraní Uher a Sedmihradska, kde se snažila udržet pevnost Ardud.⁹⁸ Během července 1565 se tak dle zpráv vyslance mělo do Košic, které sloužily jako výchozí tábor pro Schwendiho vojska, postupně přesunout 2 000 jezdců vyslaných z Českého království.⁹⁹ Tohoto tažení se zúčastnil i český rytíř Pavel Korka z Korkyně, který ho stručně popsal ve svých pamětech.¹⁰⁰

Zajímavá je i zpráva z 11. srpna 1565, ve které vyslanec Contarini popsal pohřeb Ferdinanda I. a vypravení jeho těla na cestu do Prahy, kde byl 20. srpna 1565 pohřben.¹⁰¹

3.3. 1566: Válka s Turky

Informace ve zprávách benátských vyslanců o politice ze strany císaře vůči Osmanské říši jsou zpravidla velmi podrobné. Benátčané, kteří měli na Blízkém východě důležité obchodní zájmy, se tradičně snažili udržovat s Konstantinopolí dobré, nebo alespoň neutrální vztahy. Je důležité zmínit, že benátští patricijové neměli ze zákona jinou možnost obživy, než byl obchod, z nějž právě podnikání s orientálním zbožím patřilo k velmi výnosným. Bylo tak v jejich bytostném zájmu, aby měli dobrý přehled o politické situaci Osmanské říše, na jehož základě se prakticky neustále snažili diplomaticky balancovat mezi záležitostmi křesťanského a islámského světa. V praxi to znamenalo, že neváhali informovat císaře o aktivitách Vysoké Porty, tak jak o nich referovali jejich vyslanci a agenti z Konstantinopole, výměnou za exkluzivní sdělení týkající se císařských jednání se sultánem. Pokud ale Nejjasnější republika nebyla přímo v ohrožení, nezapojovala se do válečných či jiných bojových operací a udržovala si, alespoň zdánlivě, neutrální postoj.

V době, kdy Maxmilián II. přebíral trůn po svém otci, byla situace v Uhrách relativně stabilní, nikoliv však uspokojivá. Od roku 1541, kdy Turci dobyli Budín a

⁹⁷ Lazarus von Schwendi (1522–1583) byl významným císařským diplomatem a vojevůdcem 16. století. Po studiích na univerzitách v Basileji a ve Strassburgu se dal roku 1546 do služeb Karla V., v rámci kterých byl diplomaticky i vojensky činný např. v průběhu šmalkaldské války (1546–1547). Později se stal velitelem císařského vojska v Uhrách při bojích proti Turkům a působil jako vojenský poradce císaře. Schwendi sepsal několik teoretických děl zabývajících se soudobým vojenstvím. Některá z nich byla zaměřena konkrétně na uherské bojiště – např. *Bedenken, was wider den Türken vorzunehmen*, další měla spíše obecnější charakter. Citace z webových stránek VHÚ, dostupné online: <https://www.vhu.cz/exhibit/schwendi-lazarus-von-kriegs-discurs/>

⁹⁸ Jedná se o pevnost u dnešního rumunského města Ardud, maď. Erdöd. V pramenech nazýváno jako Castello di Erdet.

⁹⁹ „Delli dui mille cavalli di Boemia cinquecento marchiano con le cinque insegne (di Allemani) sopradette. Gli altri mille e cinquecento sono in camino, ne potrano esser col Suendi prima che tutto'l presente mese.“ [Z dvou tisíc jezdců z Čech pochoduje pět set pod výše zmíněnými pěti (alsaskými) prapory. Zbývající tisíc pět set je na cestě a nemohou být u Schwendiho dříve než na konci tohoto měsíce.]

L. CONTARINI, *Zpráva z 21. 7. 1567*, DdG 1a, s. 267.

¹⁰⁰ Zdeněk VYBÍRAL (ed.), *Paměti Pavla Korky z Korkyně*. Zápisky křesťanského rytíře z počátku novověku, České Budějovice 2014, s. 117–120.

¹⁰¹ L. CONTARINI, *Zpráva z 11. 8. 1565*, DdG 1a, s. 274–276.

ustanovili tam svůj pašalík, spadalo severní a západní území pod vládu Habsburků, centrální část a jih Uher obsadila Osmanská říše a východ tvořilo formálně autonomní, ale na Osmanech prakticky zcela závislé sedmihradské knížectví pod vládou mladého Jana II. Zikmunda Zápolského. Osmanské říši vládl Sulejman I., za jehož vlády dosáhla turecká říše svého největšího rozmachu. Roku 1565 byl pak sultán od května do září zaměstnán neúspěšným obléháním ostrova Malty.

Maxmilián II. se po smrti otce snažil zachovat status quo a vyjednat se sultánem příměří výměnou za vyplácení tributu. Bedlivě také sledoval aktivitu sedmihradského knížete, s kterým stále vedl na společné hranici boje. Díky těmto skutečnostem panovala mezi Vídní a Konstantinopolí čilá diplomatická aktivita, avšak podbarvená vzájemnou nedůvěrou. Když tedy na konci srpna dorazily zprávy od sultána, že je ochoten uzavřít příměří, připisoval to císař a jeho radové, a zřejmě oprávněně, snaze Osmanů uklidnit na čas situaci v Uhrách, poslat tam zásoby a zahájit novou ofenzívu.¹⁰² Ve Vídni to vnímali jako reakci na neúspěšné turecké tažení na Maltu. Zprávy z uherského pole to skutečně potvrzovaly. Sultán nejen že svá vojska nestáhl, jak avizoval ve své zprávě s nabídkou příměří, ale turecké oddíly se dokonce rozrůstaly a zvyšovaly svou aktivitu, což vyvolávalo další vlnu vojenských potyček.¹⁰³ Benátčané navíc přinesli císaři zprávu o aktivitách sedmihradského knížete, který vyslal k dóžeti svého člověka, pravděpodobně s žádostí o spolupráci směřující proti císaři. Obsah zprávy neznáme, ale panovník na ní reagoval slovy, že „Transylvánec řekne jednu věc

¹⁰² „(...) dapoi s'è saputo ch'egli ha portato una lettera del Signor Turco a S. M. C. nella quale scrive haver inteso il desiderio suo di voler confirmar la pace seco: di che ancor egli dice contentarsi, et che però sarà bene dar ordine al presente da una parte et l'altra che si rititino le genti, et che quanto alla restititione delli luoghi occupati in questa ultima guerra si farà poi quello che i conveniente. Di questa resolutione pare che S. M. C. et questi Ministri principali si fidino poco, credendo che sia data più tosto per veder l'esito delle cose di Malta, et per haver tempo di far gagliarde provisioni in Ongaria, che per volontà che habbia il Signor Turco di venir veramente alla pace (...)“ [(...) poté vyšlo najevo, že (císařský posel) přivezl dopis od sultána pro Jeho Císařské Veličenstvo, ve kterém píše, že byl informován o jeho přání potvrdit s ním mír: s čímž také vyjadřuje svůj souhlas, a proto by bylo vhodné vydat příkaz, aby se z obou stran stáhla vojska, a co se týče navrácení území obsazených v této poslední válce, to bude vyřešeno později, až to bude vhodné. Zdá se, že Jeho Císařské Veličenstvo a jeho hlavní ministři tomuto rozhodnutí příliš nedůvěřují, a věří, že byla vydáno spíše s ohledem na to, jak se vyvíjejí záležitosti na Maltě, aby (sultán) získal čas na posílení opatření v Uhrsku, než ze skutečné vůle uzavřít mír (...)]

L. CONTARINI, Zpráva z 31. 8. 1565, DdG 1a, s. 278.

¹⁰³ „Quando si aspettava d'intender che'l Bassa di Buda havesse ritirato le sue genti, si come egli disse di voler fare in essecutione dell'ordine mandatogli dalla Porta, s'ha havuto nova che non solamente non lo ha fatto, ma che s'è più vicinato col suo campo al Suendi, noc havergli mandato più volte buon numero di Turchi a provocarlo a combatter (...)“ [Očekávalo se, že budínský paša stáhne svoje lidi, jak řekl že to chce vykonat dle příkazu zasláního Portou, ale nejen, že tak neučinil, ale dokonce svůj tábor přiblížil k Schwendimu a několikrát k němu poslal velký počet Turků, aby ho vyprovokoval k boji (...)]

L. CONTARINI, Zpráva z 22. 9. 1565, DdG 1a, s. 280.

a pak udělá jinou“.¹⁰⁴ Vyslanec zdůrazňuje, že císař přijal zprávu s opravdovou vděčností, a dokonce si při poděkování dóžeti sejmul klobouk.¹⁰⁵

V polovině března 1566, před zahájením říšského sněmu v Augšpurku, císař definitivně oznámil, že se připravuje nová válka s Turky a že osobně potáhne do boje.¹⁰⁶ Ke dvoru proudily zprávy, že se do Uher chystá vtrhnout sám sultán s mohutnou armádou, na Dunaji už Turci dokonce upravili mosty a břehy, po kterých koně táhli v protiproudu bojové lodě.¹⁰⁷ Císař nařídil arcivévodovi Karlovi, aby jeho jménem vedl uherský sněm v Bratislavě a nařídil tammím pánům svolat hotovost.¹⁰⁸ Podobné příkazy vydal i pro Království české, kde na jejich vykonání dohlížel arcivévoda Ferdinand.¹⁰⁹ Sám panovník se pak soustředil na získání vojenské podpory v říši.

Už od počátku Maxmilián mluvil o tureckém tažení jako o nebezpečí pro všechny křesťany a zdůrazňoval, že on sám Osmany nijak neprovokoval, chtěl jen pokračovat v politice svého otce a dojednat příměří výměnou za placení tributu.¹¹⁰ V podobném duchu se pravděpodobně nesla i jeho argumentace, když předstoupil před říšský sněm.

¹⁰⁴ „(...) il Transilvano diceva una cosa et faceva un'altra perchè da una parte parlava di pace, dall'altra non restava di far il peggio che poteva (...)“ [sedmíhradský kníže říká jednu věc a udělá druhou, protože na jedné straně mluví o míru, na druhé nepřestává dělat to nejhorší, co může (...)]

L. CONTARINI, Zpráva z 29. 9. 1565, DdG 1a, s. 284.

¹⁰⁵ „(...) nondimeno che ringratiava quanto più poteva la Ser.^{ta} V. di questo amorevol officio, dicendo queste parole con molto affesso, et con levarsi fino la baretta.“ [(...) nicméně, když děkoval (císař) Vaší Jasnosti, jak jen mohl, za toto laskavé sdělení, pronesl tato slova s velkou náklonností a nakonec i sňal klobouk.]

Tamtéž.

¹⁰⁶ „(...) et s'è publicato per la Corte che Sua Maestà Cesarea disegna di andare in persona a questa guerra (...)“ [(...) a bylo oznámeno u dvora, že císař plánuje do této války vyjet osobně (...)]

L. CONTARINI, Zpráva z 16. 3. 1566, DdG 1b, s. 8.

¹⁰⁷ „E stato ultimamente avisato l'Imperatore che li Turchi incominciano a far diverse preparazioni in Ongaria per i bisogni della guerra, et per lettere di diversi Signori Ongari si va confirmando ogni giorno che il Signor sia per venirvi in persona con potentissimo esercito, et con gran numero di legui armati nel Danubio, per il qual effetto si andavan acconciando li ponti, et le rive di quel fiume per dove li cavalli haveranno da tirare a contrario d'acqua i legui da combattere.“ [Před nedávnem bylo císaři oznámeno, že Turci začali provádět různé přípravy v Uhersku pro potřeby války, a z dopisů různých uherských pánů se každým dnem potvrzuje, že sultán potáhne osobně s opravdu velikým vojskem a velkým množstvím bojových lodí na Dunaji, kvůli čemuž se upravují mosty a břehy na této řece, podél které táhnou koně tyto lodě v protiproudu.]

Tamtéž, s. 7.

¹⁰⁸ „Il serenissimo Arciduca Carlo ha incominciato la Dieta di Ongaria in Possonio, nella quale in nome dell'Imperatore ha comandato alli Signori Ongari che si mettino in ordine per andar insieme a questa guerra (...)“ [Nejjasnější arcivévoda Karel zahájil uherský sněm v Bratislavě, aby jménem císaře nařídil uherským pánům vyrazit společně do této války (...)]

Tamtéž, s. 8.

¹⁰⁹ Situaci v českých zemích roku 1566 podrobně popisuje Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy XII*, Praha 1901, s. 161–170.

¹¹⁰ „Disse anco Sua Maestà Cesarea che le pareva di esser ben giustificata con tutti, che da lei non erano stati in modo alcuno provocati li Turchi alla guerra havendo ella non solamente mandato a Costantinopoli li denari che era restat debitar l'imperator suo padre, ma essendo anco restata a questa fine di valersi di molte belle occasioni che ha havuto l'anno passato di far grandi acquisti, cosi dalla parte di Transilvania, come anco dalla parte di Buda.“ [Císař také poznamenal, že se cítí být přede všemi dobře ospravedlněn, protože z jeho strany nebyli Turci v žádném případě vyprovokováni k válce. Nejenže poslal do Konstantinopole peníze, které zůstaly jako dluh po jeho otci císaři, ale také se rozhodl nevyužít mnoha výhodných příležitostí, které měl minulý rok, k velkým ziskům, a to jak ze strany Sedmíhradska, tak ze strany Budína.]

L. CONTARINI, Zpráva z 2. 3. 1566, DdG 1b, s. 1–2.

Jednání v Augšpurku ale nebyla jednoduchá. Císař byl ve velké časové tísní. Ke konci března dorazily zprávy, že sultán už opustil Konstantinopol¹¹¹ a už dříve panovaly obavy, že do konce května budou Turci po celém uherském území.¹¹² Protestantská knížata ale využila celou situaci k tomu, aby si získala další ústupky na císaři ve věci svého vyznání, čímž se celá jednání nepříjemně prodlužovala.

Zprávy benátského vyslance z tohoto období jsou plné spíše faktických informací. Všimá si, kdo na sněm přijel, kdo přislíbil či nepřislíbil pomoc na tažení a v jaké míře. Sám pak obchází významné hosty, aby je jménem benátského dóžete pozdravil. Situace v českých zemích si nevšímá. Podobně referuje o situaci i po návratu do Vídně, což bylo v první polovině června.¹¹³ Snaží se věrně popsat příjezdy a pohyby vojsk, počty vojáků, jejich velitele, ale ve výsledku působí tyto informace trochu zmatečně. Údaje o českém vojsku jsou velmi útržkovité. Často zmiňuje prostě „českou jízdu“, většinou nerozlišuje ani jednotlivé korunní země, občas se v různých zprávách rozchází i v číselných údajích o počtu bojovníků. Ve zprávách se tak střídavě objevují informace, že „česká jízda už dorazila“ a „na českou jízdu se čeká“. Pravděpodobně šlo pokaždé o vojska z jiné země Koruny české.

Konkrétně ambasador doplňuje informaci o artilerii odeslané z Prahy, Pardubic, Vratislavi a Budyšína, k jejímuž odvezení dal císař příkaz už v dubnu.¹¹⁴ Do Vídně tak bylo ještě před začátkem června dovezeno „40 moc hezkých kusů dělostřelectva“¹¹⁵ Dále se zmiňuje o plánovaném příjezdu arcivévody Ferdinanda, který měl, dle vyslance, dorazit do Vídně v polovině června. Ten ale nakonec z Prahy vyrazil se svým vojenským doprovodem čítajícím asi osm set lidí na koních až 11. července. Spolu s ním jel i český rytíř Pavel Korka z Korkyně, který se Maxmiliánova tažení účastnil a zanechal nám o něm svědectví ve svých pamětech.¹¹⁶ Arcivévodův doprovod mířil do Korneuburku u Vídně, kde bylo shromaždiště císařského vojska. České stavovské vojsko se mělo sejít u Znojma, což například vyslanec nezmiňuje vůbec, ví jen o dalším nařízení, podle kterého se vojska ze všech českých zemí měla stáhnout k Bratislavě. Už 13. června ale

¹¹¹ „(...) già tre giorni fece loro sapere haver aviso della partita del Signor Turco da Costantinopoli (...)“ [(...) už před třemi dny jim (říšským knížatům) dal (císař) vědět, že obdržel zprávu o odjezdu sultána z Konstantinopole (...)]

L. CONTARINI, *Zpráva z 30. 3. 1566*, DdG 1b, s. 15.

¹¹² „(...) l'Imperator mi disse essere avvisato che li Turchi potriano esser in campagna in Ongaria per tutto Maggio che saria più presto di quello che si pensava (...)“ [(...) císař mi řekl, že Turci by mohli být v Uhrách v poli už během května, což by bylo dříve, než se očekávalo (...)]

L. CONTARINI, *Zpráva z 23. 3. 1566*, DdG 1b, s. 12.

¹¹³ „L'Imperator partirà per Vienna alli 3 (...)“ [„Císař odjede do Vídně 3. (tohoto měsíce) (...)“]

L. CONTARINI, *Zpráva z 1. 6. 1566*, DdG 1b, s. 75.

¹¹⁴ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, s. 165.

¹¹⁵ „Da Praga sono stati condotti in questa città 40 pezzi di artellaria molto belli quali si manderanno al campo oltra li XIV canoni che vi sono già stati mandati.“ [Z Prahy bylo do tohoto města přivezeno 40 velmi pěkných kusů dělostřelectva, které budou poslány do tábora, kromě 14 kanónů, které už tam poslány byly.]

L. CONTARINI, *Zpráva z 3. 6. 1566*, DdG 1b, s. 79.

¹¹⁶ Zdeněk VYBÍRAL (ed.), *Paměti Pavla Korky z Korkyně*, s. 121–123.

připomíná, že bylo do tamního tábora vzkázáno, aby se jízda z Moravy o síle asi tisíc pět set mužů, která tam už byla přítomná, vydala na pomoc s obranou Várpaloty.¹¹⁷ V první polovině června měl také do Čech odjet Vratislav z Pernštejna, aby údajně najal dalších tři tisíce lidí, přičemž se v té době současně proslýchalo, že se měl stát vrchním velitelem jízdy z Českého království.¹¹⁸

Císařův odjezd do pole byl plánován na první polovinu července, ale kvůli bolestem způsobeným dnou vyjel Maxmilián II. z Vídně až po 15. srpnu. Dle odhadu vyslance, který vycházel z červnových údajů o příslibené pomoci, sjednotil nakonec panovník vojska o síle osmdesáti tisíc mužů, z toho třicet tisíc na koních a zbytek tvořila pěchota.¹¹⁹ Zamířil podél Dunaje nejprve do dnešního Bad Deutsche-Altenburg a dále k Rábu, aby se později definitivně utábořil mezi Rábem a Komárnem. Ambassador Contarini s ním odjel do Altenburgu, tam ale vyslance přemohly tak silné bolesti ledvin, že císaře požádal o návrat do Vídně. Jeho místo pak zaujal benátský sekretář Hieronimo Albini.¹²⁰

Už na konci července přicházely zprávy o mohutném tureckém proudu mířícím na pevnost Szigetvár.¹²¹ Na počátku srpna informoval jeho velitel Mikuláš Zrinský, že Szigetvár je zaopatřen na čtyři měsíce obrany.¹²² Dne 15. srpna psal vyslanec do Benátek, že v okolí pevnosti je podle jeho velitele údajně sto tisíc Turků. Pevnost zatím

¹¹⁷ „(...) et ha ispedito in diligentia a Possonio dando commissione ad un capitano c'ha condotto di Moravia mille e cinquecento cavalli, che ancor egli facci il medesimo.“ [(...) a byl urychleně vyslán (posel) do Bratislavy, aby pověřil jednoho kapitána, který přivedl z Moravy tisíc pět set jezdců, tím stejným (tj. vyjet na obranu Várpaloty)] L. CONTARINI, *Zpráva z 13. 6. 1566*, DdG 1b, s. 86.

¹¹⁸ „(...) et il Signor Pernestan cavallerizzo maggiore di Sua Maestà è partito per Boemia per levar tremille cavalli, et si dice che haverà carico di generale di tutta la cavalleria di quel Regno che sarà al numero di ottomille.“ [(...) a pan Pernštejn, nejvyšší kancléř Jeho Milosti, odjel do Čech, aby tam najal tři tisíce jezdců, a říká se, že bude mít na starost celou jízdu tohoto království, která bude čítat osm tisíc mužů.] L. CONTARINI, *Zpráva z 13. 6. 1566*, DdG 1b, s. 86

¹¹⁹ „Si fa conto che Sua Maestà Cesarea, quando siano in essa tutte le genti uscirà in campagna noc trentamille cavalli, et appresso cinquanta mille fanti, col qual esercito nella Corte si spera non solamente di potersi difender galiardamente, ma di far anco qualche notevole impresa.“ [Počítá se, že Jeho Císařské Veličenstvo, až se všechny jednotky shromáždí, potáhne do pole s třiceti tisíci jezdci a padesáti tisíci pěšáky. S takovým vojskem, jak se u dvora doufá, se nejen může statečně bránit, ale také uskutečnit nějaký významný čin.] L. CONTARINI, *Zpráva z 20. 6. 1566*, DdG 1b, s. 91.

¹²⁰ „(...) et che intanto il Segretario mio la seguiria (...)“ [(...) a mezitím ho (císaře) bude následovat můj sekretář (...)] L. CONTARINI, *Zpráva z 20. 8. 1566*, DdG 1b, s. 113.

¹²¹ Boj o pevnost Szigetvár, na jihu dnešního Maďarska poblíž maďarsko-chorvatské hranice, a statečný boj jeho posádky pod vedením Mikuláše Zrinského se stal nešťastným symbolem Maxmiliánova tažení. Blíže např. J. PÁNEK, *Vilém*, s. 214; Václav BŮŽEK – Ondřej JAKUBEC – Pavel KRÁL, *Jan Zrinský se Serynu. Životní příběh synovce posledních Rožmberků*, Praha 2009, s. 23–27.

¹²² „(...) disse che due Beghlierbeg con gran numero di genti havevano passato la Drava per andare all'assedio di Zeghet, il che s'è per confirmato per un homo espresso mandato dal Conte di Serin, il quale afferma a Sua Maestà che il luogo è così provveduto di quanto fa bisogna che si potrà difender galiardamente per quattro mesi.“ [(...) řekl (císař), že dva bejlerbejové s velkým počtem lidí překročili Drávu, aby se vydali k obléhání Szigetváru. To bylo potvrzeno poslem vyslaným hrabětem ze Serinu, který ujišťuje Jeho Veličenstvo, že místo je tak dobře zásobeno vším potřebným, že se může statečně bránit po dobu čtyř měsíců.] L. CONTARINI, *Zpráva z 8. 8. 1566*, DdG 1b, s. 105.

neostřelovali, ale obklíčili ji ze všech stran.¹²³ Dne 20. srpna už ale referoval o prvních tureckých útocích. Císař mu zároveň na audienci potvrdil, že posádka pevnosti si vede velmi dobře. Obránci pobili prý šest set janičářů a tisíc dalších Turků. Navíc je dělostřelbou donutili stáhnout se dále od pevnosti.¹²⁴ Před 26. srpnem už Zrinský hlásil sedm útoků, z toho tři velmi zlé. Pobili prý pět tisíc Turků, z toho tisíc pět set janičářů, dvě stě jich zajali a pověsili na hradby se vzkazem, že tak skončí všichni.¹²⁵ V dopise z 30. srpna už vyslanec tlumočil velitele szigetvárské posádky, který oznamoval, že čeká na posilu 800 mužů, se kterou by udrželi pevnost až do Vánoc.¹²⁶ Ještě 10. září císař hovořil o mohutném ostřelování Szigetváru na konci srpna, kdy Turci útočili prakticky

¹²³ „(...) mi disse Sua Maestà , che la persona del Turco era finalmente venuta sotto Zighet con tutto l'esercito, il quale per quanto gli scriveva il Conte di Serino poteva esse fino al numero di centomille cavalli, ma che ancora non haveva incominciato a dar la betteria sebene lo havevano assediato da ogni parte.“ [(...) Jeho Veličenstvo mi řeklo, že sultán už dorazil k Szigetváru s celou armádou, která podle zpráv od hraběte ze Serinu mohla čítat až sto tisíc jezdců. Dosud však nezačali s odstřelováním, i když je oblehli ze všech stran.]

L. CONTARINI, Zpráva z 15. 8. 1566, DdG 1b, s. 109.

¹²⁴ „(...) dicendomi che Turchi facevano quanto potevano per impatronirsi di Zighet perchè dapoi haverli fatto una gagliarda batteria havevano dato dei assalti al borgo, ma che il Conte di Serino s'era portato così valorosamente che non solo li haveva ributtati con morte di 600 gianizzeri, et mille altri Turchi, ma fatto ritirar l'esercito nella lega per il danno che li faceva con la sua artiglieria (...)“ [(...) (císař) mi řekl, že Turci udělali vše, co mohli, aby se zmocnili Szigetváru, protože po silném ostřelování zaútočili i na pevnost. Hrabě se Serinu se však zachoval tak statečně, že nejen, že je odrazil a pobil při tom šest set janičářů a tisíc dalších Turků, ale také donutil jejich armádu ustoupit na míli daleko kvůli škodám, které jí působilo jeho dělostřelectvo (...)]

L. CONTARINI, Zpráva z 20. 8. 1566, DdG 1b, s. 112.

¹²⁵ „(...) haver la sera innanzi havuto la Lettere dal conte di Serino, il quale le scriveva che Turchi fino a quel giorno li havevano dato sette assalti et sebene tre erano stati molto gagliardi, nondimeno ancora si conservava il borgo, che nelli detti assalti vi erano morti più di cinquemille Turchi, et tra questi mille et cinquecento gianizzeri, et che in molte scaramuzze seguite sono stati presi vivi più di 200 Turchi i quali il Conte haveva subito fatti appiccare alla muraglia, et mandato a dire alli medesimi Turchi che altrettanto facessero di loro quando potessero haverli nella mani (...)“ [(...) (císař) obdržel předešlého večera dopis od hraběte ze Serinu, který mu napsal, že Turci na ně zatím podnikli sedm útoků, a přestože tři z nich byly velmi silné, pevnost se stále drží. Během útoků zahynulo více než pět tisíc Turků, z toho patnáct set janičářů a v mnoha následných potyčkách bylo zajato přes dvě stě Turků, které nechal hrabě okamžitě pověsit na hradby a vzkázal, že totéž udělá těm, co se mu dostanou do rukou (...)]

Hieronimo ALBINI, Zpráva z 26. 8. 1566, DdG 1b, s. 118.

¹²⁶ „(...) gli erano venute lettere al Conte di Serino, il quale gli avisava che havendo già difeso per un mese il borgo, è sostenuti sette assalti, era di anima di abbrusciarla et abbandonarlo, perchè nella difesa è haveva fatto, et faceva tuttavia era necessaria che ne resstassero morti et feriti anco dei suoi: onde teneva che no gli mancassero poi soldati a difender la fortezza, tanto più che non gli veniva a far danno alcuna abbandonando il borgo, il quale scrisse esso conte che gli bastava l'arrivo di difender fino a Natale se li 800 fanti Thedeschi che li furono mandati da Sua Maestà havessero potuto entrar dentro.“ [(...) (císaři) přišly dopisy od hraběte ze Serinu, že po měsíci obrany pevnosti a po sedmi útocích se rozhodl zapálit a opustit předhradí. Během obrany, kterou vykonal a nadále vykonává, bylo nevyhnutelné, že někteří z jeho mužů jsou mrtví nebo zranění. Má tedy za to, že by mu pro další obranu mohli chybět vojáci a opuštění předhradí nepřinese žádnou škodu. Hrabě píše, že bude mít síly na obranu až do Vánoc, pokud se osm set německých pěšáků, vyslaných Veličenstvem, dostane dovnitř.]

H. ALBINI, Zpráva z 30. 8. 1566, DdG 1b, s. 129.

každý den od 28. až do 31. srpna.¹²⁷ O den později, tedy 11. září, přišla zpráva o pádu pevnosti a smrti Mikuláše Zrinského, k níž došlo 7. září 1566.¹²⁸

V souvislosti s pádem Szigetváru bývá často poukazováno na císařovu nerozhodnost v boji, když odmítl vyslat posádce posily. Pro doplnění kontextu je nutno poukázat na fakt, že císař pravděpodobně až do 26. srpna věřil, že pevnost je sice ostřelována, ale zatím se drží. Současně bylo ve vojenském táboře s napětím sledováno obležení pevnosti Giula a neustále se hovořilo o tažení na Ostrihom, kam se stahovalo stále více tureckých sil. Menší potyčky s Turky, kterých se účastnili také bojovníci z českých zemí, probíhaly i v blízkosti samotného císařského tábora.¹²⁹ Na jasném řešení situace se neshodovala ani válečná rada.¹³⁰ Nemocný Contarini navíc ještě 5. září z Vídně psal, že arcivévoda Karel staví nové vojsko na chorvatské straně pro případ, že by Szigetvár padl. Situace tedy nebyla zdaleka tak jasná, jak se po dobytí pevnosti zpětně jevila.

Pád Szigetváru znamenal samozřejmě velké ochromení. Zvláště potom, co o dva dny dříve dorazila zpráva i o ztrátě Giuly. Zděšení panovalo nejen ve vojenském táboře, jehož obyvatelé se začali připravovat na možný turecký útok, ale strach se přelil i do Vídně. Po strategickém vyčkávání na reakci tureckého vojska a po jeho, možná překvapivém, postupném stažení zpět ke Konstantinopoli došlo k mírnému uvolnění a začaly se ozývat první kritické hlasy.

¹²⁷ „Quanto a Zighet disse l'Imperatore (...) che Turchi non lasciano dormire il conte di Serino, perché dapoi l'assalto delli XXVIII del passato tornarono di novo a far una gagliarda batteria et poi alli XXIX, XXX, e XXXI li dederò tre assalti, fu il primo dei giannizzeri, il secondo di Spachi et altri della carte del Signor Turco, et il terzo fu generale et molto sforzato. Furono rbattuti con morte di più di quattromille, ma scrisse il conte che uno delli suoi ne sono stati feriti et morti assai et quello che più importa da una parte era stata fatta la batteria così grande che noc pochissima difficoltà si poteva andare all'assalto (...)“ [Pokud jde o Szigetvár, řekl císař (...), že Turci nenechali hraběte ze Serinu vyspat, protože po útoku z 28. minulého měsíce se vrátili a zahájili silné odstřelování a poté 29., 30. a 31. provedli silné útoky. První útok byl veden janičáry, druhý sipáhii a dalšími jednotkami sultána, a třetí byl smíšený a velmi silný. Byli odraženi s více než čtyřmi tisíci mrtvými. Hrabě píše, že i mezi jeho muži je hodně raněných a mrtvých, ale co je důležitější, že hradby byly na jedné straně tak silně poškozeny dělostřelbou, že útok na ně byl téměř bez obtíží (...)]

H. ALBINI, *Zpráva z 10. 9. 1566*, DdG 1b, s. 155.

¹²⁸ „Questa mattina è poi venuto avviso all'Imperatore del caso miserabile di Zighet.“ [Dnes ráno dorazila císaři zpráva o žalostné situaci Szigetváru.]

H. ALBINI, *Zpráva z 11. 9. 1566*, DdG 1b, s. 159.

¹²⁹ „Hierì mattina nel far del giorno Turchi al numero dei 50 vennero fino in vista del campo. Presero un Signore del Signor Pernestano che andava in foraggio et ne ammazzarono dui altri, ch'erano in compagna sua portando via le loro teste, furono scoperte dalle guardie si diede subito alle arme.“ [Včera ráno za úsvitu přišlo až na dohled tábora asi padesát Turků. Zajali jednoho šlechtice od pana Pernštejna, když šel na sběr píce, a zabili další dva, kteří byli s ním a odnesli jejich hlavy. Hlídky je zpozorovaly a okamžitě vyhlásily poplach.]

H. ALBINI, *Zpráva z 6. 9. 1566*, DdG 1b, s. 151.

¹³⁰ O jednání rady se zmiňuje Contarini ve své depeši z 5. 9. 1566. Hlavní spor se týkal možnosti, zda táhnout či netáhnout na Ostrihom. L. CONTARINI, *Zpráva z 5. 9. 1566*, DdG 1b, s. 136–137.

Už 21. září 1566 píše sekretář Hieronimo Albini, že jakmile se lidé z českého vojska dozvěděli, že sultán se začíná stahovat, chtěli odejít také.¹³¹ Argumentovali především tím, že jejich povinnost bojovat po boku císaře trvá jen tehdy, je-li ohroženo jejich království a toto nebezpečí už pominulo. Dále dodávali, že ani jejich koně nejsou vhodné na přezimování v poli.¹³² Dne 8. října dále referoval, že tábor opustilo už pět set Čechů a Slezanů.¹³³ Později informaci upřesnil s tím, že odjela moravská jízda. Češi a Slezané údajně čekali na povolení císaře, ale řada z nich už i tak tábor opustila.¹³⁴

V té době už se ve Vídni diskutovalo o Maxmiliánových vojenských schopnostech a o smyslu jeho dalšího setrvání v poli.¹³⁵ Podobné názory zaznívaly i přímo v císařském táboře. Nemířily sice přímo na osobu císaře, ale na jeho „špatné rádce“. V této souvislosti zaznívalo i jméno Viléma z Rožmberka, který byl údajně, spolu s dalšími českými veliteli, ceněn spíše pro svůj původ než schopnosti.¹³⁶

¹³¹ „(...) io ho inteso per buona via, che Boemi si sono lasciati intender molto liberamente che subito havuto l'avisio che la persona del Signor Turco si sia ritirata vogliono ancor essi fare il medesimo non havendo modo da star più longamente in campagna, il che quando succedesse venivano a mancare ottomila cavalli a Sua Maestà che sono il nervo del suo esercito.“ [Dozvěděl jsem se z dobrého zdroje, že Češi dali velmi jasně najevo, že jakmile obdrží zprávu, že se sultán stáhl, udělají totéž, protože nemají důvod zůstat v poli déle. Pokud by k tomu došlo, chybělo by Jeho Veličenstvu osm tisíc jezdců, kteří jsou klíčoví pro jeho vojsko.]

H. ALBINI, Zpráva z 21. 9. 1566, DdG 1b, s. 163.

¹³² „Boemi continuano nella loro opinione di volersene andare, dicono non poter star qui lungamente sulla spesa fuori di casa sua. Non esser i loro cavalli alti a stare in campagna nel tempo del freddo, et non haver obligo di seguire il loro Re se non per difesa del Regno, et che quest'obligo viene a cessare partendosi l'esercito del Turco da questi confini.“ [Češi stále zastávají názor, že chtějí odejít, říkají, že nemohou déle zůstat na své útraty mimo domov. Jejich koně nejsou vhodné pro pobyt v poli v chladném období a nemají povinnost následovat svého krále, kromě obrany svého království, a tato povinnost končí, pokud se sultánova armáda stáhne za hranice.]

H. ALBINI, Zpráva z 24. 9. 1566, DdG 1b, s. 166.

¹³³ „ (...) sono anco partiti fin 500 di quello di Boemia et Slesia che hanno mostrato a Sua Maestà il loro bisogno di ritornare alle stantie sue.“ [(...) odešlo také až pět set lidí z Čech a Slezska, kteří dali Její Jasnosti najevo svou potřebu vrátit se do svých domovů.]

H. ALBINI, Zpráva z 8. 10. 1566, DdG 1b, s. 189.

¹³⁴ „Li cavalli di Moravia se ne sono tutti andati, et a quelli di Boemia et Slesia che dimandano licentia alla Maestà Sua ella non gliela niega quando allegano giusti impedimenti, però anco di questi molti ne sono partiti li di passati, et molti ne parteno tuttavia, et così il campo si va sbandando a poco a poco.“ [Jezdci z Moravy už všichni odešli a těm z Čech a Slezska, kteří žádají jeho veličenstvo o propuštění, to nebude zamítnuto, pokud uvedou oprávněné důvody. Proto také mnozí z nich v uplynulých dnech už odešli a další stále odcházejí, takže se tábor postupně vylidňuje.]

H. ALBINI, Zpráva z 15. 10. 1566, DdG 1b, s. 194.

¹³⁵ „(...) mi disse che l'Imperatore stava hora in campagna a perduasione di alcuni principi, et che questo non era stato buon consiglio, perché quando Sua Maestà Cesarea non vi fosse si potria molto meglio servire di quella gente mandandone qualche numero hora da una parte, hora all'altra, secondo che ricercasse l'occasione, il che non si può così fare, dovendosi havere quel rispetto che si conviene alla persona della Maestà Sua.“ [(...) řekl mi (jeden z dvořanů), že císař zůstává v poli na naléhání některých knížat, a že to nebyla dobrá rada, protože kdyby tam Jeho císařské Veličenstvo nebylo, bylo by možné mnohem lépe využít vojska tím, že by se část poslal jednou sem, podruhé tam, podle toho, jak by to situace vyžadovala. To ale nelze snadno udělat, protože je třeba brát ohled na vůli císaře.]

L. CONTARINI, Zpráva z 3. 10. 1566, DdG 1b, s. 174.

¹³⁶ „Li Signori Rosemberg, ‚Signez e Uprich‘, capi della cavaleria di Boemia sono più stimati per la nobilità, et per il seguito che hanno, che per altro rispetto.“ [Pánové Rožmberk, ‚Signez a Uprich‘, velitelé české jízdy, jsou více ceněni pro své šlechtické postavení a vliv, který mají, než z jiných důvodů.]

H. ALBINI, Zpráva z 30. 9. 1566, DdG 1b, s. 177.

Neustálá nerozhodnost císaře a jeho poradců o dalším postupu, problémy s vyplácením žoldu, nepřátelství mezi národy přímo v táboře, epidemie, nedostatek jídla, a nakonec i požár, který vypukl na přelomu září a října v Rábu a zachvátil i část stanů v ležení,¹³⁷ způsobily, že morálka v táboře a motivace k boji už zcela vyprchala. Vídeň v té době zažívala příliv nemocných vojáků, kteří vyprávěli o žalostných poměrech v táboře.¹³⁸ Ostatně o bídnych podmínkách psal i Vilém z Rožmberka pražskému arcibiskupovi na konci září 1566.¹³⁹

Císař si byl jistě vědom nezdaru svého tažení, které se rozhodl ukončit s tím, že se blíží zima a boje budou pokračovat příští rok. Sám opustil tábor 23. října a do Vídně dorazil ještě před koncem měsíce. V té době také přicházely první ověřené zprávy o smrti sultána Sulejmana I.¹⁴⁰

3.4. 1567: Sněmy v zemích Koruny české

Neúspěch tureckého tažení neznamenal jen pošramocení císařovy pověsti coby vojevůdce, ale zanechal především další nemalé dluhy pro panovnickou pokladnu. Samotné tažení neskončilo větší katastrofou v podstatě jen shodou náhod, kdy Turky od dalšího tažení odradila sultánova smrt a blížící se zima. Maxmiliánovi nezbylo než shánět další finanční prostředky na další tažení.

Císař dorazil z Uher do Vídně na konci října 1566 a už 8. listopadu vyslanec psal o potvrzení cesty do českých zemí, kam měl panovník vyjet za čtyři týdny. Itinerář cesty se ještě upravoval¹⁴¹ a později zavládly pochybnosti, zda vůbec cestu podniknout, protože se šířily obavy z epidemie, která se v tu dobu rozmohla v okolí Vídně.¹⁴²

¹³⁷ Popis požáru a jeho následků viz H. ALBINI, *Zpráva z 2. 10. a 8. 10. 1566*, DdG 1b, s. 186 a 190.

¹³⁸ „Vengono ogni giorno molti ammalati dal campo, i quali riferiscono che tutti quelli soldati si trovano in disperatione, havendo speso quanto havevano, et stando tuttavia a patine già tanti giorni senza far pur un minimo effetto.“ [Každý den přichází z tábora mnoho nemocných, kteří hlásí, že všichni tamní vojáci jsou zoufalí, protože utratili vše, co měli, a už tolik dní tam nečinně vyčkávají, aniž by dosáhli jakéhokoli výsledku.]

L. CONTARINI, *Zpráva z 3. 10. 1566*, DdG 1b, s. 180.

¹³⁹ *Sněmy III*, Dopis Viléma z Rožmberka pražskému arcibiskupovi (Ráb, 27. 9. 1566), s. 306–307.

¹⁴⁰ Sulejman I. zemřel 5. nebo 6. září 1566 ve vojenském táboře u Szigetváru. Jeho smrt byla tajena. Na počátku října (2. 10.) píše Albin, že se lidé arcivévodky Karla od zajatých Turků dozvěděli, že sultána už více než dvacet dní nikdo neviděl, a proto někteří janičáři začínají pochybovat, jestli žije. V polovině října (15. 10.) pak referovali císařští zvědové, že sultán do vojenského tábora, který pozorovali, kvůli nemoci nedorazil. Poprvé se spolehlivě píše o Sulejmanově úmrtí až na konci října (31. 10.).

¹⁴¹ Původně se mluvilo o cestě do Prahy a následně do Řezna, později byl itinerář změněn na Prahu a Vratislav, nakonec se ustálil na konání sněmů v Brně, Opavě a Praze. Takto o tom informují benátské vyslanci.

¹⁴² „Il quale ha di bocca propria detto all'Ambascator di Polonia, che partirà alli 21 o 22 di questo per Moravia, et di là, espedita quella dieta alle altre doi di Slesia e Boemia se la peste quanto alla Boemia non impedirà. La quale non si dice però che sia peste, ma male di petecchie e febre acutissima, come sono ancora qui, noc tanta furia che questa settimana ne sono morti più di settecento, ma la maggior parte forestieri di quelli tornati dal campo, et particolarmente moti Italiani, ma non persone di conto.“ [(Císař) sám řekl polskému vyslanci, že odjede 21. nebo 22. tohoto měsíce (prosinec) na Moravu, odkud se, po vyřízení tamního sněmu, vydá na další dva do Slezska a do Čech, pokud tomu nezabrání mor v Čechách. Neříká se ale, že je to mor, ale nepěkné osypky]

V půlce listopadu 1566 došlo také k výměně benátských ambasadorů. Nemocného Leonarda Contarinioho vystřídal zkušený diplomat Giovanni Michiel. Císař ho poprvé spolu s Contarinim přijal v první polovině listopadu. Vyslanci poté referovali, že panovníka Michielovo jmenování potěšilo, a dokonce spolu vzpomínali na zesnulého císaře. S Contarinim se pak Maxmilián rozloučil druhý den na veřejné audienci, poděkoval mu za službu a daroval mu zlatý řetěz.¹⁴³

Odjezd do českých zemí se nakonec odsunul až na leden následujícího roku 1567. Císař, snažící se vybrat co nejrychleji finanční prostředky, svolal ještě na konec listopadu 1566 do Vídně dolnorakouský sněm, který se protáhl až do Vánoc. Nicméně už v polovině prosince přijal delegaci pánů z českých zemí, aby s nimi předběžně projednal císařské propozice pro nadcházející sněmy na Moravě, ve Slezsku a v Čechách a ušetřil tak čas.¹⁴⁴ Ve stejnou dobu se panovník pokusil oslovit osobními listy několik desítek českých šlechticů s žádostí o půjčky, nicméně nedočkal se velkého ohlasu.¹⁴⁵

Na počátku roku 1567 skončilo dvacetileté místodržitelství arcivévodky Ferdinanda v českých zemích. Z Prahy do Tyrol odcestoval 2. ledna,¹⁴⁶ pár dní předtím, než se jeho císařský bratr vydal na moravský sněm do Brna, kam dorazil v první polovině ledna 1567. Cestoval bez královny, která každým dnem očekávala porod. Cesta byla kvůli velkému mrazu a množství sněhu velmi náročná.¹⁴⁷ Sněm se protáhl až do 21. ledna. Dle zpráv vyslance za to mohly především rozepře mezi místními šlechtici. Přeli se kvůli osobním věcem, ale samozřejmě horlivě debatovali i nad císařskými návrhy. Nakonec si vymohli zproštění povinnosti vyjet na straně císaře do boje výměnou za vyplacení částky na uhrazení devíti set ozbrojených jezdců po dobu tří měsíců, a bude-li třeba tak dalších čtyři až dvanáct florénů¹⁴⁸ na vydržování koní po dobu tří let. Na obranu své země, tj. Moravy, měli v případě ohrožení vybrat na každých sto mužů deset florénů. Dále bylo stanoveno, že po dobu tří let budou odvádět daň ze svého majetku, a to ve výši jednoho florénu z každého tisíce odhadnuté hodnoty majetku, a daň z příjmů, a to ve výši 12 florénů za každý tisíc příjmů. Slíbili i pokračovat

s vysokými horečkami, stejně jako se rozšířily zde, a to s takovou prudkostí, že tento týden na ně zemřelo více než sedm set lidí. Většina z nich jsou cizinci navrátivší se z tábora, zvláště pak hodně Italů, ale žádné významné osoby.]

G. MICHIEL, *Zpráva z 5. 12. 1566*, DdG 1b, s. 229.

¹⁴³ L. CONTARINI a G. MICHIEL, *Zpráva z 14. 11. 1566*, s. 204–209.

¹⁴⁴ Viz příloha č. 1 – G. MICHIEL, *Zpráva z 19. 12. 1566*, s. 243–244. Blíže o tomto jednání viz J. PÁNEK, Vilém, s. 225.

¹⁴⁵ P. VOREL, *Velké dějiny*, s. 287.

¹⁴⁶ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, s. 172.

¹⁴⁷ Viz příloha č. 1 – G. MICHIEL, *Zpráva z 14. 1. 1567*, DdG 1b, s. 258.

¹⁴⁸ Ve zprávách se objevují florény, které vyslanec zvolil pravděpodobně jako ekvivalent ke kopě českých grošů.

v placení obvyklých daní z každého sudu piva a vína. Císař odjel z Brna do Opavy 22. ledna 1567.¹⁴⁹

První zprávy z Opavy máme až ze 3. února 1567. Cesta tam byla velmi náročná kvůli prudkému větru a vysokým závějím, kterými koně těžko projížděli. Vyslanec si stěžoval i na velmi špatné ubytování.¹⁵⁰ Císaře po příjezdu zastihla novina o poněkud dramatickém narození dalšího potomka, dcery Markéty.¹⁵¹ Nicméně neváhal okamžitě zahájit sněmovní jednání.

Ani v Opavě neprobíhala jednání hladce. Účastníci sněmu vedli horlivé debaty o císařských požadavcích, které považovali za neúměrně vysoké. Na panovníkovi se dokonce domáhali snížení i některých už zavedených daní, což vedlo k menší roztržce mezi nimi a českým králem.¹⁵² Nakonec se ale podařilo dohodnout kompromis. Obdobně jako bylo stanoveno v Brně, museli namísto povinnosti vyjet do boje hradit po dobu tří až čtyř měsíců tisíc pět set, z původně požadovaných tří tisíc, ozbrojených jezdců. Na obranu své země museli vyčlenit z každé desítky mužů jednoho. Z každého tisíce kop grošů odhadovaného majetku se jich zavázali vyplatit jedenáct. Největší debaty se vedli o výši posudného, které bylo na dobu tří let zvýšeno ze čtyř na osm grošů. Na závěr císaři přislíbili, že se neopozdí s platbou již dříve potvrzených daní.¹⁵³ Císař na oplátku přislíbil, že se za svého pobytu v Praze bude zabývat otázkou opavského vévodství, na které si činili územní nároky jak Slezané, tak Moravané, což mezi nimi působilo řadu nesvárů.¹⁵⁴

Císař se vydal na cestu do Prahy 14. února 1567. Cestou se zdržel několik dní v Pardubicích, aby si odpočinul a vyjel na lov, a těsně před Prahou strávil ještě nějaký čas v Brandýse. Před branami města byl slavnostně uvítán 1. března.¹⁵⁵

Před pražským sněmem proběhla v řadách české šlechty privátní jednání, která mířila na znovuoobnovení snahy o změnu daňového systému. Toto úsilí, mající kořeny už v roce 1564, inicioval Vilém z Rožmberka po návštěvě předchozích sněmů v Brně a Opavě. Uvědomil si oslabenou pozici panovníka po nevydařeném uherském tažení a využil své autority, aby, po předchozím soukromém posouzení různých způsobů zdanění, oslovil i další politicky aktivní šlechtice s konkrétním návrhem změny

¹⁴⁹ Viz příloha č. 1 – G. MICHIEL, *Zpráva z 21. 1. 1567*, DdG 1b, s. 256.

¹⁵⁰ Viz příloha č. 1 – G. MICHIEL, *Zpráva z 3. 2. 1567*, DdG 1b, s. 265–266.

¹⁵¹ V době, kdy císařovnu zastihly porodní bolesti vypukl ve vídeňském Hofburgu požár. Vyhořely chodby a přilehlé komory směrem ke kostelu augustiniánů. Císařovnu museli už během rozběhnutého porodu převést do domu hofmistra a po uhašení jí, stále ještě rodící, vezli zpět do paláce, kde přivedla na svět dceru. Tamtéž, s. 268.

¹⁵² Viz příloha č. 1 – G. MICHIEL, *Zpráva z 10. 2. 1567*, DdG 1b, s. 269.

¹⁵³ Viz příloha č. 1 – G. MICHIEL, *Zpráva z 16. 2. 1567*, DdG 1b, s. 277.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Podle Michiela vyjelo císaři vstříc více než tři sta českých šlechticů na koních; viz příloha č. 1 – G. MICHIEL, *Zpráva z 8. 3. 1567*, DdG 1b, s. 279; o císařově cestě z Opavy a slavnostním uvítání před Prahou píše V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, s. 172.

daňového systému. Ten spočíval ve větším přenesení finanční zátěže na poddané sedláky a obyvatele královských měst.¹⁵⁶

O průběhu českého sněmu v roce 1567 jsme poměrně dobře informováni.¹⁵⁷ Mezi hlavní témata patřily samozřejmě mimořádné berně za účelem financování dalšího boje proti Turkům, ale především již výše zmíněná snaha o změnu způsobu výběru pravidelných daní, ke kterým se přidaly konfesijní požadavky.

Během pobytu v Praze se císař zdaleka nezabýval jen průběhem samotného sněmu. Nadále velmi intenzivně sledoval dění v Uhrách a současně skrze své ambasadory a pozorovatele vyhodnocoval dění v Konstantinopoli. Koncem března obdržel delikátní informace od Benátčanů, kteří ho, jak později vyplynulo, informovali o možných přípravách nového tureckého tažení do Uher.¹⁵⁸ Císař se tak mohl ocitnout pod určitým tlakem, aby jednání o to více urychlil a získal potřebné finance, což ho stavělo do potenciálně slabší pozice při jednání s českými stavy. Informace o místních šarvátkách na území Uher a zprávy císařských vyslanců z Konstantinopole byly pro Benátčany mnohem užitečnější, proto jejich ambasadory nevěnoval jednání na pražském sněmu tolik pozornosti.¹⁵⁹

Vyslanec si ve zprávě všimal především velkého napětí, které panovalo mezi pány a rytíři na straně jedné a zástupci měst na straně druhé, které vedlo k neochotě se dohodnout, čímž docházelo k neustálému prodlužování sněmu, který měl skončit už v polovině března. Na vině podle něj byly především měšťané, spolu s částí rytířů, kteří se dožadovali uznání augšpurské konfese.¹⁶⁰ Císař se jim rozhodl nevyhovět, protože „mu nenáleží rozhodovat ve věcech náboženství, ale pouze papeži a církvi“.¹⁶¹ Dále, ale spíše okrajově, vyslanec referoval o snaze o změnu výběru daní a zmiňoval i jistou ochotu ze strany měst vyjít císaři vstříc, co se týče daňových povinností. Z této situace, dle vyslance, pak těžil především císař, který využíval animozity obou stran k prosazení vlastních požadavků.¹⁶² Konkrétní závěry sněmu nebylo třeba zmiňovat i z toho důvodu, že po jeho skončení byl do Benátek odeslán italských překlad sněmovních artikulí.

České reálie byly benátskému vyslanci cizí. Pokud se tedy na něco během jednání zaměřil, byly to především spory ohledně víry. Všimal si například, že v Čechách je jen „několik málo katolíků“, ale že zároveň patří k nejvýše postaveným pánům. Dále informoval, že ve věcech víry se na jejich stranu postavili i „mnozí z těch

¹⁵⁶ Blíže k tomuto tématu J. PÁNEK, *Vilém*, s. 226–227.

¹⁵⁷ K průběhu sněmu V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, s. 172–181.

¹⁵⁸ Viz příloha č. 1 – G. MICHIEL, *Zpráva z 30. 3. 1567*, DdG 1b, s. 300–302.

¹⁵⁹ Zmínky o jednání na sněmu najdeme celkem ve čtyřech zprávách z března a dubna 1567. Viz příloha č. 1 – G. MICHIEL, *Zprávy z 17. 3., 30. 3., 21. 4. a 28. 4. 1567*, DdG 1b, s. 293–342.

¹⁶⁰ Viz příloha č. 1 – G. MICHIEL, *Zpráva z 17. 3. 1567*, DdG 1b, s. 293–295.

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² Tamtéž.

husitů, kteří přijímají podobojí“. Uvědomuje si ale, že tábor „husitů“, tj. těch kteří v Čechách tradičně přijímají podobojí, jak z jeho vidění situace vyplývá, je značně nejednotný a část z nich má blíže spíše ke „kalvinistům“, tj. Jednotě bratrské, případně luteránům. Do Benátek také informoval o tom, že poslední dvě jmenované skupiny vynaložily během sněmu velké úsilí na to, aby mohly rozhodovat ve věcech svého náboženství. Císař dle jeho zpráv tyto spory vyřešil dohodou, avšak s dodatkem, že zbylé věci v této záležitosti dořeší na dalším sněmu, který byl plánován na podzim stejného roku.

Pražský sněm byl slavnostně ukončen 25. dubna, po jeho skončení se císař věnoval posouzení několika soukromých žádostí a o den později odcestoval.

3.5. 1568: Snahy o návrat synů ze Španělska

Maxmilián se na podzim roku 1567 do Čech nevrátil. V květnu začalo intenzivní vyjednávání mezi Vídní a Konstantinopolí o potenciálním příměří a na konci června odjel císař na sněm do Bratislavy. Vrátil se až v druhé polovině srpna a pár dní na to ho schvátily zdravotní potíže.¹⁶³ Zprvu se mluvilo o otravě jídlem, ale jeho stav se zhoršoval a lékaři dokonce začali vyjadřovat vážné obavy o jeho život a nechali poslat do Grazu pro arcivévodu Karla.¹⁶⁴ Císaři se sice po čase ulevilo, ale prakticky okamžitě začal trpět záchvaty dny, takže ulehl znovu. Prvních jednání se začal opatrně, s pomocí dvou služebníků, kteří mu pomáhali na nohy, účastnit až počátkem října. Na veřejnosti se neukazoval.¹⁶⁵

V listopadu 1567 se u dvora rozšířila informace o jednání císaře se španělským králem. Zaznívaly hlasy, že by se měl do Rakous vrátit princ Rudolf. Nemoc císaře

¹⁶³ „(...) Sua Maestà Cesarea, la quale dopo tornata da caccia s'è ritentita di dolori, et di uscità di corpo per molti frutti che dicono che la Maestà Sua ha mangiata, et perciò tutta questa settimana non è uscita da camera (...) [(...) císaře, který se vrátil z lovu, zachvátily bolesti a průjmy kvůli mnoha plodům, které snědl, a kvůli čemuž už týden nevychází ze své ložnice (...)]

G. MICHIEL, Zpráva z 4. 9. 1567, DdG 1b, s. 425.

¹⁶⁴ „Hanno continuato li dolori et torsioni di corpo a Sua Maestà Cesarea insieme con l'uscita, non senza qualche poco d'alteratione di febbre. (...) Alli 4 del presente, si che ella non solamente è stataritirata in camera, ma il venerdì o sabato fu forzata star nel letto, con non poco timore delli medici, che non dovesse ammalarsi davvero et di male pericoloso, onde fu subito, espedito al Serenissimo Arciduca Carlo che se ne venisse quantoprima. Ma havendo la Maestà Sua, il girno dapoi, fatto grand meglioramento (...)“ [Tělo císaře i nadále sužují bolesti, křeče a průjmy, a to s nemalými změnami teploty. (...) Od čtvrtého tohoto měsíce znovu zůstává ve své ložnici a v pátek nebo v sobotu musel znovu ulehnout, a to za nemalých obav lékařů, zda jeho onemocnění není opravdu vážné a ohrožující. Proto byla okamžitě vyslána zpráva pro nejjasnějšího arcivévodu Karla, aby přijel co nejdříve, ale den poté se císaři výrazně ulevilo (...)]

G. MICHIEL, Zpráva z 11. 9. 1567, DdG 1b, s. 428.

¹⁶⁵ „(...) havendo l'Imperatore cominciato a dare audientia, et ripigliare li negotii per non lasciarli più moltiplicare (ancoraché con tienni la podagra in Sua Maestà, non possendo ella non pur camminando, ma reggersi in piedi, se non aiutata da doi che la sostentino) (...)“ [(...) císař začal znovu udělovat audience a věnovat se jednáním, aby se dále nekupila (ačkoliv stále trpí kvůli dně, nemůže chodit ani stát na nohou, pokud ho nepodpírají dva lidé) (...)]

G. MICHIEL, Zpráva z 9. 10. 1567, DdG 1b, s. 441.

ukázala, jak neuspořádané byly záležitosti rakouského domu a bylo třeba začít jednat. Zaznívaly i spekulace o možných sňatcích císařových dětí.¹⁶⁶

O cestě do Prahy se u dvora mluvilo ještě během srpna,¹⁶⁷ počátkem prosince se dokonce vyslanec zmiňoval o přípravách cesty na další český sněm,¹⁶⁸ cesta byla ale nakonec odložena kvůli zprávám o moru, který vypukl v českých zemích.¹⁶⁹

Na počátku února 1568 vyslal císař do Španělska kurýra se zprávou pro Adama z Ditrichštejna, císařského vyslance u krále Filipa II. a hofmistra u dvora Maxmiliánových synů Rudolfa a Arnošta, aby připravil prince na cestu zpět do Vídně.¹⁷⁰ Na květen pak plánoval sněm v Praze, kde chtěl české stavy požádat o přijetí Rudolfa za českého krále. Obdobně se chtěl zachovat i v případě Uher, kam hodlal dosadit mladšího Arnošta, aby tam otce nejen zastupoval, ale naučil se i místnímu jazyku.¹⁷¹

Michiel o návratů princů zpět do Vídně mluvil s panovníkem osobně až během audience v dubnu. Císař mu skutečně potvrdil, že pro hochy nechal poslat, nicméně shodou náhod se jeho žádost kryla s nešťastnou událostí, ke které došlo v únoru 1568 v Madridu. Španělský král Filip II. nechal v tu dobu prakticky ze dne na den internovat svého jediného syna Carlose, kterému byla zasnoubena Maxmiliánova nejstarší dcera

¹⁶⁶ „(...) havendola grandemente avvilità et turbata questa ultima malatia nella quale ha havuto alcuni strani accidenti, che si sono tenuti occulti onde prevedendo Sua Maestà se ella morisse il misero stato della casa sua (...)“ [(...) u (císaře) tato poslední nemoc vyvolala tíseň a velmi ho rozrušila, objevily se během ní jisté příznaky, které jsou drženy v tajnosti, a císař předjímá, že kdyby zemřel, bude jeho dům v bídném stavu (...)]

G. MICHIEL, Zpráva z 13. 11. 1567, DdG 1b, s. 470.

¹⁶⁷ „Qui si parla per affirmatione che al fine di Ottobre la corte se n'anderà a Praga (...)“ [Zde se s jistotou mluví o tom, že na konci října se dvůr přesune do Prahy (...)]

G. MICHIEL, Zpráva z 21. 8. 1567, DdG1b, s. 415; o moru v Praze, který měl vypukl právě v srpnu 1568, píše i M. BYDŽOVSKÝ Z FLORENTINA, Svět, s. 120.

¹⁶⁸ „Ferdinando se ne venirà a Praga a trovare l'Imperatore, essendosi già stato fatto l'alloggiamento (...)“ [(arcivévoda) Ferdinand přijede do Prahy za císařem, protože už tam chystají ubytování (...)]

G. MICHIEL, Zpráva z 4. 12. 1567, DdG 1b, s. 481.

¹⁶⁹ „La peste che si faceva sentire nella provincia di Slesia et in alcune parti della Boemia comincia farsi sentire anco qui essendo morti uno o doi, da doi giorni in quà. In Slesia disse Sua Maestà questa mattina in una terra nominata da lei assai grande at molto civile posta verso Vratislavia, esservi morti tutti li habitanti eccetto quatro o cinque persone.“ [Mor, který se šířil ve Slezsku a v některých částech Čech, se začíná projevovat i zde, přičemž za poslední dva dny zde zemřel jeden nebo dva lidé. Ve Slezsku, jak dnes ráno uvedl císař, ve městě, které označil za velké a velmi kulturní, nedaleko Vratislavi, zemřeli všichni obyvatelé kromě čtyř nebo pěti osob.]

G. MICHIEL, Zpráva z 25. 12. 1567, DdG 1b, s. 499.

¹⁷⁰ „(...) fu espedito quatro giorni sono un corriero in Spagna con ordine espresso al Signor Dietristan (...) di mettersi in cammino senza più dilatione, et ritornarsene quanto prima (...)“ [(...) před čtyřmi dny byl odeslán posel do Španělska s výslovným příkazem panu Dietrichštejnovi (...) aby se bez dalšího otálení vydal na cestu a co nejdříve se vrátil zpět (...)]

G. MICHIEL, Zpráva z 5. 2. 1568, DdG 1b, s. 525.

¹⁷¹ „Tornati che siano li prencipi figliuoli di Sua Maestà Cesares ella ha già disegnato di mettere il maggiore al governo di Boemia, nel modo governava l'Arciduca Ferdinando in tempo del padre, et il secondo a Possonio al governo d'Ongaria, perché sia conosciuto et conosca quella natione parli quella lingua et tenga quelli animi di quelli regnicoli.“ [Až se princové, synové císaře, vrátí, zamýšlí Jeho Veličenstvo pověřit staršího z nich vládou v Čechách, podobně jako vládl arcivévoda Ferdinand za vlády jeho otce, a druhého dosadit do Bratislavy, aby vládl v Uhersku, aby poznal a sám byl poznán tamním lidem, naučil se jejich jazyku a získal si jejich srdce.]

Tamtéž, s. 526.

Anna, což vyvolalo skandál. Do Vídně se informace dostávaly postupně, ale už na konci března se otevřeně mluvilo o pokusu o atentát na Filipa II. ze strany Carlose na jeho otce. Španělský král celou událost nesl samozřejmě těžce a argumentoval jí i v případě návratu svých synovců. Odmítl je ze svého dvora propustit s odkazem na to, že jsou teď jeho jedinou útěchou. Maxmilián mu, byť nerad, vyhověl. Císař cítil, že množství panovnických povinností začíná být nad jeho síly, a usoudil, že nastala doba, aby jeho synové začali nabírat politické zkušenosti a ujali se alespoň částečně svých úloh v zemích, které jim byly určené. Sám by pak vládl především v říši.¹⁷²

Maxmilián odpověď Filipa II. sice oficiálně respektoval, nicméně své snahy o návrat synů nevzdával. Už na začátku července benátský velvyslanec psal, že císař hodlá pověřit „vysoce postaveného člověka“, kterým měl být bratr salcburského arcibiskupa, cestou do Španělska, kde měl osobně vyjednávat s králem, aby propustil do Vídně alespoň staršího Rudolfa.¹⁷³ Panovník tuto cestu důkladně projednával i se svou radou, ke které přizval i arcivévodu Karla a bývalého hofmistra a s výsledky jednání poté

¹⁷² „(...) il Re havea detto al suo Ambasciatore, che non havendo in tanta sua miseria, et affitione ne altro conforto, che la presentia loro, disiderava, che restassero, così convenirà, disse Sua Maestà, compiacerlo, sebene soggionse, io ne habbia grandissimo bisogno qui, per incaminarli a conoscere, et mangiare le cose loro, essendo gia in età, et in termine da poterveli introdurre, perchè io non posso (seguito) esser in ogni loco, et supplire ad ogni cosa. Mi convenira, soggionse, stare da hora innanzi quasi sempre nell'Impero, per li molti bisogni, anzi necessità, che si ha, di reparare, et provedere a molti disordini, non essendosi nè obedientia nè giustitia; facendo ogni uno massime li precipi, a suo modo, mostrando Sua Maestà di haver perciò in animo, di convocare in breve una dieta imperiale, come molto necessaria. Ma dall'altra parte hanno anco (soggionse) li stati mei gran bisogno della mia assistentia.“ [(...) (španělský) král řekl jeho (císařskému) vyslanci, že ve své tak veliké bídě a trápení nemá jinou útěchu než jejich přítomnost, a proto si přál, aby zůstali. Takže bude nutné, podotkl císař, mu vyhovět, a dále dodal, že je zde velmi potřebuje, aby se učili poznávat a spravovat své záležitosti, protože jsou již ve věku, kdy je do nich může uvést. Nemůže, pokračoval, být všude a vše zastupovat. Bude nutné, dodal, aby zůstával od teď téměř pořád v říši, kvůli mnoha potřebám, ba dokonce nezbytnostem, jež vyžadují opravu a nápravu mnoha nepořádků, neboť nevidí ani poslušnost ani spravedlnost; každý, zejména říšská knížata, jedná po svém. Císař tak dává najevo, že má v úmyslu brzy svolat říšský sněm, jako velmi nutný. Ale na druhou stranu, dodal, i mé státy velmi potřebují mou přítomnost.]

G. MICHIEL, Zpráva z 15. 4. 1567, DdG 2, s. 39.

¹⁷³ „(...) et da liberazione fatta dall'Imperatore ma tenuta fin hora secreta et saputa da pochi di mandare una persona precipale in Spagna, volendo S. Maestà rihavere di là in ogni modo li figlioli, almonco il primogenito, per il molto bisogno che la M.^{ta} Sua n'ha di quà, per cominciare ad introdurlo nelli consigli et maneggi el lassando là il secondogenito se pure il Re di Spagna lo volesse appresso di se. Parendo alla M.^{ta} Ces. Che una persona di autorità mandata aepressamente per questo, potrà molto meglio rispondere et levare ogni dilatione et impedimento che fusse opposto dal Re di Spagna che non farebbero le lettere. La persona adonque eletta et nominata a questo effetto, mi è affirmato essere il Sig.^r Quoa, fratello del presente Arcivescovo di Salzpurch (...)“ [(...) z rozhodnutí císaře, které bylo doposud drženo v tajnosti a vyšlo najevo až před nedávnem, bude do Španělska vyslána důležitá osoba, neboť se císař snaží přivést odtamtud za jakoukoliv cenu svoje syny, nebo alespoň prvorozeného, kvůli potřebě mít ho zde, aby ho uvedl do rad a řízení, zatímco druhorozený by zatím zůstal tam, pokud si to španělský král bude přát. Císař má za to, že pošle-li tam člověka s příslušným postavením, pak ten bude schopen reagovat a zabránit zpoždění či odstranit jakoukoliv překážku, kterou by mohl klást španělský král, mnohem lépe, než by to mohl dělat (císař) skrze dopisy. Osoba, která byla vybrána a jmenována k tomuto účelu je, jak mi bylo potvrzeno, pan Quoa, bratr současného arcibiskupa salcburského (...)]

G. MICHIEL, Zpráva z 8. 7. 1568, DdG 2, s. 127–128.

seznámil španělského vyslance u svého dvora.¹⁷⁴ Nicméně, nakonec se po tajných rozhovorech s bratrem panovník rozhodl vyslat k Filipovi II. přímo arcivévodu Karla. O této možnosti se u dvora mluvilo už v červenci, pravděpodobně v souvislosti s tím, že císař údajně několikrát mluvil v tom smyslu, že kdyby nebylo Španělsko příliš daleko, vypravil by se tam sám.¹⁷⁵ Karlova španělská cesta byla potvrzena na počátku srpna a jako oficiální důvod návštěvy byla uvedena přímluva za propuštění prince Carlose a řešení povstání ve Flandrech. Neoficiálně se mělo jednat především o situaci princů Rudolfa a Arnošta a diskutovat o možných politických sňatcích.¹⁷⁶ To, že má arcivévod Karel usilovat o návrat svých synovců potvrdil benátskému vyslanci na audienci i císař osobně. Zároveň ale prohlásil, že „nevěří, že je král nechá jít.“¹⁷⁷

Na přelomu srpna a září se celá situace zkomplikovala, protože do Vídně došla zpráva o smrti Carlose.¹⁷⁸ Pominul tak primární důvod, proč měl arcivévod Karel do Madridu odjet. Panovník navíc během audience opět připustil, že už téměř ani nedoufá, že by Filip II. prince propustil. Cesta do Španělska se ale uskutečnit měla, králi bylo nutné kondolovat a dále bylo možné jednat o sňatkové politice. Císař ale, alespoň dočasně, z této mise odvolal svého bratra a nechal do Čech poslat pro Vratislava z Pernštejna, který ho měl v jejím vedení nahradit.¹⁷⁹ Pernštejn ale do Vídně vzkázal,

¹⁷⁴ „(...) essendo la Maestà Sua dopo che vennero le lettere ultime di Spagna, stata tutti questi giorni in assidua consultatione con li suoi consiglieri, prima (havendo voluto che tra questi vi sia anco il Sig. D'Arrach già suo maggiordomo maggiore, et hora in vita privata ritirato in casa sua cinque leghe di qua, persona molto amata et stimata da S. Maestà) et dopo li consiglieri, havendo lei medesima molte volte trattato con questo Amb.^r di Spagna, il qual hieri sera ha poi espedito un corriero in Spagna.“ [(...) císař, poté co dorazily poslední zprávy ze Španělska, nepřestával po celé tyto dny jednat se svými rady (chtěl, aby mezi nimi byl i pan Harrach, jeho nejvyšší hofmistr, který nyní žije v ústraní ve svém domě pět mil odsud, je osobou císařem velmi oblíbenou a ctěnou) a poté, co dokončil jednání s radou, rokoval dlouze i se španělským vyslancem, který pak včera večer vyslal kurýra do Španělska.]

G. MICHIEL, *Zpráva z 15. 7. 1568*, DdG 2, s. 140.

¹⁷⁵ „(...) ha detto più volte che se la Spagna fusse più vicina che non è, la M.^{tà} S. non si potrebbe contenere, et non resteria per alcuna cosa di non andarvi le medesima in persona“ [(...) (císař) se několikrát vyjádřil, že kdyby Španělsko bylo blíže, nic by mu nezabránilo, aby zde zůstal a nevydal se tam osobně.]

G. MICHIEL, *Zpráva z 22. 7. 1568*, DdG 2, s. 155–156.

¹⁷⁶ „Questo sono le cause pubbliche oltre le private che passano tra il Re di Spagna et S. M.^{tà} del rihaver cioè li figlioli o almeno il primogenito, del matrimonio dalla figliola et d'altro.“ [Toto jsou veřejné důvody, a dále ty soukromé, které mezi sebou řeší španělský král a císař, a to je návrat dětí, nebo alespoň prvorozeného, manželství (císařovy) dcery a další.]

G. MICHIEL, *Zpráva z 5. 8. 1568*, DdG 2, s. 181.

¹⁷⁷ „Non credo rispose chel Re li lasci venire, però l'Arciduca farà ogni opera di ricondurre almeno uno (...)“ [Nevěřím, odpověděl (císař), že je král nechá jít, ale arcivévod udělá cokoliv, aby přivedl alespoň jednoho (...)]

G. MICHIEL, *Zpráva z 19. 8. 1568*, DdG 2, s. 192.

¹⁷⁸ Carlos zemřel 24. 7. 1568. O reakci na jeho smrt u vídeňského dvora píše G. MICHIEL, *Zpráva z 2. 9. a 16. 9. 1568*, DdG 2, s. 206–222.

¹⁷⁹ „(...) la M.^{tà} Sua chiamato quà di Boemia in molto fretta il Baron di Pernestan gran cancelliero di quel Regno a lui sarà dato questo carico per mandarvi persona pratica et d'autorità et cara a quel Re al quale è stato mandato doi o tre altre volte.“ [(...) císař si sem nechal z Čech narychlo povolat pána z Pernštejna, nejvyššího kancléře onoho království, kterému bude svěřen tento úkol, aby (císař) vyslal osobu zkušenou a vlivnou, která je tomu králi blízká, protože tam byl (Pernštejn) vyslán už dvakrát nebo třikrát.]

G. MICHIEL, *Zpráva z 16. 9. 1568*, DdG 2, s. 222.

že onemocněl horečkou, nemůže se hýbat a není tak schopen cestu vykonat.¹⁸⁰ Panovník se tedy znovu vrátil k možnosti vyslat do Španělska arcivévodu Karla. Tato varianta byla nakonec oficiálně potvrzena s tím, že hlavní náplní mise bude jednání o situaci ve Flandrech a možnostech sňatkové politiky. Karel vyjel 25. října a do Barcelony doplul 21. listopadu 1568, dle plánů se měl vrátit v březnu 1569.

Vyjednávání o návratu princů bylo jen jedním dílkem z celé mozaiky rokování, které se na císařském dvoře odehrávalo. Primárně hrálo roli uzavření příměří se sultánem a návštěva tureckého vyslance ve Vídni a dále, v souladu s tím, co už zmiňoval císař, přicházely do popředí záležitosti říše, které stále více ovlivňovaly náboženské spory v západní Evropě. U dvora se nepřestávalo mluvit ani o chystané cestě do Prahy, ačkoliv střídavě přicházely zprávy o tom, že mor v Čechách už zmizel, nebo že se znovu objevil.

V neposlední řadě byla jednání přerušována i častými zdravotními indispozicemi císaře. Ať už to byly záchvaty dny na jaře, erysipel či jiné kožní záněty v létě a na podzim pak problémy s ledvinami či vážné zažívací problémy.

3.6. 1569–1571: Nejdější pobyt v Českém království

Postupně od roku 1568 začaly sílit konflikty v Nizozemí a Francii. Jejich důvodem byly nejčastěji konfesijní rozdíly, které postupně stavěly proti sobě i jednotlivá knížata v říši. Císař tak musel stále častěji čelit výzvám především ze strany francouzského krále, aby v zemi nastolil pořádek a zabránil protestanským šlechticům podporovat nekatolické síly na území Francie. Maxmilián tušil, že se celý konflikt může přenést i na území pod jeho správou. Kromě toho přicházely zprávy o dalších nepokojích v Sedmihradsku a dále, spolu se zbytkem Evropy, sledoval panovník tureckou flotilu, která začínala nebezpečně křižovat po Středozezemním moři. Císař tím byl nepřímou nucen, aby začal řešit situaci ve svých zemích, zajistil si možnou vojenskou pomoc pro případ konfliktu, opatřil si další finanční pomoc a soustředil se na dění v říši.

Maxmilián tedy začal znovu intenzivně připravovat sněm v Uhrách a v Čechách. Na konci ledna 1569 obeslal Viléma z Rožmberka s oznámením o úmyslu svolat sněmy v každé ze zemí Koruny české a nařídil mu, aby se spolu s nejvyššími úředníky vypravil do Vídně.¹⁸¹ Na přelomu února a března už dokonce vyslal své lidi do Brna, aby pro něj

¹⁸⁰ „(...) il S.di Pernestan gran cancelliero di Boemia che vi era destinato dopo la morte del Prencipe di Spagna è cascato ammalato di una doppia terzana et non è in termine di poter moversi per un gran pezzo, non pur da poter fare un viaggio tale.“ [(...) pan z Pernštejna, nejvyšší český kancléř, který byl určen k tomuto úkolu po smrti španělského prince, onemocněl terciánou (druh malárie) a nemůže se téměř hýbat, natož aby vykonal takovou cestu.]

G. MICHIEL, *Zpráva z 7. 10. 1568*, DdG 2, s. 247.

¹⁸¹ Sněmy III, Císař Maximilián oznamuje Vilémovi z Rožmberka o držení sněmů v zemích koruny České (Vídeň, 29. ledna 1569), s. 422.

začali připravovat ubytování, nicméně posléze sněm zrušil.¹⁸² Čekal jistě na návrat arcivévody Karla ze Španělska, o jehož zpáteční cestě proudily do Vídně avíza právě od konce března. Na jaře císaře opět postihly zdravotní potíže ledvin a záchvaty dny, po kterých začal chodit o holi. Nicméně hned po zotavení jednání obnovil. Na počátku května znovu odeslal do Čech nařízení o cestě nejvyšších úředníků do Vídně¹⁸³ a už na konci stejného měsíce přijal delegaci pánů z českých zemí spolu s vratislavským biskupem a Vilémem z Rožmberka, aby jednali o císařských propozicích na následující sněmy a stanovili data jejich konání.¹⁸⁴ U dvora se také mluvilo o panovníkově možné návštěvě Vratislavi na konci srpna, kde se měl sejít s polským králem.¹⁸⁵ Cesta se ale nakonec neuskutečnila.

V polovině června 1569 dorazil do Vídně arcivévoda Karel¹⁸⁶ a císař se tak věnoval především jemu a dojednaným sňatkům svých dcer.¹⁸⁷ V polovině srpna pak odjel na uherský sněm do Bratislavy, odkud se vrátil na přelomu října a listopadu.¹⁸⁸ Prakticky okamžitě byl do Prahy vyslán kvartýrmistr, aby připravil ubytování pro císaře a jeho rodinu.¹⁸⁹ Oproti původním plánům bylo nakonec rozhodnuto o konání jednoho

¹⁸² „(...) ha Sua Maestà rivocato il viaggio el la dieta di Moravia già intimata da tenersi nella terra di Prin per li 20 del presente per il qual loco Prin erano 6 di sono partitili forieri et li quartier mastri (...)“ [(...) císař odvolal cestu a moravský sněm, který byl již svolán, a měl se konat ve městě Brně 20. tohoto měsíce. Do Brna se před 6 dny vydali oznamovatelé a kvartýrmistři (...)]

G. MICHIEL, *Zpráva z 3. 3. 1569*, DdG 3, s. 3–4.

¹⁸³ Sněmy III, Česká kancelář dvorská komoře dvorské v příčině nastávajících sněmů v zemích koruny České (Vídeň, 5. května 1569), s. 424–425.

¹⁸⁴ „Ha Sua Maestà Cesarea chiamati perché vengano quà il Vescovo di Vratislavia, et alcuni prencipali Baroni della provincia di Slesia et così di Moravia, et il signor di Rosimberg con alcuni altri delli primi di Boemia per consultare innanzi (come di costume) sopra le proposte che si haveranno a trattare nelle diete, et per determinare, et stabilire del tempo da tenersi, tornando a grandissimo danno alla Maestà Sua la dilatione da esse diete per li grossi aiuti che spera di ottenere da quelle provincie.“ [Císař sem povolal vratislavského biskupa a některé přední pány ze Slezska a také z Moravy, dále pana Rožmberka a několik dalších předních osobností z Čech, aby společně (jako obvykle) konzultovali návrhy, které se budou projednávat na sněmech, a aby určili a stanovili čas jejich konání. Odklad těchto sněmů by totiž císaři způsobil velké škody, vzhledem k významné pomoci, kterou od těchto zemí očekává.]

G. MICHIEL, *Zpráva z 26. 5. 1569*, DdG 3, s. 57.

¹⁸⁵ „La vista et il congresti tra Sua Maestà et il Serenissimo di Polonia, scrivono di Polonia, che potrebbè seguire verso il fine d'agosto nella città di Vratislavia in Slesia.“ [Z Polska píše, že setkání mezi Jeho Veličenstvem a Nejjasnějším polským králem by se mohlo uskutečnit ke konci srpna ve městě Vratislav ve Slezsku.]

G. MICHIEL, *Zpráva z 12. 5. 1569*, DdG 3, s. 49.

¹⁸⁶ Arcivévoda Karel dorazil do Vídně v podvečer 15. června 1569. Vyslanec o tom referoval krátkou zprávou z druhého dne, kterou ale přiložil k předchozí depeši, kterou ještě neodeslal. Zpráva má tak datum 13. 6., ale samotný dovětek 16. 6. 1569.

G. MICHIEL, *Zpráva z 13. 6. 1569*, DdG 3, s. 71.

¹⁸⁷ Nejstarší princezna Anna se měla provdat za mezitím znovu ovdovělého španělského krále Filipa II. a mladší Alžběta byla zasnoubena francouzskému králi Karlu IX.

¹⁸⁸ Císař měl z Bratislavy vyjet 28. 10. 1569. G. MICHIEL, *Zpráva z 2. 11. 1569*, DdG 3, s. 166.

¹⁸⁹ G. MICHIEL, *Zpráva z 9. 11. 1569*, DdG 3, s. 174.

generálního sněmu v Praze,¹⁹⁰ kam byli přizváni i zástupci ostatních zemí Koruny české, aby tam kontinuálně jednali o svých záležitostech.

Maxmiliánovým odjezdem do Prahy na konci roku 1569 začalo období jeho nejdější absence mimo Vídeň, kterou v době svého císařského panování absolvoval. První polovinu roku 1570 strávil v Praze a následně se po zbytek roku zdržoval na říšském sněmu ve Špýru. V lednu 1571 se opět vrátil do Čech, kde znovu pobyl šest měsíců.

Na sněm v Čechách se panovník vypravil na přelomu listopadu a prosince i přes zprávy o stále ještě panující epidemii moru v českých zemích.¹⁹¹ Kvůli bezpečnosti ale zvolil jinou trasu než obvykle a zároveň celý dvůr cestoval v menších skupinách s několikanásobným rozestupem, aby byla cesta pohodlnější a riziko šíření nákazy se snížilo na minimum.¹⁹² Do Prahy císař dorazil 15. prosince 1569.

Jednání začala ještě před Vánoci.¹⁹³ Císař promluvil na sněmu osobně. Mluvil německy, ačkoliv, dle vyslancových slov, ovládal češtinu velice dobře.¹⁹⁴ Ambassador si všímal především výše daní, kterou císař po českých zemích požaduje. Dle jeho zpráv měly Čechy během deseti let vyplatit postupně tři miliony zlatých – tři sta tisíc každý rok, a obdobně i milion a půl zlatých Morava a milion osm set tisíc zlatých Slezsko a obě Lužice.¹⁹⁵ Přítomným zástupcům se to dle očekávání nelíbilo, dohadovali se jak o výši daní, tak o tom, jak moc mají být zatíženy jednotlivé stavy. Rozpory mezi sebou měli i představitelé jednotlivých zemí. Velké dohady probíhaly mezi zástupci Slezska a Moravy, kdy prvním se nelíbilo, že druzí jsou zatíženi menší částkou, ačkoliv jejich

¹⁹⁰ Sněm, původně plánovaný na 1. srpna, musel císař kvůli své účasti na uherském sněmu odložit. V průběhu října pak vydal dva mandáty, kterými svolal sněm do Prahy na počátek prosince 1569. *Sněmy III*, Mandáty císařské, kterýmiž odložený sněm opět se rozepisuje a sice prvním mandátem na prvního prosince a druhým na 14. prosince 1569 (Bratislava, 4. a 22. října 1569), s. 431.

¹⁹¹ „(...) *progresso della peste, la quale mi disse Sua Maestà che comincia scoprirsi anco in queste terre circonvicine, et comincia di più anco a scoprirsi per la strada ordinaria di Praga, onde convenirà che la Maestà Sua noc la corte, non senza pericolo siccome ella disse, et con molto maggior longhezza et incomodo, rispetta alla pessina stagione che è, di andar intorno, faria un altra strada nova (...)*“ [(...) (kvůli) šíření moru, který se, jak mi řekl císař, začíná objevovat i v těchto okolních zemích, a navíc se začíná šířit i podél obvyklé trasy do Prahy, bude nezbytné, jak řekl císař, aby se dvůr, i když to není bez nebezpečí a s mnohem většími obtížemi a nepohodlím, vzhledem k špatnému počasí, vydal jinou cestou (...)]

G. MICHIEL, *Zpráva z 16. 11. 1569*, DdG 3, s. 182.

¹⁹² „*Con l'Imperatore et con la serenissima Imperatrice et serenissime Principesse partì poca compagnia avendo voluto lei Maestà Sua così et per causa delli alloggiamenti che sono stretti per la via che Sua Maestà fa diversa dall'ordinaria et per il pericolo de mali contagiosi che si tira dietro la gran compagnia massime di servitori et gente basta, li altri che sono restati ha comandato Sua Maestà che seguitino a loro comodo.*“ [S císařem, císařovnou a nejjasnějšími princeznami odcestovalo jen málo lidí, protože si to tak přál císař, a to kvůli omezeným možnostem ubytování na trase, kterou císař zvolil, protože je jiná než obvyklá, a také kvůli nebezpečí nakažlivých nemocí, které by s sebou přinesl velký doprovod, zejména sluhové a další lidé. Ostatním, kteří zůstali, císař přikázal, aby je následovali podle svých možností.]

G. MICHIEL, *Zpráva z 1. 12. 1569*, DdG 3, s. 202.

¹⁹³ Podrobně průběh sněmu v letech 1569–1570 zpracoval V. V. Tomek. Viz V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, s. 190–199.

¹⁹⁴ Viz příloha č. 2 – G. MICHIEL, *Zpráva z 23. 12. 1569*, DdG 3, s. 206.

¹⁹⁵ Viz příloha č. 2 – G. MICHIEL, *Zpráva z 29. 12. 1569*, DdG 3, s. 209.

země je bohatší. Moravané to nepopírali, ale oponovali, že jejich země je možná až třikrát menší, než je rozloha Slezska. Diskutovalo se také o způsobu, jakým je vypočítávána výše daní jednotlivým zemím. Tento problém pak vyslanec vnímal jako největší spor, který bránil ukončení sněmu.¹⁹⁶

Účastníci rokování se naopak shodli v otázce vlády v království. Už počátkem ledna 1570 začali na císaři vymáhat, aby jmenoval místodržitele. Vzhledem k tomu, že princ Rudolf byl zatím stále ve Španělsku, navrhovali, aby se královým zástupcem stal opět arcivévoda Ferdinand, jak tomu bylo dříve. Do Uher pak mohl panovník dosadit arcivévodu Karla. Toto opatření požadovali alespoň po dobu, kdy bude císař na říšském sněmu ve Špýru.¹⁹⁷

U depeší z tohoto období narážíme na problém spojený s jejich fyzickým stavem. Řada z nich je poškozená, útržkovitá, nebo dokonce úplně chybí. Nemáme tak např. zachovány zprávy o návštěvě saského kurfiřta v Praze v únoru 1570¹⁹⁸ nebo popis svatby princezny Anny, která se na počátku května téhož roku provdala v chrámu sv. Víta za španělského krále Filipa II., zastoupeného arcivévodou Karlem.¹⁹⁹

Jednání pražského sněmu se navíc krylo s událostmi v Evropě, které byly pro Benátčany mnohem podstatnější. Za zmínku stojí např. povýšení toskánského vévodství na velkovévodství, což bylo u císařského dvora slavnostně oznámeno právě během pobytu v Praze přímo ve Vladislavském sále,²⁰⁰ a dále to byly nepříjemné noviny o dalším útoku Turků na Kypr, které vedlo v září 1570 k dobytí Nikósie.²⁰¹

Kontinuita pražského rokování byla narušována také občasnou nepřítomností panovníka, který např. na konci ledna 1570 strávil týden na svém sídle v Brandýse,²⁰² počátkem února byl sněm přerušen kvůli oslavám masopustu²⁰³ a pravděpodobně i kvůli návštěvě saského kurfiřta. Nejednalo se jistě ani během Velikonoc.

Od června až do konce roku 1570 pobýval císař ve Špýru. Vyslanec, ke kterému se po dobu říšského rokování připojil i jeho krajan Giacomo Soranzo, přinášel zprávy především o špýrském sněmu a pobytu císaře. Popsal též svatbu princezny Alžběty s francouzským králem, kterého během obřadu zastoupil arcivévoda Ferdinand.²⁰⁴ Českým záležitostem se prakticky vůbec nevěnoval. Za zmínku stojí informace, že těsně před odjezdem do říše se už v Praze začalo jednat o tom, že dvě z císařových dětí

¹⁹⁶ Viz příloha č. 2 – G. MICHIEL, *Zpráva z 15. 3. 1570*, DdG 3, s. 243.

¹⁹⁷ Viz příloha č. 2 – G. MICHIEL, *Zpráva z 4. 1. 1570*, DdG 3, s. 213.

¹⁹⁸ Marek BYDŽOVSKÝ Z FLORENTINA, *Svět*, s. 125.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 128.

²⁰⁰ Toto vyhlášení popisuje vyslanec ve své zprávě z konce března 1570. G. MICHIEL, *Zpráva z 29. 3. 1570*, DdG 3, s. 245–248.

²⁰¹ Zprávu o napadení Kypru se vyslanec poprvé dověděl právě od císaře, který si ho nechal naléhavě zavolat, aby informoval Benátskou republiku. Viz G. MICHIEL, *Zpráva z 11. 2. 1570*, DdG 3, s. 232–233; Tyto události nakonec vedly ke ztrátě ostrova pro Benátskou republiku.

²⁰² G. MICHIEL, *Zpráva z 25. 1. 1570*, DdG 3, s. 224.

²⁰³ G. MICHIEL, *Zpráva z 8. 2. 1570*, DdG 3, s. 226.

²⁰⁴ G. MICHIEL – G. SORANZO, *Zpráva z 26. 10. 1570*, DdG 3, s. 343–344.

odjedou se svou sestrou, manželkou Filipa II., do Španělska.²⁰⁵ Princezna Anna nakonec za svým manželem odjeda v doprovodu svých bratrů Albrechta a Václava.

V lednu 1571 se Maxmilián vrátil zpět do Prahy, aby dokončil rokování na českém sněmu. Prakticky okamžitě zahájil jednání se stavy o císařských propozicích, vlastní sněm ale svolal až na 30. dubna.²⁰⁶ Benátský ambasador se českým záležitostem v prvních měsících roku 1571 téměř nevěnuje. V té době vrcholilo jednání o spojení proti Turkům pod hlavičkou Svaté ligy, jehož součástí měla být i Benátská republika a proto se vyslanec primárně věnoval především referování o postojích a názorech císaře na tuto alianci. Dále dne 14. března nečekaně zemřel sedmihradský kníže Jan Zikmund Zápolský, což u dvora vyvolalo další vlnu jednání o jeho nástupci. A i nadále vyslanec bedlivě sledoval situaci v Uhrách, což, těsně před očekávaným střetem s tureckým sultánem, hrálo jistě důležitější roli než obvykle.

Michiel si také všiml, že k císaři začali přijíždět kurýři vyslaní novou katolickou královnou, Maxmiliánovou dcerou Annou. Současně s tím se u dvora začalo znovu hovořit o návratu císařových synů ze Španělska. Dokonce se mezi dvořany rozneslo, že se diskutuje o zasnoubení Rudolfa a portugalské princezny, sestry španělského krále a Rudolfovy tety, kterou ale vyslanec explicitně nejmenuje,²⁰⁷ aby byla vzápětí Rudolfovi svěřena vláda ve Flandrech,²⁰⁸ což ale sám vyslanec považoval za dohady a spekulace. Nicméně potvrzuje, že příjezd princů je odložen až na září 1571 a v další zprávě k tomu dále uvedl, že odklad je způsoben především vysokými náklady na zpáteční cestu a dále kvůli dluhům, které císaři vznikly udržováním jejich dvora ve Španělsku.²⁰⁹ V první polovině března ale zároveň zafungovaly diplomatické konexe, kdy Michiel obdržel zprávu od svého krajana a vyslance u španělského krále Leonarda Donada, datovanou 18. února, s informací, že Adam z Ditrichštějna už údajně obdržel příkaz od španělského krále, aby chlapce připravil na cestu zpět do Vídně. Zpráva obsahuje i řadu

²⁰⁵ G. MICHIEL, *Zpráva ze 17. 5. 1570*, DdG 3, s. 258.

²⁰⁶ TOMEK, *Dějepis města Prahy*, s. 202.

²⁰⁷ V tomto kontextu přichází v úvahu jediné Jana, dcera Karla V. a tudíž sestra Filipa II. a Marie Španělské. Narodila se roku 1535 a v sedmnácti letech byla provdána za portugalského prince Jana Manuela. Záhy ale ovdověla. Syna Sebastiana přivedla na svět už jako pohrobka. V letech 1554–1559 byla místodržitelkou ve Španělsku, kde žila až do své smrti roku 1573.

²⁰⁸ „(...) et fin ora si va dicendo, di Praga di matrimonio del Prencipe Rodolfo, primogenito dell' Imperatore, nella Principessa di Portogallo, serella dell' Imperatrice, et del Re Cattolico noc darli il governo di Fiandra (...).“ [(...) a dosud se v Praze mluví o sňatku prince Rudolfa, prvorozeného syna císaře, s portugalskou princeznou, sestrou císařovny a katolického krále, a o tom, že mu bude svěřena vláda nad Flandry (...).]

G. MICHIEL, *Zpráva z 4. 3. 1571*, DdG 3, s. 435.

²⁰⁹ „Confirmano parimente la prorogatione della partita delli prencipi figlioli di Sua Mastà al Settembre, dicendosi della prorogatione nascere perché bisognando frossa somma di danari per levarli di la, così per il grosso debito, che hanno per spese già fatte, come per quelle, che hanno a fare per il viaggio (per la somma si dice 200 mila scudi) convengono aspettare che di qua sia fatta loro la provisione.“ [Rovněž potvrzují odklad odjezdu princů, synů Jeho Veličenstva, na září, přičemž se říká, že k odkladu došlo proto, že je potřeba značná suma peněz na jejich cestu, jak kvůli velkému dluhu, který mají za již vynaložené výdaje, tak kvůli těm, které mají ještě uhradit za cestu (mluví se o částce 200 tisíc scudiů). Proto musí počkat, až jim odtud bude poskytnuta příslušná částka.]

G. MICHIEL, *Zpráva z 7. 3. 1571*, DdG 3, s. 435.

podrobností o jejich zpáteční cestě. Je zajímavé, že tyto informace neměla ani Maxmiliánova dcera Anna, která vyslala otci zprávu ve stejné době s tím, že ohledně odjezdu jejích bratrů se nic nemění. Císař tak první informace o návratu princů dostal od Benátčanů. Pravděpodobně mu byla i brzy potvrzena, protože už o měsíc později vyslal své lidi do Janova, aby princům vyjeli vstříc. O další měsíc později, tedy v květnu 1571, ovšem přišla další zpráva ze Španělska, že princ Rudolf onemocněl a není tak možné, aby se teď vydal na cestu. Zároveň s tím bylo císaři potvrzeno, že je doprovodí don Juan d'Austria, jehož odjezd ale také nebyl upřesněn.²¹⁰

Mezitím v Čechách znovu zasedal sněm.²¹¹ Tentokrát si ho vyslanec všiml skutečně jen okrajově. Znovu upozornil na debaty o výši a způsobu vybírání daní, zmínil schválení nového řádu pro stanovení zemské hotovosti²¹² a sledoval i jednání nekatolických zástupců stavů s císařem. Detaily z jednání neuvedl, pouze zmínil, že náboženské požadavky nebyly vyslyšeny a to „k velké hanbě a potupě těch domýšlivců“.²¹³ Z Prahy pak císař odjel 2. července a o osm dní později dorazil do Vídně.

Po celou dobu jednání přicházely k panovníkovi zmátkované zprávy o odjezdu princů ze Španělska. Opakovaně posílal své lidi do Janova, aby vyčkali na jejich příjezd a doprovodili je poštovní trasou do Vídně. Informoval příslušné vladaře, že princové budou projíždět jejich územím a žádal o zajištění jejich pohodlí. Císař byl z celé situace rozmrzelý, ale první jasnou zprávu o příjezdu princů, kteří připluli do Janova 23. července 1571, obdržel až v podvečer 5. srpna. Během audience benátského vyslance 23. srpna pak panovníkovi přišli oznámit, že jeho synové se blíží k paláci.

3.7. 1571–1574: České sněmy bez císaře

Léto 1571 znamenalo změnu i pro Giovanniho Michiela, který trávil u císařského dvora už pátý rok. Na přelomu srpna a září ho po opakovaných žádostech vystřídal na postu benátského ambasadora Giovanni Correr.

²¹⁰ „Arrivò avanti hieri un corriero di Spagna (...) espedito a Sua Maestà dall'Ambasciatore suo, per darle avviso della grave malattia et della convalescenza infine del Serenissimo Principe Rodolfo, il quale accidente havea prorogata la partita di Sua Altezza, et del fratello fino alli 15. del presente, se però essendo restata molto fiacca, et debole l'Altezza Sua, si sarà rihavuta et fortificata in modo che si possa mettere in viaggio. (...) Stava determinata noc la venuta delli principi, figlioli di Sua Maestà la venuta anco del Signor Don Giovanni d'Austria (...)“ [Předevčirem dorazil kurýr ze Španělska (...) vyslaný k císaři jeho velvyslancem, aby ho informoval o vážné nemoci a následném zotavení nejjasnějšího prince Rudolfa. Tento incident odložil odjezd Jeho Výsosti a jeho bratra až na 15. tohoto měsíce, pokud se ovšem Jeho Výsost, která zůstala velmi slabá a vyčerpaná, dostatečně zotaví a posílí natolik, aby mohla vyrazit na cestu. (...) Bylo také rozhodnuto, že s příchodem princů, synů Jeho Veličenstva, přijede také Don Juan d'Austria (...).]

G. MICHIEL, *Zpráva z 10. 5. 1571*, DdG 3, s. 487.

²¹¹ Podrobný popis průběhu sněmu viz V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, s. 202–207.

²¹² Viz příloha č. 2 – G. MICHIEL, *Zpráva z 14. 6. 1571*, DdG 3, s. 520.

²¹³ Viz příloha č. 2 – G. MICHIEL, *Zpráva z 31. 5. 1571*, DdG 3, s. 507.

Hned po příjezdu synů začal Maxmilián uplatňovat své záměry, tak jak je avizoval už o pár let dříve. Svě syny začal prakticky okamžitě uvádět do politiky. V říjnu 1571 zavládlo ještě u císařského dvora nadšení z porážky turecké flotily v bitvě u Lepanta, pak už se ale situace vracela do zaběhnutých kolejí. V lednu 1572 Correr oznámil příjezd skupiny českých pánů pod vedením Viléma z Rožmberka do Vídně. Jednání jsou opět privátní, ale v zákulisí se mluvilo se o přípravě Rudolfovy korunovace českým králem.²¹⁴

Záznamy z roku 1572 končí na konci února. Pro celý zbytek roku pak kompletně chybí. Gustav Turba, který se v 19. století snažil vydat edici zpráv benátských vyslanců, soudí, že zprávy byly zničeny záměrně. Přisuzuje to snaze odstranit veškeré záznamy spojené s událostmi tzv. bartolomějské noci ve Francii. Stejně tak ověřil, že jsou zničeny i veškeré zprávy francouzských vyslanců u císařského dvora z roku 1572.

Chybí tak veškeré informace k uherskému sněmu roku 1572, jehož výsledkem bylo přijetí a korunovace Rudolfa uherským králem.²¹⁵ Dále reakce na smrt polského krále Zikmunda II. Augusta v červenci 1572, manžela v té době již zesnulé Maxmiliánovy sestry Kateřiny, a rozhodnutí o usilování o uvolněný polský trůn pro druhorozeného syna Arnošta.

Od roku 1572 docházelo i k prudkému zhoršování císařova zdravotního stavu. Když tedy za sebe posílal na jednání své syny, nešlo zdaleka jen o snahu seznámit je s politickou realitou, ale v podstatě o nutnost.

Na počátek roku 1573 byl do Prahy svolán sněm, o kterém ale benátský vyslanec nerefereje. Císaře na něm v Praze zastupovali oba starší synové a při jejich dvoře benátská vyslanci nepůsobili. Do Benátek odešla jen krátká zmínka o nemoci prince Arnošta, která ho postihla na cestě do Prahy a dále poznámka o tom, že oba princové se vrátili s tím, že na sněmu bylo potvrzeno to, co už bylo dříve přijato.²¹⁶ Císař sám prohlašoval, že nejprve chce vyřešit veškeré záležitosti s Turky a pak se věnovat českým věcem.²¹⁷

²¹⁴ „Il Viceré di Bohemia con quei altri è ancora qui, et se ben andavano dicendo ch'egli sia venuto da se per la indispositione della Sua Maestà pur da altri con più fondamento è creduto che egli sia stato chiamato per ragionar forse seco di coronar il Principe Rodolfo Re di quel Regno.“ [Český Místokráľ je stále zde i se svými lidmi, a ačkoliv se říká, že přijel kvůli císařově indispozici, jiní se spíše domnívají, že byl povolán, aby se s ním (císař) poradil o korunovaci prince Rudolfa králem onoho království.]

Giovanni CORRER, *Zpráva z 30. 1. 1572*, DdG 3, s. 649.

²¹⁵ K okolnostem Rudolfovy uherské korunovace viz J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 58–69.

²¹⁶ „I Serenissimi Principi giunsero Domenica di ritorno da Praga, et nella dieta che han tenuta è stato confirmato quanto che richiesero circa le contribuzioni, che finivano, et si ragiona, che a San Batholomio facilmente il serenissimo Rodolfo prenderà anco quella corona.“ [Nejjasnější princové se v neděli vrátili z Prahy, kde předsedali sněmu, na kterém bylo potvrzeno vše, o co žádali ohledně daní, jejichž platnost končila. Mluví se o tom, že na sv. Bartoloměje by měl princ Rudolf snadno dosáhnout i na korunu.]

G. CORRER, *Zpráva z 2. 3. 1573*, DdG 4, s. 18.

²¹⁷ „Ho inteso da buonissimo luogo che Sua Maestà ha detto d'attender hora a assicurarsi di Turchi, et fra dui mesi voler attender alle cose di Bohemia interpretandosi queste parole che al presente tratti di prorogar la

Na jaro 1573 také připadá období největšího zhoršení vztahů mezi Vídní a Nejjasnější republikou. V polovině dubna se musel Giovanni Correr zhostit nepříjemné povinnosti a na veřejné audienci před celým dvorem císaři oznámit, že Benátky se rozhodly uzavřít mír s Tureckem. Prohlášení přerušovaly odsuzující výkřiky přítomných, někteří dokonce volali po vyhlášení války dóžeti.²¹⁸ Záznamy z celého května 1573 opět chybí, nevíme tedy, jak se situace nadále vyvíjela. Correr ale stále docházel na audiencie k císaři a do Benátek tak odcházela jeho pravidelná avíza.

Roky 1573–1574 strávil císař ve Vídni. Jak už bylo zmíněno, jeho zdravotní stav se zhoršoval a podle vyslanců považoval ze své strany za prioritní dojednat prodloužení příměří s Turky. Jednání se sultánem se opět prodlužovala a byla logicky pro benátské vyslance zajímavější než situace v Čechách.

Přesto čteme ve zprávách ambasadorů o zvyšujícím se tlaku na císaře ze strany českých stavů, které požadovaly, aby se dostavil osobně do Českého království.²¹⁹ Na listopad 1573 dokonce panovník svolal sněm do Prahy,²²⁰ ale už na konci října přikázal tamním nejvyšším úředníkům přijet ke dvoru, protože jeho stav mu cestování neumožňoval.²²¹ Ve Vídni je požádal o uspořádání sněmu v jeho nepřítomnosti s tím, že, bude-li to třeba, pošle za sebe své syny. Pánové reagovali neochotně a neopomněli císaře upozornit na rizika, která plynula z jeho rozhodnutí. Zmínili především problém

tregua, et poi voglia che si faccia anco la coronatione di quel regno.“ [Dozvěděl jsem se z dobrého zdroje, že císař prohlásil, že nyní se soustředí na zajištění bezpečnosti před Turky, a za dva měsíce se chce věnovat českým záležitostem, což je vykládáno tak, že v současnosti se jedná o prodloužení příměří a poté bude (císař) chtít, aby proběhla korunovace v onom království.]

G. CORRER, *Zpráva z 27. 3. 1573*, DdG 4, s. 77.

²¹⁸ Correr tuto audienci rozsáhle popisuje ve své zprávě z 15. dubna. G. CORRER, *Zpráva z 15. 4. 1573*, DdG 4, s. 45–49.

²¹⁹ „*I Boemi fan gran istanza perché Sua Maestà vadi a Praga dandole intentione andandovi che sarà compiaciuta non solo dalla contributione de denari qual è finita et et perché continoi è necesario che sia confirmata in una dieta, ma anchora di qualunque altra cosa che di mandasse et non andando per che vi si treppongono diversi impedimenti, per questa causa si va dicendo che la partità di qua potria essere alla metà di novembre (...) il che fa credere che Sua Maestà non sia per ritornarsi così presto ma che fatta la coronatione e accomodate le cose di Boemia s'habbia da andare ad una dieta imperiale.*“ [Češi velmi naléhají, aby císař odjel do Prahy, přičemž dávají najevo, že bude spokojen nejen s daněmi, které je ale nutné potvrdit na sněmu, ale i s jakoukoliv jinou věcí, kterou by požadoval. Pokud však neodjede, mohou se objevit různé překážky a z toho důvodu se věří, že odjezd by mohl být v polovině listopadu (...) vede to k domněnce, že císař se nevrátí tak brzy, ne dříve než bude vyřešena korunovace a všechny české záležitosti. Pak by měl odjet na říšský sněm.]

G. CORRER, *Zpráva ze 17. 9. 1573*, DdG 4, s. 118–119.

²²⁰ „*Si è intimata la Dieta di Bohemia al fermo per San Martino, et nel decreto vien espresso che Sua Maestà v'andarà in persona se li troverà libera della sua indispositione.*“ [Sněm v Čechách byl svolán napevno na den svatého Martina a v dekretu je uvedeno, že císař se jej osobně zúčastní, pokud se zotaví ze své nemoci.]

G. CORRER, *Zpráva z 10. 10. 1573*, DdG 4, s. 125.

²²¹ „*La partita della corte per Praga è, dicono, totalmente differita ancora per un buon pezzo, et di più che siano chiamato qua molti di principali di Bohemia accioché intendano la necessità che costringe Sua Maestà secondo il consiglio de medici a non partisi al presente da questa città, et anco per far loro sapere la proposta da farsi nella dieta*“ [Říká se, že odjezd dvora do Prahy je na delší dobu zcela odložen, navíc sem bylo povoláno mnoho českých pánů, aby pochopili, že císař i na základě doporučení svých lékařů nemůže opustit město, a také aby jim byly předloženy propozice pro sněm.]

G. CORRER, *Zpráva z 24. 10. 1573*, DdG 4, s. 128–129.

s případnou korunovací Rudolfa, která si, dle starobylých privilegií, žádala osobní účast císaře.²²² Nakonec bylo rozhodnuto, a to k potěšení císaře, že český sněm bude svolán na prosinec a císaře opět zastoupí jeho synové,²²³ i když údajně byla zvažována i osoba arcivévody Ferdinanda.²²⁴ U dvora se navíc tou dobou proslýchalo, že v Českém království by jako panovníka uvítali raději mladšího Arnošta. Stavby se údajně obávaly, aby Rudolf, toho času už uherský král, neodvedl veškeré peníze od nich vybrané na válku proti Turkům.²²⁵

Princové měli vyjet do Čech těsně po Vánocích, ale Rudolfa schvátila horečka, a tak byl z cesty odvolán. Arnošt tak odjel sám na začátku ledna 1574.²²⁶ V Praze ho nikdo neuvítal, což nebylo považováno za dobré znamení. Podle zpráv, které přicházely do Vídně probíhalo sněmovní jednání v poklidu, ale nic nového nebylo dojednáno. Účastníci sněmu zřejmě vytušili politickou nezkušenost prince Arnošta a když jménem císaře požádal o obnovení jejich daňových závazků, nabídli mu jen polovinu. Císař

²²² „Li Bohemi ch'erano qui chiamati secondo ch'ho scritto con altre per le cose di qual regno, sono partiti, et si dice che Sua Maestà admoversi di qua in questi tempi, habbia loro richiesto che si faccia la dieta senza di lei, et se farà bisogno mandarà in suo luogo li Serenissimi Principi al che rispondessero essi che comunicarebbono con li stati secondo ch'era desiderio ch'ella vi si ritrovi, et da diversi fattole anco molta instantia perché dovendosi in questa Dieta trattar non solo delle contributioni ma ancora della coronatione no potria essere per diversi rispetti, se non utile la presentia sua, le quei parole per quanto si può comprendere han rispetto a quello che s'intende d'altrove che li Bohemi vogliano ch'alla coronatione precedi una libera eletione, secondo gli ordini antichi di quel Regno, con tutto che Sua Maestà pretende altramente.“ [Češi, kteří sem byli povoláni, jak už jsem psal dříve, kvůli záležitostem jejich království, už odjeli. Císař je požádal, protože teď nemůže odjet, zda by neuspořádali sněm bez něj, a bude-li třeba, pošle za sebe nejjasnější prince. Ti pak odpověděli, že to budou muset projednat se stavy, které si přály, aby tam (císař) byl. Někteří také naléhají z toho důvodu, že na sněmu se nemá jednat jen o daních, ale také o korunovaci, a proto by byla jeho přítomnost z mnoha důvodů nepostradatelná. Zdá se, že se to týká toho, o čem se mluví i jinde, že Češi chtějí, aby korunovaci předcházela svobodná volba podle starobylých pořádků, ačkoliv císař tvrdí něco jiného.]

G. CORRER, *Zpráva z 12. 11. 1573*, DdG 4, s. 141.

²²³ „Li Bohemi si sono risolti di compiacer Sua Maestà et far Dieta senza di lei ma in suo luogo andarono li Signori Principi che partiranno alla metà del mese futuro per ritrovarsi in Praga alla vigilia di Natale“ [Češi se rozhodli, k radosti císaře, uspořádat sněm v jeho nepřítomnosti, na kterém ho zastoupí princové, kteří odjedou v polovině příštího měsíce, aby dojeli do Prahy před Vánoci]

G. CORRER, *Zpráva z 27. 11. 1573*, DdG 4, s. 143.

²²⁴ „(...) alla quale non si crede che v'habbiano da andar per adesso n'anco i Principi ma che sia poi o defferia o vi vadi l'arciduca Ferdinando, quale, e per haver la lingua et per esser stato sempre grato a tutto quel Regno saria alto meglio di nessun altro de farli condescender facilmente a quanto Sua Maestà disegna di proponere.“ [(...) nevěří se, že by tam měli jet princové, ale spíše arcivévoda Ferdinand, který, protože ovládá jazyk a byl vždy v onom království všemi oblíbený, byl mnohem vhodnější než kdokoliv jiný, aby je snadněji přiměl souhlasit s tím, co císař zamýšlí navrhnout.]

G. CORRER, *Zpráva z 24. 10. 1573*, DdG 4, s. 129.

²²⁵ „(...) et si è anco sparsa voce per Bohemia che inchinano più al Serenissimo Hernesto chi al Re d'Ongaria per non esser costretti dicono sostentargli quel Regno col lor denaro (...)“ [(...) a také se šíří zpráva, že v Čechách se spíše přiklání k nejjasnějšímu Arnoštovi než k uherskému králi, aby nebyli nuceni podporovat ono království (Uhersko) svými penězi (...)]

G. CORRER, *Zpráva z 12. 11. 1573*, DdG 4, s. 141.

²²⁶ Blíže k průběhu sněmu viz V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, s. 219–222.; dále také J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 101–102.

nechal okamžitě synovi vzkázat, aby nic nepřijímal a vrátil se do Vídně. Celé jednání tak skončilo pro panovníka nezdarem.²²⁷

Na jaře tedy Maxmilián vyslal do Prahy své lidi, aby se pokusili vyjednávat o výši a výplatě daní, ale ani ti neuspěli.²²⁸ V průběhu dubna si nechal z Prahy předvolat nejvyššího kancléře Vratislava z Pernštejna, aby v jeho záležitosti intervenoval u českých stavů. Údajně si Pernštejn odvezl i nařízení k přípravě sněmu a ubytování pro dvůr.²²⁹ Výsledkem byla květnová půjčka od české strany, za kterou se musel císař zaručit svými majetky.²³⁰ Češi zůstali ve svých požadavcích neústupní.

Zasedání sněmu nakonec proběhlo v červnu 1574. Ačkoliv se počátkem měsíce u dvora rozneslo, že panovník míří do Prahy, brzy vyšlo najevo, že za sebe opět posílá

²²⁷ „Li Boemi per quanto si dice non fariano difficulta in erborsar le contribuzioni decorse sino al presente ma perché Sua Maestà voleva che si rinnovasse l'obbligo con certo aumento l'hanno offerto appena la metà di quanto richiedeva che assai manco di quello chi fan pagato fino a questi ora la qual risposta ha alterato grandemente Sua Maestà e pero scrisse subito al Principe Ernesto che non accettasse cosa alcuna ne anco il denato decorso e se ne ritornasse subito che sara qui dicono fra due giorni. È stato anche osservato chi al giunger di esso Principe Ernesto in Praga non gli uscino incontra chi aggrava maggiormente questa loro risoluzione ma si crede che tutte s'acqueterà con l'andata di Sua Maestà in quel regno, che a questo signanter essi tendono per poterle far all'incontro delle domande. Ne l'andata per quanto si ragiona potra tardar molto, ma si crede che abbia a essere subito finita la Dieta d'Ongaria la qual sta pur ferma per li dieci del futuro“ [Češi, jak se říká, nebudou mít potíže s uhrazením dosud nevybraných daní, ale protože císař chtěl, aby se jejich povinnost (je) platit obnovila s určitým navýšením, nabídli jen polovinu toho, co bylo požadováno, což je podstatně méně než to, co platili dosud. Jejich odpověď císaře velmi rozlobila, a proto okamžitě napsal principi Arnoštovi, aby nepřijímal žádné nabídky, a to ani na tu doposud vybranou daň, a aby se okamžitě vrátil. Říká se, že dorazí za dva dny. Při příjezdu prince do Prahy mu také nevyšli vstříc, což celou situaci ještě zhoršuje, ale mnozí věří, že se vše urovná, až císař dorazí do Prahy osobně. Měl by tam vyjet po skončení sněmu v Uhrách, který začíná desátého příštího měsíce a měl by trvat pár dní, nejvýše jeden měsíc.]

G. CORRER, Zpráva z 29. 1. 1573, DdG 4, s. 163.

²²⁸ „Stramer, presidente della camera, che fu mandato in Bohemia per veder che quei stati si contentassero di pagar le contribuzioni solite fin che Sua Maestà potesse in persona andar in quel regno ha scritto di non haver ottenuto con alcuna a tal che si vede che l'andata per necessità convien esser presta, la qual sarà determinata fermamente all'arrivo dei principi i quali si giudica, ma non si sa di certo che abbiano ad esser qui per la settimana santa.“ [Stramer, prezident komory, který byl poslán do Čech, aby zajistil, zda tamní stavy budou ochotny platit obvyklé daně, pokud nebude císař moci osobně přijet do toho království, napsal, že se mu nepodařilo dosáhnout žádného výsledku. Z toho je patrné, že cestu bude nutno urychlit, což bude pevně rozhodnuto až po příjezdu princů, kteří by zde podle očekávání, i když to není jisté, měli být během Svatého týdne.]

G. CORRER, Zpráva z 26. 3. 1573, DdG 4, s. 179.

²²⁹ „S'aspetta qui il cameriero di Bohemia chiamato da Sua Maestà chi dice per rimandarlo quel Regno a far un altro tentativo che si contentino continuar le contribuzioni fino all'andata di Sua Maestà e che per dar ordine alla dieta et Stabilire l'andata de la corte a Praga ancorché da i più sia creduto che Sua Maestà non l'abbia da mover di qua sin che non venga qualche risoluzione da Constantinopoli circa la prorogazione della tregua.“ [Očekává se nejvyšší kancléř z Čech, kterého povolal císař, prý proto, aby ho poslal zpět do toho království, aby se znovu pokusil je (stavy) přesvědčit, aby pokračovali v placení daní až do příjezdu císaře. A také aby dal pokyny k přípravě sněmu a zajištění ubytování pro dvůr v Praze, ačkoliv se předpokládá, že císař se odsud neodjede, dokud nepřijde nějaké rozhodnutí z Konstantinopole ohledně prodloužení příměří.]

G. CORRER, Zpráva z 16. 4. 1573, DdG 4, s. 174–175.

²²⁹ „La settimana passata furono portati di Bohemia 160 milla taleri, ma se Sua Maestà li ha voluti ha convenuto dicono obbligar per essi certi suoi beni, che quanto a le contribuzioni non ha potuto ottener cosa alcuna stando fermi i Bohemi di voler per ogni modo ch'ella se ne vadi in quel regno.“ [Minulý týden bylo z Čech přivezeno 160 tisíc tolarů, ale pokud je císař chtěl, musel se prý za ně zaručit svým majetkem, protože ohledně daní se mu nepodařilo dosáhnout ničeho. Češi totiž trvají na tom, aby za každou cenu přijel do toho království.]

G. CORRER, Zpráva z 14. 5. 1574, DdG 4, s. 189.

své syny. Nicméně tentokrát už byly zprávy z pražského jednání pro Vídeň příznivé.²³¹ Císař se dle vyslance několikrát osobně vyjádřil, že „věci postupují velmi dobře“. Později ještě ambasador poznamenal, že v Praze nakonec souhlasili se vším, co jménem svého otce požadovali uherský král a jeho bratr. Zároveň ale z Čech vzkázali, že očekávají nový sněm na svatého Martina, na který by už měl císař přijet osobně. První splátka daní dorazila do Vídně už v červenci, další se opozdila s tím, že ji předají přímo panovníkovi, až dorazí do Prahy. Císař tam tedy v této záležitosti vyslal své lidi. Ti peníze nakonec přivezli, ale za tak velkých protestů z české strany, že se císař nakonec rozhodl sněm na svatého Martina přislíbit. Dle vyslance mu už ale v Čechách nevěří.

Císařova neochota odcestovat do Prahy byla jistě motivována více důvody než jeho zdravotním stavem. Jednak nebyla ukončena ještě všechna jednání s Konstantinopolí, což byla jedna z hlavních podmínek, kterou si panovník uložil pro opuštění Vídně a zároveň se už otevřeně mluvilo o říšském sněmu, na kterém chtěl Maxmilián prosadit Rudolfa římským králem. Dle vyslance tak císař myslel i na ryze praktické aspekty celé výpravy a to, aby ji mohl následně spojit přímo s cestou na říšský sněm a neopouštět tak Vídeň dvakrát. Zároveň ale dodal, že císař by rád vyřešil situaci s Turky i proto, aby v Čechách mohl jednat „s větším odhodláním a tím spíše dosáhnout toho, co si přeje.“²³²

3.8. 1575: Jednání o České konfesi a přijetí Rudolfa za českého krále

Sněm z roku 1575 a jednání o České konfesi patří k nejdůkladněji prostudovaným obdobím Maxmiliánovy vlády.²³³ Jednání si pozorněji všiml i benátský vyslanec. Jistě v tom hrál svou roli i fakt, že, jak už bylo zmíněno výše, mu byla otázka náboženství mnohem bližší a současně mohla mít potenciálně větší dosah

²³¹ V. V. TOMEK, *Dějepis města Prahy*, s. 223–224.

²³² „*Et perché pare che l'andate di Praga debba sequire dalle risoluzione delle cose turchesce (...) non tanto perché Sua Maestà desidera (come ho detto per altre mie) dalla Dieta di Praga andarsene ad una imperiale, quanto perche non ritrovandosi Bohemi (sicome da buon loco intendo in quella buona disposizione che lei desidera giudica che sia bene, dovendo forse per le cose turchesche haver bisogna di loro di proceder con qualche rispetto nel moverli alla rissoluzione di un nuovo re. Che aquietate le cose sue noc turchi potra poi proceder con loro piu gagliardamente, at con maggior vevezza a farli far quanto desidera.*“ [A protože se zdá, že cesta do Prahy bude záviset na vyřešení tureckých záležitostí, (...) a to nejen proto, že císař (jak jsem již uvedl v jiných svých dopisech) touží po tom, aby se z pražského sněmu přesunul na říšský, ale také proto, že Češi (jak jsem z dobrého zdroje zjistil) nejsou v tak dobrém rozpoložení, jak by si přál. Usuzuje, že by bylo vhodné, když možná bude kvůli tureckým záležitostem potřebovat jejich pomoc, postupovat s určitou opatrností při přesvědčování k rozhodnutí o novém králi. Jakmile budou jeho záležitosti s Turky urovnány, bude pak moci s nimi jednat rozhodněji a s větší energií, aby dosáhl toho, co si přeje.]

G. CORRER, *Zpráva z 6. 11. 1574*, DdG 4, s. 284.

²³³ Nejpodrobněji se tomuto tématu věnoval Ferdinand HREJA, *Česká konfesse, její vznik a dějiny*, Praha 1912; dále Kamil KROFTA, *Boj o konzistoř pod obojí v letech 1562-1575 a jeho historický základ*, Český časopis historický 17, 1911, s. 28-57, 178-199, 283-303, 383-420.; Jaroslav PÁNEK, *Zápas o Českou konfesi*, Praha 1991; P. VOREL, *Dějiny zemí*, s. 285–303.

než detailní projednávání zemských berní na předešlých sněmech. Zároveň je ale otázkou, nakolik se orientoval v náboženských poměrech v českých zemích.

Roku 1575 byl v Českém království vedle katolictví povolen i utrakvismus, původně legalizovaný na základě basilejských kompaktát, která však byla roku 1567 zrušena. Stoupence tohoto náboženství vyslanci obvykle ve zprávách označují jako „strana podobojí“ a někdy také prostě „husité“. Část z nich se svým smýšlením blížila luteránství, tedy augšpurské konfesi. Nicméně tito (novo)utrakvisté stále ještě legálně fungovali v rámci původního (staro)utrakvismu. I na tyto rozdíly občas vyslanci upozorňovali, když referovali o značné nejednotnosti strany podobojí. Mimo zákon tak stáli jednak luteráni, tedy stoupenci augšpurská konfese, kteří neměli pro své vyznání podporu v zemských zákonech. A zcela mimo zákon pak byla Jednota bratrská, zakázaná už roku 1508 svatojakubským mandátem krále Vladislava II. Jagellonského. Nicméně i tak měla v Českém království řadu stoupců, jejichž přítomnost si jistě uvědomovali i vyslanci, když psali o „kalvinistech“. Cílem náboženské reformy byla tedy legalizace luteránství a Jednoty bratrské. V Českém království by tak zákonně existovaly vedle katolictví i konfese podobojí v celém možném spektru jejich tehdejšího působení.

Ačkoliv je líčení událostí sněmu roku 1575 podrobnější než v předchozích letech, má stále spíše přehledový charakter. Přílišné detaily spjaté s českým prostředím neměly pro Benátčany větší význam. Důraz je kladený především na to, jakým způsobem jsou české záležitosti vnímány u dvora nebo samotným císařem. Následující text této práce se snaží přiblížit a rekonstruovat líčení těchto událostí tak, jak si o nich mohl udělat představu jejich adresát, benátský dóže. Odesílatelem byl Vincenzo Tron, který svého předchůdce na postu benátského ambasadora u císařského dvora vystřídal už v květnu předchozího roku 1574.

Roku 1575 se situace pro české stavy jevila poměrně příznivě, a proto byly přesvědčené, že ze svých stanovisek nebudou ustupovat. K vybírání daní, které si zvykly využívat jako do jisté míry vynucovací prostředek při jednání s císařem, se přidala panovníkova žádost o přijetí jeho syna za českého krále. Maxmilián byl sice přesvědčený, že na český trůn má jeho syn dědičný nárok, protože ustanovení volební kapitulace jeho otce bylo dle něj zrušeno po vzpouře stavů proti králi roku 1547, ale přesto se rozhodl o této otázce diskutovat. Svou roli v tom měla hrát opětovná volba krále v Polsku, kde byl sám Maxmilián jedním z uchazečů, a nechtěl tak vyslat nepříznivý signál v podobě nerespektování zemských privilegií.²³⁴ Připočteme-li k tomu časovou nouzi, kdy bylo třeba přijmout Rudolfa za českého krále ještě před jeho případnou volbou králem římským, které by se tak účastnil sám jako jeden z kurfiřtů, měly české stavy vcelku silnou vyjednávací pozici.

²³⁴ Viz příloha č. 3 – Vincenzo TRON, *Zpráva ze 7. 1. 1575*, DdG 4, s. 311–312.

Panovník s dvorem vyjel z Vídně do Prahy 7. února 1575. Cesta byla plánovaná na čtrnáct dní, protože kvůli špatnému počasí nebylo možné postupovat příliš rychle. Císařské propozice byly účastníkům sněmu předloženy 23. února a vše nasvědčovalo tomu, že jednání budou dlouhá a náročná.²³⁵

Už od počátku rokování informoval vyslanec dóžete, že požadavky českých pánů se týkají především reformy náboženství. „Požadují, aby přijímání podobojí, které jim bylo povoleno minulými císaři, mohli praktikovat veřejně, aby bylo dovoleno ho vyučovat a bez omezení kázat.“²³⁶ Katolická strana by s jejich požadavky údajně souhlasila za předpokladu, že budou své náboženství provozovat jen na místech k tomu určených, ale nevidí důvod k tomu jej více podporovat a rozvíjet. Protože se zástupci strany podobojí nedokázali shodnout na jednotném prohlášení, zvolili si osmnáct zástupců, z každého stavu po šesti, kteří měli císaři předložit své návrhy. Zároveň si od panovníka vyžádali prodloužení lhůty jednání až do Velikonoc, v čemž jim panovník vyhověl výměnou za dvě stě tisíc zlatých pro uherské posádky.²³⁷ Jednání se nakonec opakovaně prodlužovalo až do května, a to jednak kvůli císařově návštěvě saského kurfiřta v Drážďanech, kvůli které na určitou dobu opustil Prahu, tak kvůli oslavám Velikonoc, během kterých se řada pánů chtěla vrátit do svých domovů.

Dle depeší se po Velikonocích sněmovníci sešli v nižším počtu a současně s návrhem o náboženské reformě jednali i o zavádění nemocnic pro chudé či o vypovězení Židů. První společnou žádost ohledně náboženství, zatím neveřejnou, pak císaři předložili 21. května.²³⁸

V druhé polovině června se mezi dvořany začala šířit zpráva, že říšský sněm, spojený s volbou nového římského krále, bude svolán na 26. září do Řezna. Jednání o náboženství se nedařila uzavřít a žadatelé o jeho reformu stále více naléhali na císaře, aby prodloužil sněmovní jednání kvůli žním až do srpna. Zároveň se ale proslýchalo, že i když toto prodloužení panovník umožní, stejně nakonec na reformu nepřistoupí, protože při své korunovaci slíbil, že v této zemi nepovolí jiná vyznání než katolické a podobojí.²³⁹

Spekulovalo se i o tom, jakým způsobem se císař postaví k nové situaci s blížícím se říšským sněmem. Část dvořanů se domnívala, že císař český sněm přeruší, odjede do Řezna, kde kurfiřti zvolí Rudolfa římským králem, a poté se vrátí do Prahy, kde dokončí sněm. Zajímavější názory byly spjaty s variantou, že se císař naopak pokusí před odjezdem primárně dořešit záležitosti Českého království. Tyto úvahy vycházely z nálady panující mezi účastníky sněmu, kteří dle svědectví vyslance odmítali

²³⁵ Viz příloha č. 3 – V. TRON, *Zprávy z 10. 2. a 24. 2. 1575*, DdG 5, s. 342–344 a 348–349.

²³⁶ Viz příloha č. 3 – V. TRON, *Zpráva z 13. 3. 1575*, DdG 5, s. 23.

²³⁷ Viz příloha č. 3 – V. TRON, *Zpráva z 20. 3. 1575*, DdG 5, s. 29.

²³⁸ Viz příloha č. 3 – V. TRON, *Zpráva z 22. 5. 1575*, DdG 5, s. 63.

²³⁹ Viz příloha č. 3 – V. TRON, *Zpráva z 26. 6. 1575*, DdG 5, s. 86.

jakýmkoliv způsobem připustit, že český trůn je dědičný pro císařův rod. Někteří z nich dokonce tvrdili, že pokud jim panovník potvrdí možnost volby svého nástupce, zvolí jednoznačně jeho syna. Na to císař odmítal přistoupit. Jednak byl přesvědčen, že český královský titul je dědičný, a jednak by v takovém případě stále panovalo riziko, že české stavy si nakonec za svého krále Rudolfa nezvolí. Kdyby císař sněm nepřiměřeně prodlužoval, nebo jej dokonce přerušil, poskytl by českým stavům příliš mnoho času na stupňování dalších požadavků. V této souvislosti také zaznívaly hlasy, že císař si váží titulu českého krále více než titulu císaře, spojeného především s prestiží, kdežto z českého titulu mu plynou konkrétní statky.²⁴⁰

Maxmilián prodloužení sněmu nakonec povolil. Dal si ovšem podmínku, že Prahu neopustí nejvyšší zemští úředníci, kteří budou nadále jednat především o tom, jakým způsobem Rudolfa zvolit českým králem. Jejich úkolem bylo najít třetí možnost mezi volbou a následnictvím, která by vyhovovala oběma stranám.²⁴¹

Dne 21. srpna 1575 císař vystoupil na sněmu s proslovem. Nejprve promluvil o vřelých citech, které chová ke zdejšímu království a jeho obyvatelům. Velmi mu prý leželo na srdci, aby si zajistili krále a vyhnuli se tak neblahým situacím, které by mohly nastat v případě, že by náhle zůstali bez panovníka. Poukázal na svůj chatrný zdravotní stav, který by k tomu mohl vést. Proto jim jako budoucího krále nabídl svého syna Rudolfa a žádá je o jeho přijetí. Slíbil jim, že pokud bude on sám žít, nebude nikdo do jeho vlády zasahovat a po jeho smrti pak bude jeho syn vládnout „s náklonností, dobrotou a mírností, jak se sluší.“ Upozornil je, že vše, včetně korunovace, je nutné stihnout do 26. září. Stavý ho vyslechly a vzaly si čas na rozmyšlenou.²⁴²

Dva dny poté si císař do svých komnat pozval skupinu českých pánů, aby jim dal odpověď ohledně náboženství. Oznámil jim, že dlouho přemýšlel, jakým způsobem by jim vyšel vstříc, protože za dobu sněmu přijal několik delegací, z nichž každá požadovala ve věci náboženství trochu jiné podmínky. Je pro něj tedy velmi náročné, prakticky nemožné, vyhovět všem. Navíc si vzpomněl, co slíbil během své korunovace, a totiž to, že ve zdejším království nepovolí jiné konfese, než katolickou a podobojí. Navrhl tedy, aby se vyznavači augšpurské konfese a kalvinisté snažili najít společnou cestu se stranou podobojí a připojili se k ní. Taková odpověď samozřejmě žadatele o reformu neuspokojila, část z nich volala po novém návrhu a odmítala přijmout Rudolfa za svého krále. Císař se ale údajně zmínil před papežským nunciem, že se v této záležitosti chová velmi smířlivě, ale zároveň neuvažuje, že by se odchýlil od svého původního rozhodnutí.²⁴³

²⁴⁰ Viz příloha č. 3 – V. TRON, *Zpráva z 3. 7. 1575*, DdG 5, s. 88–90.

²⁴¹ Viz příloha č. 3 – V. TRON, *Zpráva z 10. 7. 1575*, DdG 5, s. 93–94.

²⁴² Viz příloha č. 3 – V. TRON, *Zpráva z 22. 8. 1575*, DdG 5, s. 119–121.

²⁴³ Viz příloha č. 3 – V. TRON, *Zpráva z 29. 8. 1575*, DdG 5, s. 123–125.

Pánové předstoupili v následujících dnech před Maxmiliána ještě několikrát a nekompromisně stáli za svými požadavky. Pokud císař v zemi nepovolí další konfese, neschválí mu sněm nové daně a nepřijme jeho syna za svého krále. Když císař viděl jejich houževnatost, pochopil, že má jen dvě možnosti – buď jim nějakým způsobem vyjde vstříc, nebo si své požadavky vynutí silou. Nakonec se přiklonil k první variantě. Dne 3. září ráno si nechal znovu do předpokoje svých komnat zavolat zástupce českých nekatolických stavů a oznámil jim, že záležitosti ohledně náboženství i nadále shledává velmi složitými a těžko řešitelnými, v čemž se utvrdil i poté, co viděl, jak moc jsou mezi sebou nejednotní. Proto se rozhodl, že tyto konfesijní požadavky dořeší až na dalším sněmu a prozatím „se spokojí s tím, že oni budou žít tak, jak jim velí jejich svědomí.“²⁴⁴

Jak píše vyslanec, tato odpověď byla vnímána dvojím způsobem. Katolická strana, a jak se později vyjádřil, tak i sám císař, ji chápali jako zachování stávajícího stavu. Oproti tomu nekatolíci, si „žít, jak jim velí jejich svědomí“ vysvětlili fakticky jako schválení jejich způsobu náboženského cítění. Pokusili se ještě na císaře vyvinout nátlak, aby jim dal své vyjádření písemně a požadovali, aby byli jejich konfese zaneseny do desek zemských, a to buď společně se stranou podobojí nebo i zvlášť, a aby císař svou vůli vydal veřejnou listinou, ale na to už Maxmilián nepřistoupil. Svolil sice k sepsání svého návrhu, ale toto potvrzení mělo sloužit pouze pro jeho soukromé potřeby, aby si mohl kdykoliv připomenout, co pánům slíbil. Ti se pak museli spokojit pouze s jeho slovem. Ačkoliv mělo toto prohlášení formální trhliny, nekatolická strana ho přijala s jistou mírou nadšení a přislíbila císaři schválení jeho požadavků.²⁴⁵

V úterý 20. září 1575 ráno byl ve Vladislavském sále za přítomnosti císaře a jeho rodiny, příslušníků panského a rytířského stavu, nuncia, vyslanců Španělska, Benátek, a jistě i mnohých dalších, Rudolf prohlášen českým králem. Po proběhnutí obvyklých ceremonií se společnost přesunula do chrámu sv. Víta, kde bylo zpíváno *Te Deum*. V noci ze středy na čtvrtek byly z Karlštejna do Prahy ozbrojeným doprovodem čítajícím více než dvě stě mužů přivezeny korunovační klenoty. V den korunovace, tj. ve čtvrtek 22. září, si nechal císař brzy ráno zavolat španělského a benátského vyslance a později i nuncia, aby jim předvedl korunovační klenoty a požádal je, aby ze své strany vše bedlivě prověřili. Samotná ceremonie pak proběhla „v překrásném pořádku, okázalosti a vážnosti, s všudypřítomnou radostí a ke spokojenosti všech.“ Maxmilián, oblečen do císařského roucha, vešel se svou ženou stejně jako předchozí den do chrámu svatého Víta, kam o chvíli později slavnostně vstoupil Rudolf, oblečený do biskupského roucha a doprovázený dvěma biskupy. Za ním pak kráčeli „všichni duchovní tohoto města“. Po odříkání mnoha modliteb a poté co Rudolf přísahal českým pánům a přijal i jejich přísahu, byl slavnostně provolán, pomazán a korunován králem Českého

²⁴⁴ Viz příloha č. 3 – V. TRON, *Zpráva z 4. 9. 1575*, DdG 5, s. 128.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 129–130.

království. Po proběhlé korunovaci následovala hostina, v jejímž čele seděl na vyvýšeném místě pod baldachýnem císař s císařovnou, po jejich pravici byl usazen Rudolf a jeho bratři a naproti nim, o trochu níže, seděl nuncius a španělský a benátský vyslanec.²⁴⁶

Krátce nato odjel císař s celým dvorem na říšský sněm do Řezna.

3.9. 1576: Poslední měsíce a smrt panovníka

V posledním roce života Maxmiliána II. se benátský vyslanec českými záležitostmi už prakticky nezabýval. Krátce po odjezdu z Prahy v září 1575 se zaměřil na volbu Rudolfa římským králem a posléze především na záležitosti v Polsku, kde byl Maxmilián přijat částí stavů za panovníka, ovšem jako protikrál Štěpána Báthoryho. Vyslanec si všiml především velkého úsilí, které císař vynakládal na to, aby byl v Polsku plně přijat. Zajímavá je v tomto ohledu zpráva, ve které popisuje audienci polských vyslanců ve Vídni, ke kterým císař promluvil česky, aby je potěšil tím, že rozumí jejich jazyku. Jeho rozhodnutí splnilo svůj účel a vyslanci byli skutečně nepokrytě nadšení.²⁴⁷

V této souvislosti se nabízí otázka, proč Maxmilián nevyužil těchto svých jazykových schopností i při zasedání českých sněmů. Byly jistě situace, kdy by mu tato prokázaná vstřícnost mohla ve vyjednávání pomoci. S tím je spojena i úvaha o tom, jak moc vlastně Maxmilián češtinu ovládal. Benátské vyslanci sice zmiňují, že císař česky mluví, někteří dokonce tvrdí, že opravdu dobře, sami ale nikde nereferují, že by byli přítomní tomu, že by ji panovník použil. To mohlo být motivováno tím, že Maxmilián si uvědomoval mezery ve svých znalostech, proto se jejímu užití vyhýbal. Ze strategického hlediska, jako i pro českého krále, pro něj bylo dobré, aby si Češi mysleli, že jejich řeč ovládá. Ponoříme-li se do odvážnějších úvah, je na místě se ptát, zda jeho čeština neměla blíže spíše k polštině, resp. zda nebyla směsí češtiny a polštiny, která mohla být částečným dědictvím po jeho matce Anně Jagellonské. Vysvětlovalo by to fakt, že se celkem bez zdráhání odvážil mluvit k polským vyslancům jazykem, „který se tak málo liší od toho polského“. Vyslanec však na příslušné audienci nebyl a opakoval tak jen to, co se říkalo u dvora. Je zároveň otázkou, zda byli audienci přítomni dvořané,

²⁴⁶ Rudolfovo přijetí a korunovace českým králem viz Příloha č. 3 – V. TRON, Zpráva z 23. 9. 1575, DdG 5, s. 142–144.

²⁴⁷ „Non ho possuto fin hora haver la risposta che è piaciuto alla Maestà Sua di darli. Ma essendo stata fatta da lei (per quanto si ragiona alla Corte) noc le sue solite maniere nella lingua Bohema, che è poco differente dalla Polacca ha dato a tutti essi Signori di quella nazione inestimabil contento.“ [Dosud se mi nepodařilo získat odpověď, kterou se jim (polským vyslancům) císař rozhodlo dát. Ale jelikož byla pronesena (podle toho, co se říká u dvora) jeho obvyklým způsobem a v českém jazyce, který se jen málo liší od polského, přinesla všem pánům z toho národa nesmírnou radost.]

V. TRON, Zpráva z 21. 1. 1576, DdG 5, s. 212.

kterí by tento lingvistický rozdíl dokázali spolehlivě posoudit. Otázkou je i do jaké míry polštinu ovládala samotná Anna Jagellonská.

Záležitosti v Polsku se nevyvíjely pro Maxmiliána dobře. Zvažoval tedy, že svou situaci bude řešit vojensky. V červnu 1576 odjel na říšský sněm do Řezna, kde měl jednat o případné pomoci. Jeho stav se však prudce zhoršoval. Vyslanec samozřejmě referoval o tom, že císařův stav není dobrý a že neuděluje audience, ale v takové situaci se u vídeňského dvora už ocitl několikrát, proto celé situaci nevěnoval více pozornosti, než je nutné. Navíc se k němu dostávali jen neověřené informace, které kolovali u dvora a střídavě hovořil o částečném zlepšení či opětovném zhoršení panovníkovy nemoci. Výrazněji o jeho stavu referoval až ve zprávě, kterou odeslal ještě 12. října ráno a ve které tlumočil rozhovor s císařovým synem Rudolfem, který proběhl pravděpodobně předešlého dne, a z kterého jasně vyplývá, že císařův stav je tentokrát opravdu vážný. V noci se pak císaři vážně přitížilo, zvracel krev a dle tehdejších odhadů vše ukazovalo na prasklé střevo.²⁴⁸ U dvora už se tak čekalo na zprávu o jeho konci.

V době, kdy ambasador dopisoval svou první zprávu z 12. října 1576, byl už císař pravděpodobně po smrti. Zemřel ten den kolem osmé hodiny ranní. U dvora byla zpráva o jeho skonu oznámena až později, proto o ní benátský vyslanec informoval až o den později.²⁴⁹ Detaily neuváděl, omezil se na fráze o velké bolesti a smutku, kterou jeho smrt vyvolala.

Poslední okamžiky Maxmiliána II. později popsal Adam z Ditrichštejna,²⁵⁰ v té době císařův nejvyšší komorník, který byl přítomen v jeho ložnici během posledních chvil. Největší otázkou zůstává, zda císař nakonec přijal, jako správný katolík, poslední pomazání. Prosila ho o to jak jeho žena Marie, tak sestra Anna Bavorská. Ačkoliv Ditrichštejnova zpráva, vydaná až po úpravách Václava Březana, ukazuje spíše na

²⁴⁸ „(...) il Serrenissimo Re dei Romani ritrovandomi al medesimo giorno a visitation Sua dopo gli officii soliti venuto in proposito della Maestà Cesarea mi disse ch'ella non stava punto bene, perché l'haveva ritrovata in tanta debolezza che non si poteva dir più. La notte seguente havendo resa con il vomito sangue et altre cose ammarcite, et queste ha indicato la rottura d'una postema nell'intestini che l'ha ridutta in stato che caminando per gli ultimi termini vita, ogni hora si sta aspettando con tanta passione della Corte che non si può esprimerrre, che in breve ella deve havere il fine di essa.“ [(...) nejjasnější římský král, když jsem ho toho dne navštívil, mi po obvyklých formalitách řekl, že císař není vůbec v pořádku, shledal ho prý tak slabého, že se to nedá ani popsat. (Císař) následující noc zvracel krev a další věci, což naznačuje prasknutí abscesu ve střevech, což ho uvedlo do takého stavu, kdy je na pokraji života. U dvora je tak očekáván každým okamžikem a s takovým napětím, že se to ani nedá vyjádřit, jeho konec.]

V. TRON, *Zpráva z 12. 10. 1576*, DdG 5, s. 158.

²⁴⁹ „Prese finalmente dopo le lettere mie di hieri la Maestà Cesarea il spirito al Sig.r Dio“ [Po odeslání mých včerejších zpráv odevzdal císař svého ducha Pánu Bohu]

V. TRON, *Zpráva z 13. 10. 1576*, DdG 5, s. 159.

²⁵⁰ Aleš STEJSKAL, *Poslední noc císaře Maxmiliána II. očima Adama z Ditrichštejna (Příspěvek k dílu Václava Březana)*, Archivum Trebonese 1996, s. 96–106.

„správnou“ katolickou verzi, je otázkou, zda nebyla později v tomto směru usměrněna.²⁵¹

Maxmiliánovo tělo bylo z Řezna převezeno do kláštera Wilhering nedaleko Lince a poté do Prahy. Často bývá poukazováno i na okolnosti Maxmiliánova pohřebního průvodu 22. března 1577 v Praze, které barvitě popisuje Marek Bydžovský z Florentina ve své kronice.²⁵² Při přetahování se o mince, které byly během průvodu rozhazovány mezi přítomné diváky, vypukly šarvátky a panika, která způsobila, že se část průvodu rozprchla. Situaci zachránili Rudolfovi lidé, kteří utišili zmatky a nařídili všem pokračovat. K těmto událostem se ale bohužel zprávy benátských vyslanců nedochovaly.

Maxmilián II. byl pohřben o den později, tj. 23. března 1577. Dnes leží vedle svých rodičů v Královském mauzoleu, dokončeném za vlády jeho syna Rudolfa II., v Chrámu svatého Víta, Václava a Vojtěcha na Pražském hradě.

²⁵¹ Poslední hodiny Maxmiliána II. rekonstruuje Václav BŮŽEK, *Smrt a pohřby Ferdinanda I. a jeho synů. Reprezentace katolické víry, politické moci a dynastické paměti Habsburků*, Praha 2020, s. 133–139.

²⁵² Marek BYDŽOVSKÝ Z FLORENTINA, *Svět*, s. 173–177.

Závěr

Průzkum zpráv benátských vyslanců ve sledovaném období, kterým byla vláda Maxmiliána II., ukázal, že informace, skutečnosti či okolnosti vztahující se ke studiu českých dějin tvoří jen menší část jejich celkového obsahu. Ukazuje se, že pro ambasadory nejsou události v českých zemích natolik zajímavé a podstatné, jako např. situace v Uhrách a vztahy mezi Španělskem a Francií. Zaměřovali se tedy především na skutečnosti, které mohly mít přímý vliv na politiku Benátek. Další velkou část obsahu zpráv tvoří jednání o vztazích mezi Benátkami a říší, které situace v českých zemích nijak zásadně neovlivňovala.

Situace v Českém království si vyslanci všímali především v momentě, kdy se jednalo o výběr daní a vojenské záležitosti, které měly přímý vliv na bojeschopnost císařských vojsk proti Turkům. Dále věnují větší pozornost náboženským otázkám. Příčinou tohoto užšího okruhu témat mohlo být i to, že se v ostatních záležitostech týkajících se zemí Koruny české příliš nevyznali. Což vyplývá z podstaty zpráv, které měly především informativní charakter. Jejich účelem bylo poskytnutí podkladů pro další směřování politiky Benátské republiky vůči zemím, ve kterých tito vyslanci působili. Průzkum zpráv tedy ukázal, že Českému království se věnují vyslanci především ve vybraných účelově zaměřených tématech.

V prostudovaných zprávách nebyly nalezeny významnější nové nebo dosud neznámé skutečnosti. Obsažená fakta týkající se českých zemí je možné dohledat i v dosavadních publikacích. Nicméně zprávy benátských vyslanců přinášejí některé nové úhly pohledu. Zajímavý je pohled na historické události optikou císařského dvora, případně přímo osobou panovníka, což může v některých situacích pomoci pochopit motivaci jednání císaře.

Příkladem je kapitola 3.4, kde je zachycen pohled na konání zemských sněmů roku 1567, jichž se císař osobně účastnil. Na rozdíl od sněmů v Praze, odkud vyslanec zasílal opisy dojednaných artikul, se na zasedání v Brně a Opavě výrazněji soustředili na průběh samotného rokování a závěrečná usnesení.

Zprávy benátských vyslanců současně nabízejí, ačkoliv to není jejich primární účel, pohled do života císařského dvora. Tím, že vyslanci byli s Maxmiliánem v pravidelném osobním kontaktu, mohli být přímými svědky toho, jakou odezvu vyvolaly jednotlivé události v císařově bezprostředním okolí a případně jak na ně reagoval přímo panovník. Například je ze zpráv patrné, že Maxmilián vládl v době bohaté na historické události v Evropě a vzhledem k jejich počtu a charakteru se nestačil všem podrobně věnovat, a že mu mnohdy vládnutí komplikovaly jeho četné zdravotní problémy. Přistupoval však k politickým problémům zodpovědně, uvědomoval si jejich význam, a proto některé záležitosti týkající se českých zemí delegoval na bratra Ferdinanda a později se je snažil převést na své syny. Přispíval

k tomu i fakt, že české země se tehdy jeví jako relativně klidné území jeho rozsáhlé říše.

Důležitost těchto procesů ukazuje kapitola 3.5, která pojednává o tom, jak se Maxmilián snažil dojednat příjezd svých synů Rudolfa a Arnošta ze Španělska, kde pobývali na dvoře Filipa II. Je patrné, že jejich návratu domů přikládal velký význam právě proto, že předpokládal převedení některých úkolů na ně. A naopak to, že své syny neměl k dispozici včas, mu vládnutí komplikovalo. Zprávy vyslanců se tomu podrobně věnují, neboť se jednalo o potenciální faktory změny politické situace v říši.

Studium zpráv zároveň ukazuje na určité slabiny vyslanecké služby striktně vázané na císařský dvůr a podléhající panovníkovým příkazům. V momentě, kdy se císař rozhodl část úkolů spojených s vládnutím postoupit někomu jinému, začínali vyslanci ztrácet přehled o okolnostech daného jednání. Podobná situace pak nastala i v případě, kdy císař projevil přání odjet bez doprovodu dvora. Vyslanec opět přišel o hlavní informační kanál, kterými byly pravidelné audience.

Ve světle zpráv vyslanců se Maxmilián II. jeví jako odpovědný a vnímavý panovník, kterému však vládnutí komplikoval jeho zhoršující se zdravotní stav a spletitá politická situace v tehdejší Evropě. Na české země mu mnohdy nezbývalo tolik prostoru a času, kolik by sám považoval za potřebné. Přesto se jednání s českými stavy několikrát osobně zúčastnil, bral v úvahu jejich požadavky a komunikoval s jejich zástupci. Zprávy obsahují informace o postupu a strategii těchto jednání ze strany císařského dvora i ze strany českých stavů. Maxmilián II. si uvědomoval náboženské rozpory své doby, sám byl v kontaktu s luteránstvím a byl ochoten k dílčím kompromisům v jednání se zástupci jednotlivých vyznání. Hlavní poznatky o historických událostech v průběhu jeho vlády prostudované zprávy benátských vyslanců nemění.

Výše uvedené skutečnosti dokládají, že cíl práce byl splněn a z rozsáhlého zdrojového materiálu byly identifikovány ty zprávy, které obsahují informace relevantní z hlediska Českého království. I když tato zjištění vycházejí jen z menší části textu všech zpráv, jejich přínos spočívá v tom, že ukazují, do jaké míry se ambasadoři problematice týkající se Českého království věnovali a proč.

Potenciál pro další výzkum nabízejí zprávy týkající se Maxmiliánova uherského tažení. Jejich podrobnější analýza a komparace s ostatními prameny by mohla nabídnout zajímavý vhled nejen do událostí samotných, ale i do zamýšlených vojenských strategií, které se ovšem císaři nepodařilo uplatnit. Jde ovšem především o příspěvek k vojenským dějinám než přímo k českým záležitostem.

Tato práce se zaměřila výhradně na zprávy benátských vyslanců. Pro další rozvoj poznání by bylo zajímavé a přínosné podívat se na to, jak o jednotlivých událostech a obdobích, třeba i v kratších časových úsecích, vypovídají vyslanci dalších zemí a

porovnávat pojetí týchž událostí v jejich zpravodajství pro různé mocenské subjekty tehdejší Evropy. Další pramenný výzkum a analýza získaných faktů by přispěla k zpřesnění obrazu Maxmiliána II. jako českého krále a zhodnotila jeho význam v českých dějinách.

Seznam pramenů a použité literatury

Seznam zkratek

ALBÈRI	Eugenio ALBÈRI, <i>Le relazioni degli ambasciatori veneti al senato I/6 či I/8, Florencie 1862.</i>
DdG	Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Vídeň, fond Dispacci di Germania, signatura AT-OeStA/HHStA StAbt Venedig Dispacci di Germania
FIEDLER	Joseph FIEDLER, <i>Relationen venetianischer Botschafter über Deutschland und Österreich</i> , Fontes Rerum Austriacarum, Diplomataria et Acta, XXX, Vídeň 1870.

Nevydané prameny

Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, fond Dispacci di Germania, signatura AT-OeStA/HHStA StAbt Venedig Dispacci di Germania, kniha 1–5.

Vydané prameny

Eugenio ALBÈRI (ed.), *Le relazioni degli ambasciatori veneti al senato I/6*, Florencie 1862.

Victor BIBL (ed.): *Die Korrespondenz Maximilians II., 2 Bde.* (Veröffentlichungen der Kommission für Neuere Geschichte Österreichs 14, 16.), Wien 1916, 1921

Marek BYDŽOVSKÝ Z FLORENTINA, *Svět za tři českých králů*, ed. Jaroslav KOLÁR, Praha 1987.

Mikuláš DAČICKÝ Z HESLOVA, *Paměti*, ed. Jiří Mikulec, Praha 1996.

Joseph FIEDLER (ed.), *Relationen venetianischer Botschafter über Deutschland und Österreich*, Fontes Rerum Austriacarum, Diplomataria et Acta, XXX, Vídeň 1870.

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu III: 1558–1573, Praha 1884.

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu IV: 1574–1576, Praha 1886.

Gustav TURBA (ed.), *Venetianische Depeschen vom Kaiserhofe (Dispacci di Germania)*, III, Vídeň 1895.

Zdeněk VYBÍRAL (ed.), *Paměti Pavla Korky z Korkyně. Zápisky křesťanského rytíře z počátku novověku*, České Budějovice 2014.

Seznam použité literatury

Viktor BIBL, *Maximilian II. Der rätselhafte Kaiser. Ein Zeitbild*, Hellerau bei Dresden 1929.

Geoffrey R. BERRIDGE, *Diplomacy. Theory and practice*, Basingstoke 2002.

Václav BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006.

Václav BŮŽEK – Ondřej JAKUBEC – Pavel KRÁL, *Jan Zrinský se Serynu. Životní příběh synovce posledních Rožmberků*, Praha 2009.

Václav BŮŽEK, *Smrt a pohřby Ferdinanda I. a jeho synů. Reprezentace katolické víry, politické moci a dynastické paměti Habsburků*, Praha 2020.

Umberto CHIAROMANNI (ed.), *Il viaggio a Vienna di Leonardo Donà, ambasciatore della repubblica veneta, nell'anno 1577*, Padova 2004.

Ivana ČORNEJOVÁ – Jiří RAK – Vít VLNAS, *Ve stínu tvých křídel... Habsburkové v českých dějinách*, Praha 1995.

Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ – Martin HOLÝ – Tomáš STERNECK – Jan ZELENKA a kol., *Děti a dětství. Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019.

Friedrich EDELMAYER, *Die Krönungen Maximilians II. Zum König von Böhmen, Römischen König und König von Ungarn (1562/63) nach der Beschreibung des Hans Habersack*, Wien 1990.

Friedrich EDELMAYER, Alfred KOHLER (edd.), *Kaiser Maximilian II. Kultur und Politik im 16. Jahrhundert*, Wien – München 1992.

Antonín GINDELY, *O poměrech náboženských za prvních dob panování Maxmiliána II.*, Praha 1857.

Rubén GONZÁLES CUERVA, *Maria of Austria. Holy Roman Empress (1528–1603)*, New York 2022.

Jaroslava HAUSENBLASOVÁ, *The court of Archduke Ferdinand II: Its organisation, function and financing*, in: Sylva DOBALOVÁ – Jaroslava HAUSENBLASOVÁ (edd.), *Archduke Ferdinand II of Austria: A Second-Born Son in Renaissance Europe*, Wien 2021, s. 47–72.

Jaroslava HAUSENBLASOVÁ, *Die Krönung Maximilians II. zum böhmischen König 1562 in Prag und ihre langjährigen Vorbereitungen*, in: Gerhard AMMERER – Ingolda HANNESSCHLÄGER – Martin HOLÝ (edd.), *Festvorbereitung. Die Planung höfischer und bürgerlicher Feste in Mitteleuropa 1500–1900*, Leipzig 2021, s. 153–173.

Mlada HOLÁ, „*Altem loblichem prauch nach*“. *Slezská holdovací cesta Maxmiliána II. z roku 1563*, *Folia historica bohemia* 24, 2009, č. 1, s. 79–110.

- Robert HOLTZMANN, *Kaiser Maximilian II. Bis zu seiner Thronbesteigung (1527–1564). Ein Beitrag zur Geschichte des Übergangs von der Reformation zur Gegenreformation*, Berlin 1903.
- Ferdinand HREJSA, *Česká konfesse, její vznik a dějiny*, Praha 1912.
- Ferdinand HREJSA, *Dějiny křesťanství v Československu VI. Za krále Maxmiliána II. 1564–1576 (Česká konfese)*, Praha 1950.
- Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1987.
- Josef JIREČEK, *Výprava šlechtická do Janova l. 1551, k uvítání voleného krále Maximiliana II.*, in: *Sborník historický* 2, 1884, s. 147–152.
- Alfred KOHLER, *Ferdinand I. (1503–1564). Kniže, král a císař*, České Budějovice 2017.
- László KONTLER, *Dějiny Maďarska*, Praha 2001.
- Kamil KROFTA, *Boj o konzistoř pod obojí v letech 1562–1575 a jeho historický základ*, *Český časopis historický* 17, 1911, s. 28–57, 178–199, 283–303, 383–420.
- Maximilian LANZINNER, *Friedenssicherung und politische Einheit de Reiches unter Kaiser Maximilian II. (1564–1576)*, Göttingen 1993.
- Albrecht P. LUTTENBERGER, *Kurfürsten, Kaiser und Reich. Politische Führung und Friedenssicherung unter Ferdinand I. und Maximilian II.*, Mainz 1994.
- Garrett MATTINGLY, *Renaissance diplomacy*, Harmondsworth 1955.
- Jaroslav PÁNEK, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 2011.
- Jaroslav PÁNEK, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551–1552*, České Budějovice 2003.
- Jaroslav PÁNEK, *Zápas o Českou konfesi*, Praha 1991.
- Peter RAUSCHER, *Zwischen Ständen und Gläubigern. Die kaiserlichen Finanzen unter Ferdinand I. und Maximilian II. (1556–1576)*, Wien 2004.
- Marie RYANTOVÁ – Petr VOREL (edd.), *Čeští králové*, Praha 2008.
- Jan RYCHLÍK – Milan PERENČEVIČ, *Dějiny Chorvatska*, Praha 2007.
- Paula SUTTER FICHTNER, *Emperor Maximilian II.*, New Haven – London 2001.
- Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy XII*, Praha 1901.
- Petr VOREL, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 2021.
- Petr VOREL, *Velké dějiny zemí Koruny české VII.: 1526–1618*, Praha – Litomyšl 2005.

Příloha č. 1 – Sněmy v roce 1567

Čísla za jednotlivými daty (horní index) odpovídají příslušným poznámkám v textu.

19. 12. 1566, Vídeň¹⁴⁴

„Partirà Sua Maestà per quello disse me il giorno di S. Stefano per Moravia, dandosi brescia quanto poò, havendo per guadagnar più tempo fatto venir quà tutti li prencipali di Boemia, et delle altre provincie di Slesia, Lusatia, et Moravia, per comunicare a quelli privatamente come ha fatto, et fa ogni di le richieste sue, affine che esaminate et approbate da questo con tanto minor dilatatione, siano anco approbate nelle diete universali, rimettendosi per il più li altri a questi principali.“ [Císař mi řekl, že na Moravu odjede na sv. Štěpána a bude postupovat co nejrychleji. Aby získal více času, nechal si sem zavolat hlavní předáky z Čech a dalších zemí, tj. ze Slezska, Lužice a Moravy, aby jim soukromě sdělil své požadavky, což už učinil a nadále činí. Tyto požadavky, po přezkoumání a schválení těmito předáky, by pak měli být bez většího zpoždění schváleny i na obecných sněmech, protože jejich ostatní účastníci se přikloní k názoru těchto představitelů.]

14. 1. 1567, Brno¹⁴⁷

„Io parti da Vienna alli sette del presente, come scrissi che era per fare, et in quatro giorni mi sono condotto qua, con molte disagio, et incomodità rispetto alla stagione per l'asprezza del freddo qual veramente e stato grandissimo et l'altezza delle nevi, quale habbiamo trovate, et quello che più importa li mali alloggiamenti qui che anco l'Imperatore mi ha detto che a suoi di non ha mai havuto per poco peggior viaggio.“ [Odjel jsem z Vídně sedmého tohoto měsíce, jak jsem napsal, že udělám, a za čtyři dny jsem se dostal sem, a to s mnoha nepříjemnostmi a obtížemi vzhledem k ročnímu období, kvůli krutému mrazu, který byl skutečně velmi silný, a kvůli vysokým závějím sněhu, na které jsme narazili. A co je nejdůležitější, špatné ubytování; i císař mi řekl, že za celé své vlády nikdy neměl horší cestu.]

21. 1. 1567, Brno¹⁴⁹

„Dovea l'Imperator partir fino non hieri l'altri credendo che la dieta dovesse finire prima, ma sono stati tali li dispareri di questi provinciali così fra di loro per cause private et per la comperentia di baroni, novi et vecchi, come nel resolver le proposte di Sua Maestà che hanno allongato il fine di essa dieta fino a questa mattina havendo finalmente risoluto in luogo dell'obbligo che hanno questi nobili di servire con le proprie persone uscendo Sua Maestà alla guerra di contribuire per tre mesi il pagamento di novecento cavalli armati e se bisognasse per quattro a dodeci fiorini per cavallo, et per la difesa della provincia di ogni cento homeni, ne assegnano dieci. Hanno contentati di pagar per tre anni di quello che ciascuno leva stimato haver di capitale un per mille, et di ogni mille fiorini che ciascuno habbia d'entrata dodeci.

Voleva l'imperatore quindeci et sopra questo ci e stato molto che pure et ci sono state molte repliche con le quali turborono Sua Maestà di maniera che'ella ha convenuto usar parole poco i humane verso di loro. Ma essi si sono scusati con le molte gravezze di quali e gravato il paese, talmente che ha convenute che Sua Maestà habbia patientia. Contentano di continuare le solite gravezze di tanti carantani sopra ogni botta di birra et tanti sopra il vino, et con queste risoluzioni si e fatto questa mattina il recesso della Dieta. Domattina parte Sua maesta per Troppa 16 leghe di qua, viaggio di cinque giorni.“

[Císař měl odjet už předevečím, protože se předpokládalo, že sněm skončí dříve. Avšak protože mají místní mezi sebou mnohé rozepře jak kvůli soukromým záležitostem, tak kvůli soupeření mezi pány, novými i starými, tak i při rozhodování o návrzích Jeho Veličenstva, prodloužily závěr tohoto sněmu až do dnešního rána. Nakonec bylo rozhodnuto, že místo povinnosti těchto šlechticů sloužit osobně, když Jeho Veličenstvo vyrazí do války, přispějí na tři měsíce na plat devíti set ozbrojených jezdců, a pokud to bude nutné, na čtyři měsíce dvanácti

floriny na jezdce. Na obranu své země přidělí deset mužů ze sta. Dále souhlasili s tím, že po dobu tří let zaplatí z každého tisíce florinů, který každý z nich má jako majetek, jedno promile, a z každého tisíce florinů, který každý má jako příjem, dvanáct florinů.

Císař chtěl patnáct, ale došlo kvůli tomu k mnoha sporům a mnoha diskuzím, které Jeho Veličenstvo znepokojily natolik, že vůči nim (místním) použil nepříliš laskavá slova. Oni se však omlouvali kvůli mnoha břemenům, kterými je země zatížena, takže bylo nutné, aby Jeho Veličenstvo projevilo trpělivost. Souhlasili, že budou pokračovat ve vybírání obvyklých daní, jako je určitý počet karantánů z každého sudu piva a určitý počet z vína, a s těmito rozhodnutími byl dnes ráno sněm ukončen. Zítř ráno Jeho Veličenstvo odjíždí do Troppau (Opavy), která je odtud vzdálena 16 mil, což je cesta na pět dní.]

3. 2. 1567, Opava¹⁵⁰

„L'ultime mie furono delli 21 del pasato della terra di Prin in Moravia, dalla quale mi sono poi condotto a questa seguitando Sua Maestà con viaggio assai peggior del primo, perciocché quanto più siano venuti caminando verso il settentrione tanto habbiamo trovato maggior neve et consequentemente maggior freddi con venti così gagliardi per tre di continui, che levando la vene dalli terreni, et portandola sopra le strade massime nelli lochi bassi le habbiamo ritrovate coperte di maniera che con grandissima fatica li cavalli ne potevano uscire. Si è a queste incomodità aggiunto la qualità delli alloggiamenti molto piu incomodi et tristi di tutti li altri ritrovati in qua.

Delli successi di quà non c'è che poter dire altro a Vostra Serenità. Il giorno seguente che gionse quà l'Imperatore fu fatta la proposta delle petitioni di Sua Maestà a questi stati sopra le quali continuano di consultare mattina et dopo disuare, essendo secondo si dice tra loro in gran dispareri perché alla maggior parte le domande di Sua Maestà pare no troppo alte, et vorriano modificarle, perciò la dieta che si credeva dovesse terminare per tutta questa settimana, si prolunghera se già non eccederà, il fine dell'altra.“

[Mé poslední zprávy byly z 21. minulého měsíce z města Brna na Moravě, odkud jsem se poté vydal sem, následoval jsem Jeho Veličenstvo a cesta byla mnohem horší než ta první. Čím více jsme směřovali na sever, tím více bylo sněhu a následně i větší mráz, doprovázený po tři dny tak silným větrem, že navál sníh z polí na cesty, a zejména v nižších polohách byly tak hluboké závěje, že koně mohli pokračovat jen s velkou námahou. K těmto nepříjemnostem se přidala i kvalita ubytování, které bylo mnohem nepohodlnější a horší než všechna předchozí, která jsme dosud využili.

O zdejších událostech není mnoho co Vaší Jasnosti říci. Den poté, co sem dorazil císař, byl předložen návrh požadavků Jejího Veličenstva zdejšími stavům, o kterých stále jednají ráno i odpoledne. Podle všeho mezi nimi panují velké neshody, protože většině se zdají požadavky Jejího Veličenstva příliš vysoké a chtěli by je upravit. Proto se sněm, o kterém se předpokládalo, že skončí tento týden, pravděpodobně protáhne, pokud nepřesáhne i konec příštího týdne.]

10. 2. 1567, Opava¹⁵²

„Sperava l'Imperatore che la Dieta di questa provincia fosse già finita, et che senza difficoltà fussero accettate le petizioni di Sua Maestà, ma questi provinciali, non solo hanno voluto modificarle et sminuirle, m ale contributioni che si risolverono di dare, deliberarono di darle conditionatamente, in caso che Sua Maesta fusse uscita alla guerra in persona, o che il signor turco avesse continuato di travagliarla, et non assolutamente, il che ha dato occasione che la Maesta Sua habbia convenuto replicare, essendosi grandemente turbata di questo loco procedere, ne havendo voluto accettare in alcun modo le offerte loro. In modo che essendo stato forza di tornare a nove deloberazioni, a questo gia quattro di continui si attende, forzandosi quanto possono questi piu favoriti si Sua Maesta di adolcire come sperano, li animi d'alcuni piu indurati, et fra tre o quattro giorni, si crede che la cosa havera fine, et col recesso della dieta si sapevamo poi li particolari.“ [Císař doufal, že sněm v této zemi už bude ukončen, a že císařské požadavky budou bez obtíží přijaty, ale zdejší pánové, nejen, že je chtějí pozměnit

a snížit, ale dokonce již přijaté daně chtějí poskytnout jen podmíněně, a to jen v případě, že by císař táhl do války osobně, nebo že by sultán nepřestával útočit. Vedlo to k tomu, že císař na jejich požadavky odpověděl, byl velice znepokojen takovýmto postupem a odmítl jakýmkoliv způsobem jejich podmínky přijmout. Bylo tedy nutné vrátit se k novým rozhodnutím, na kterých se už čtyři dny pracovalo, a na další se čeká. Císaři nejvíce naklonění pánové se snaží, jak jen mohou, zmírnit, jak doufají, postoje některých svých zatvrzelých druhů, a očekává se tedy, že za tři nebo čtyři dny bude věc skončena. S ukončením sněmu se dozvíme podrobnosti.]

16. 2. 1567, Opava¹⁵³

„Qui, quattro giorni sono, fu dato finalmente fine alla dieta, havendo questi provinciali, non senza gran contrasto, et dopo molte risposte et repliche in scrittura, fatte così dalla parte di Sua Maesta Cesarea come dalla loro, acconsentito di contribuire il pagamento per tre mesi, et se bisognasse per quattro di mille cinquecento cavalli, di tremille, che la Maestà Sua Cesarea havea domandati a 12 fiorini per paga, secondo il consueto, restando come gli altri sudditi di Sua Maestà liberi dall'obbligo di andarsi in persona, et per la difesa della provincia in caso d'irruptione o agressione di nemici, si sono contetati di contribuire di ogni dieci homeni uno, homo di più acconsetito (benche con molta fatica) ad uno accrescimento per tre anni a venire, di quattro grossi bianchi di questa moneta che sono otto carantani, oltra li quattro primi assignati per innanzi sopra ogni vaso di bira. Appresso si sono obligati di rispondere undeci per mille, per quello che ciascuno sera stimato haver di capitale. Oltre le qual cose hano anco acconsentito, che per questo nove impositioni (starise chiamano qui) hano anco acconsentito, che per queste nove impositioni non si ritardi per il pagamento delle vecchie poste per innanzi, le quali non finiranno ancora per un anno, in modo che Sua Maestà è restata soddisfattissima et molto consolata. Et essendo li provinciali di queste doi provincie Slesia e Moravia venuti novamente a gran lite fra loro, per occasione di questa terra dove siano, nominata in tedesca Troppa ma in Boemo, et latino Oppavia, antiquamente ducato, annessa alla pronicica di Slesia, et che già 60, et piu anni sestiene li carichi et gravezze con quella ripetendola al presente con grandissima instantia quelli di Moravia, come contenuta dentro li loro confini, et altinente a loro benche occupata per negligenza delli suoi da Slesiti, a Sua Maestà rimesa così questa che e stimata importante per li mali humori, che sono et potriano per questa causa farsi tanto peggiori fra questi provinciali come tutte le altre differentie et negotii pubblici et privati al suo essere a Praga per dove la Maestà Sua avanti hieri s'avvio 36 grandi leghe di qua, viggio a questi tempi, per la grandissima neve, at giaci, che quest'anno sono in tutte queste pari di dieci giornate se non più conducendosi, come si fanno carri con le robbe. Ma volendo Sua Maestà fermarsi qualche girono al suo luogo da Pardoviz, posto per camino, parte per riposo, parte per suo piacevo essendosi bellissime caccie. Ma non fa conto di trovarsi in Praga prima che la terza domenica di quadragesima con solennita, poiché non vi e più stata, da che e imperatore, et io non mi trovero prima che a quel tempo con Sua Maestà, et consequentemente non havero modo ne comodità di scrivere prima.“ [Před čtyřmi dny byl zde definitivně ukončen sněm. Zdejší pánové, ne bez velkého odporu a po mnoha písemných podmínkách a odpovědích jak z jejich strany, tak ze strany císaře, souhlasili s tím, že na tři měsíce, a bude-li třeba tak na čtyři, uhradí tisíc pět set koní, ze tří tisíc, které císař požadoval a poplatek 12 florénů, podle zvyku, a tím zůstanou osvobození od povinnosti vyjet osobně (do boje). Na obranu svého území v případě ohrožení nebo napadení ze strany nepřátel bylo rozhodnuto vybrat na každých deset mužů jednoho. Dále souhlasili (ačkoliv ne bez velkých obtíží) s navýšením po dobu příštích tří let o čtyři bílé groše, což je osm karantánů, ze čtyř již dříve schválených na každý sud piva. Poté se každý z nich zavázal zaplatit 11 dalších (grošů) z každého tisíce odhadovaného majetku. Nadále potvrdili, že se kvůli těmto novým závazkům nezpozdí s platbou těch starších, které budou ještě rok platné, což císaře velmi potěšilo a uspokojilo. Pánové z těchto dvou zemí, tj. Slezska a Moravy, mají mezi sebou opět a nově veliké spory, a to kvůli této zemi jménem Troppa, ale v češtině a latině Oppavia, což je staré vévodství, připojené ke Slezsku, které už více než 60 let nese závazky a tíží jemu náležející a které nově naléhavě řeší Moravané, protože do jejich hranic náleží, i přesto, že je obsazeno Slezany. Tato záležitost bude přenechána k řešení císaři, je považována za důležitou kvůli špatné náladě, kterou zde působí a mohla by se nadále zhoršovat. Tyto i jiné rozpory a jednání ať už veřejná nebo soukromá bude císař řešit za svého pobytu v Praze, vzdálené 36 mil odsud, a kam císař vyrazil už předevcírem. Cesta potrvá kvůli

velkému množství sněhu a ledu, který je všude, asi deset dní. Vozy mají problém projet a uvést náklad věcí. Císař se ale chce na pár dní zastavit v Pardubicích, které jsou cestou, částečně, aby si odpočinul a částečně, aby se potěšil lovem. Ovšem nepočítá se s tím, že bychom do Prahy dorazili dříve než o třetí postní neděli.]

8. 3. 1567, Praha¹⁵⁵

„Scrissi a Vostra Serenità a 16 del passato da Troppa il fine della dieta di Slesia et il partir di Sua Maestà per questa città, la quale vi gionse al primo del presente incontrata et ricevuta selemente dalla maggior parte della nobiltà di questo Regno al numero di 300 et più cavalli. Alli tre poi la Maestà Sua diede principio alla dieta la resolution della quale al recesso di essa, non mancherò di far sapere alla Serenità Vostra, sicome ho fatto di queste altre provincie.“
[Psal jsem Vaší Jasnosti 16. minulého měsíce z Opavy o konci sněmu ve Slezsku a o odjezdu císaře do tohoto města, kam dorazil prvního tohoto měsíce. Vyjelo mu vstříc a slavnostně ho uvítala většina, což je více než 300, místních šlechticů na koních. Třetího pak císař zahájil sněm, o jehož výsledku po jeho skončení neopomenu Vaší Jasnost informovat, jako jsem to dělal i v ostatních zemích.]

17. 3. 1567, Praha¹⁶⁰

„(...) con maggior instantia che non si faceva prima, fa Sua Maestà sollecitare la conclusione della dieta di questo Regno, et essendo state tutti questi giorni gran divisioni, et contentioni tra li cittadini da una parte et li baroni et nobili dall'altra, con esser mancato poco. (Come ha detto questo arcivescovo et altri) che non sono venuti a romore d'altro che di parole, comparieri davanti hieri inanzi Sua Maestà, instando la parte di cittadini con molti nobili fra loro, di poter far alterazione nella religione volendosi ridurre alla confession augustana, benché non l'espromessero, alli quali s'opposero questi pochi cattolici che vi sono (che sono però li maggior signori et ufficiali del regno) con li quali s'unirono anco molti di questi Hussiti, quelli vive che comunivano sub utraque, mostrando che per le transationi et constitutioni particolari del regno in materia di religione, non si poteva fare alteratione alcuna dal stato presente, sopra il quale arivolo Sua Maestà levadoseli dattorno disse, che non apparteneva a lei, che molto manco a loro conoscere sopra il fatto di religione, ma apparteneva al pontefice Romano, et alla chiesa, aggiungendo che non era tempo ne occasione di parlar di questo, ma sebene di provisioni, per la guerra, havendo ella havuto le nove ch'essi intenderiano per una scrittura che la Maestà Sua farebbe loro publicare, pregandoli, ch'essendo Sua Maesta forzata a tornarsene per questa causa quanto prima in Austria volessero quanto più presto dar risposta alle sue proposte, come hanno poi secondo il costume loro fatta elettione et deputati alcuni di tutti li ordini, con potesta di poter far essi quelle resolutioni intorno alle domande di Sua Maestà che giudicheranno più utili per il regno. Dimandano li nobili esser literi da gravezze, attese le molte spese, et gravanzi paliti li anni passati, ma che in luogo loro siano gradati li contadini, li quali non hanno palito, con far pagare a ciascun capo di famiglia dodeci grossi bianoli per testa che sono 28 carantani, et che anco alli cittadini come fatti più ricchi di quello che solevano, et che di giorno in giorno si fanno anco più si accresca maggior gravezza . All'incontro li cittadini a causa che le petitioni dei nobili non habbiano loco, non solamente offeriscono et si contentano di concedere a Sua Maestà tutto quello che li hanno concesso le provincie di Moravia et di Slesia, et quanto domanda loro Sua Maestà, ma di esser tassati anco personalmente, non curandosi, sicome si suol dire, di farsi male a loro per farlo al compagno, che sera causa, che non queste divisioni la Maestà Sua fara tanto meglio li fatti suoi, et otterrà più larghe contributioni, essendo il pensiero, et resolutione di Sua Maestà per quanto io scopri nelli ultimi ragionamenti suoi d'armarsi al tutto, perché essendo armata, confida dover essertato più stimata, et con più vantaggiose et utili conditioni poter far l'accordo.“ [Císař se s větší naléhavostí, než dříve domáhá ukončení sněmu v tomto království. V těchto dnech vypukly velké roztržky a spory mezi měšťany na jedné straně a pány a rytíři na straně druhé a (dle slov zdejšího arcibiskupa) včera přešli od slov k činům a měšťané, mezi kterými bylo i mnoho rytířů, předstoupili před císaře a požadovali zavedení augšpurské konfese, ačkoliv to nebylo přislíbeno, a proti čemuž se postavilo těch několik málo katolíků, kteří jsou zde (patří ale k nejvýše postaveným pánům

v království) a se kterými se spojili i mnozí z těch husitů, kteří přijímají podobojí, a poukázali na to, že vzhledem k zavedeným pořádkům a nařízením v království ve věcech náboženství, nelze provést žádnou změnu současného stavu, čehož se držel i císař a odpověděl jim, že mu nenáleží, a ještě méně jim, rozhodovat ve věcech náboženství, ale pouze papeži a církvi a dále poznamenal, že nyní není čas to řešit, ale věnovat se válečným záležitostem. Dále je upozornil na nové skutečnosti, které oni chtějí písemně a zveřejnit je, které ho nutí vrátit se brzy do Rakous, a proto je žádá, aby co nejdříve odpověděli na jeho návrhy. Oni pak podle zvyku zvolili a jmenovali některé z nich, kterým nařídili, aby rozhodli o otázkách kladených císařem, které jsou pro království nejpřínosnější. Příslušníci rytířského stavu žádají, aby byli osvobozeni od daňových povinností, s ohledem na jejich velké výdaje a závazky v minulých letech, ale místo nich mají být zdaněni sedláci, kteří strádají méně, a to tak aby z každé hlavy rodiny bylo zapláceno dvanáct bílých grošů, což je 28 karantánů. Také měšťané, kteří jsou považováni za bohatší než dříve, mají nést větší daňové břemeno, které se každým dnem zvyšuje. Měšťané, aby zabránili prosazení požadavků šlechty, nejen že nabízejí a souhlasí s tím, že císaři poskytnou všechno, co poskytly Morava a Slezsko, a co císař požaduje, ale také žádají, aby byli zdaněni osobně, aniž by se starali, zda jim samotným to způsobí škodu, ale poškodí to tak i jejich druhy. Z toho důvodu a díky těmto rozporům císař lépe prosadí své zájmy a získá více na daních. Jak jsem zjistil z posledních rozhovorů, má Jeho Veličenstvo v úmyslu se plně vyzbrojit, protože věří, že ozbrojen bude více respektován a bude schopen uzavřít dohodu za výhodnějších a prospěšnějších podmínek.]

30. 3. 1567, Praha¹⁵⁸

„La dieta di questo Regno che doveria esser finita fino al principio della settimana passata, non essendosi potute accordar molte difficoltà pertinenti alla provincia per li dispareri et contentioni che sono state et tuttavia sono tra li nobili et cittadini, fu per necessità prorogata fine alle settimana dopo l'ottava. Restano però accordate tutte le cose pertinenti a Sua Maestà in materia delli aiuti ch'ella dimanda et dicono seranno di tale satisfatione della Maestà Sua, ch'ella non avera occasione di fare altra replica, sicome ella fece alla prima risposta che le fu data ma non si publicano, ne si pubblicheranno fino al recesso della Dieta.“ [Sněm v tomto království měl skončit už začátkem minulého týdne, ale protože mnoho záležitostí ještě nebylo vyřešeno, a to kvůli sporům mezi stavem rytířským a městským, byl prodloužen až do konce týdne po Velikonocích. Pokud jde ale o pomoc, kterou císař požadoval především, tak ta mu zůstává příslibena. Zdejší doufají, že tak bude spokojený a nebude mít možnost k (zamítavým) odpovědím, které jim dal dříve. Závěry sněmu nebudou zveřejněny, dokud neskončí.]

21. 4. 1567, Praha¹⁵⁹

„Doveva hoggi finalmente esser data da questi del Regno l'ultima risposta a Sua Maestà Cesarea, et domani farsi in publico il recesso della Dieta con le debite solennita, dal qual recesso si saperanno confondamento tutti li particolari, de quali non mancaro con le prime avisarne Vostra Serenità. Tutta la settimana passata e stata consumata in risposte, et repliche fastidiose da una parte et l'altra, insistendo questi del regno, prima che si publicassero le concessioni, fatte a Sua Maestà sopra le sue domande, che ancor lei all'incontro, confermasse loro li privilegi, essentioni, comunità, et prerogative in generale secondo li statuti et ordeni de regno, andado alla via di volersi assumere con questa generalità quella prima et antiqua libertà che avevano di far nelli loro conventi et congregazioni paricolari senza interventi del Re, molte constitutioni et decisioni, tanto nella religione quanto nella giustitia et politia, con grandissimo pregiudicio et diminutione dell'autorita regia. Alle quali Sua Maestà si è opposta gagliardamente, con dire di non voler fare confirmatione in generale, ma di concederla volentieri di quello che in particolare le fusse mostrato, et che si apparessero privilegi e concessioni particolari, conforme a quanto havea fatto il padre et li ultimi re suoi precessori. Finalmente dopo molte repliche si hanno pur trovato certo temperamento con assai buona satistatione delle parti, in modo che Zobia, o venerdi prossimo, al più tardo, Sua Maestà con tutta la corte partirà per Vienna, ma si fermerà per strada per quattro o cinque giorni alla terra di Znom, dove per li 21 di questo ha convocati li nobili di Moravia per la decisione di alcune

differentie particolari di quella provincia de confini et altri che non si sono potute espedir quà.“ [Dnes měl císař konečně dostat od stavů poslední odpověď a zítra by se mělo veřejně konat ukončení sněmu s příslušnými slavnostmi, po kterém se s jistotou dozvíme všechny podrobnosti, o kterých Vás neprodleně informuji. Celý minulý týden byl stráven výměnou návrhů z obou stran a nepříjemnými diskuzemi, přičemž zástupci království trvali na tom, aby před zveřejněním udělených souhlasů Jeho Veličenstvu na jeho požadavky, on na oplátku potvrdil jejich privilegia, výjimky, společná práva a výsady obecně podle zákonů a řádů království. Šlo jim o to, aby si tímto obecným rozhodnutím uchovali původní a starobylou svobodu rozhodovat na svých vlastních shromážděních a setkáních bez zásahů krále o mnohých ustanoveních a rozhodnutích, jak v otázkách náboženství, tak spravedlnosti a politiky, což by velmi poškodilo a snížilo královskou autoritu. Císař se proti tomu silně ohradil s tím, že nechce schválit obecné potvrzení, ale rád by udělil potvrzení těch výsad, která budou předložena jednotlivě, a budou v souladu s tím, co udělal jeho otec a jeho poslední královští předchůdci. Nakonec, po mnoha diskuzích, bylo nalezeno určité řešení k jisté spokojenosti obou stran, takže ve čtvrtek nebo nejpozději v pátek Jeho Veličenstvo s celým dvorem odcestuje do Vídně, ale po cestě se na čtyři nebo pět dní zastaví ve Znojmě, kde na 21. tohoto měsíce svolal moravské šlechtice k rozhodnutí některých konkrétních sporů té země týkajících se hranic a dalších záležitostí, které zde nebylo možné vyřešit.]

28. 4. 1567, Praha¹⁵⁹

„Fu terminata finalmente la dieta di questo Regno dopo le molte repliche et risposte in scrittura, fatte così dalla parte di questi regnicoli, come dalla parte dell’Imperatore, et già terzo giorno fu solennemente alla presentia della Maestà Sua fatto il recesso di essa dieta, et publicati tutti li articoli determinati in quella li quali per maggior chiarezza et notizia di ciascuno, sono stati stampati, ma li capi principali pertinenti alli aiuti domandati da Sua Maestà per occasion della guerra turchesca degni di notitia della Serenità Vostra si restringono in quello di ella vederà dall’alligate summario. Contribuzione veramente riputata straordinaria et dalla quale tutti li più intendenti affermano che la Maestà Sua ne caverà poco meno, che doi milioni di taleri all’anno. Le contentioni et instantie che sono state grandissime per causa della religione, havendo ricercato li calistini e vesiti, il poter continuar nel radunar le loro congregationi, chiamate da loro consistori, per trattare et deliberare in quello, quello che li occorreva per conto della religione, terminarono con una delatione fatta d’accordo, fino al ritorno di Sua Maestà nel Regno, la quale ha promesso esservi l’autunno prossimo, con dichiarazione che fra questo tempo non si faccia novità alcuna. Così dopo il recesso della Dieta, ha Sua Maestà atteso per tre di continui all’espeditone d’infinite suppliche particolari, et avanti ieri si è partita, ma quattro o sei giorni, havendo convocati in quel loco tutti li tre stati della provincia, per la decisione di molte differentie particolari tanto di confini, quanto di altro materie spirituali et temporali.“ [Sněm v tomto království byl nakonec skončen po výměně mnoha písemných návrhů a protinávrhů jak ze strany zdejších obyvatel, tak ze strany císaře. Tři dny poté byloza přítomnosti císaře sněm slavnostně ukončen a zveřejněny v všechny dojednané artikuly, které byly pro větší jasnost a obeznámení všech vytištěny. Hlavní body týkající se pomoci, o kterou císař žádal v souvislosti s tureckou válkou a které stoj za pozornost Vaší Jasnosti posílám přiložené. Daně jsou považována za mimořádné a podle všech zasvěcených se odhaduje, že císař z nich získá ne o moc méně než dva miliony tolarů ročně. Velké spory a nátlak, který se týkal náboženství, kdy kalvíni a husité požadovali možnost pokračovat v pořádání svých shromáždění, které nazývají konzistoře, kde by mohli projednávat a rozhodovat o záležitostech týkajících se náboženství, skončily dohodou o odložení do dalšího návratu císaře do království. Ten přislíbil, že vrátí na podzim, s prohlášením, že během této doby se nesmí učinit žádné změny. Po skončení sněmu se císař tři dny v kuse věnoval vyřizování četných žádostí a především odcestoval. Ale čtyři až šest dní se zdrží v onom místě (Znojmě), kam svolal všechny tři zemské stavy, aby rozhodl o mnoha konkrétních sporech, týkajících se hranic a dalších duchovních a světských záležitostí.]

Příloha č. 2 – Sněmy v letech 1569–1571

23. 12. 1569, Praha¹⁹⁴

„Quattro giorni da poi che Sua Maestà arrivo quà, fui la proposta a questi del regno delle petizioni sue, da esser risolte nella presente dieta, avendola Maestà Sua secondo il solito parlato lei n' medesima con la sua ordinaria et natural elaquenzia et parlo in lingua Alemanna, ancor che avesse potuto nella Boema, come peritissimo di quella, facendo che il signor di Pernestan, grancancelliero de Regno, a proposito per proposito, secondo Sua Maesta andava dicendo, così lui andasse esponendo di Boemo. La somma delle petizioni, dicono di risolse in tre milioni di talari che Sua Maestà domanda al Regno in 10 anni a 300 mila per anno, altre tutte le altre gravezze di carichi ordinarii a causa di poter pagar li debiti che ella ha. Ora si vanno esaminando li petizioni da questi regnicoli, et nel tempo medesimo si vano parimente esaminando da quelli di Moravia separatamente et così da quelli di Slesia, et di Lusazia essendo li prencipali di dette provincie ridotti tutti quà, per concludere ad un tempo medesimo tutte tre li diete di queste provincie, col recesso delle quali si saperanno poi tutti li particolari de quali non lasciero allora d'avisarne Vostra Serenità.“ [Čtyři dny poté, co sem císař dorazil, předložil představitelům zdejšího království své návrhy toho, co požaduje, a co má být vyřešeno na tomto sněmu. Císař k nim promluvil osobně, hovořil se svou obvyklou výřečností a mluvil německy, ačkoliv mohl použít češtinu, kterou dobře ovládá. Pan z Pernštejna, nejvyšší kancléř království, bod po bodu tlumočil do češtiny, co císař říká. Povídá se, že celková požadovaná suma činí tři miliony tolarů, které císař žádá od království na deset let, tedy tři sta tisíc ročně, a další zatížení a běžné daně, aby mohl splatit své dluhy. Nyní tyto požadavky posuzují představitelé zdejšího království, a současně odděleně i ti z Moravy, Slezska a Lužice, jejichž hlavní představitelé se sjeli sem, aby mohly současně proběhnout sněmy ve všech zemích. Po skončení sněmu se dovím všechny podrobnosti, o kterých Vaši Jasnost informuji.]

29. 12. 1569, Praha¹⁹⁵

„Delli successi di qua sopra alla domanda fatta da Sua Maestà a questi Stati, di tre milioni di taleri come scrissi, alla Boemia et di un milione et ottocentomilla alle provincie di Slesia et di Lusazia et di un Millione e mezzo alla Moravia nel spazio di dieci anni, si e fatto poco progresso, quanto ad esaminare et risolvere et queste et le altre proposte di Sua Maesta Cesarea, essendo sopravvenute le feste. Ma passate quelle dicono che si sollecitera per levarsi se non altro dalla grossa spesa che fanno li baroni et tutti gli altri, che sono qui in gran numero.“ [Ohledně událostí zde a žádosti císaře na stavy o poskytnutí částky tři milionů tolarů z Čech, milionu a osmi set tisíc ze Slezska a Lužice a milionu a půl z Moravy na dobu deseti let, bylo postoupeno jen velmi málo, a to se týká i dalších žádostí císaře, neboť probíhaly svátky. Říká se, že po nich půjde vše rychleji, aby se ulevilo, když ne od ničeho jiného, tak alespoň od vysokých nákladů, které mají páni i všichni ostatní, kteří jsou zde ve velkém počtu.]

4. 1. 1570, Praha¹⁹⁷

„Si va dicendo che questi stati facciano grande istanzia all'imperatore che poiche Sua Maestà non può conseder loro il suo primogenito, facendolo venire di Spagna almeno non li lasci, dovendo star lei absente, sotto il governo di questi del Regno ma provveda loro di un governatore et vicere che sia prencipe, come avevano per innanzi. Al quale sin portato quel rispetto e resa quella obbedienza che conviene, perciò se la Maestà Sua s'allontanasse andando ad una Dieta imperiale, il serenissimo Duca Ferdinando potria tornare, come soleva, al governo di questo regno, siccome il serenissimo Duca Carlo anderà a quello dell'Austria et Ongaria.“ [Říká se, že zdejší stavy velmi naléhají na císaře, že pokud jim nemůže poskytnout svého prvorozeného syna, kterého nehal odejít do Španělska, neměl by je nechávat, v době jeho nepřítomnosti, pod vládou těch z tohoto království, ale poskytnout jim místodržitele nebo místokrále, který by vládl, jak to bylo dříve. Tomu by pak prokazovali úctu a poslušnost, jak se sluší. Proto, pokud by se Jeho Veličenstvo vzdálilo a odcestovalo na říšský sněm, mohl by se

nejjasnější vévoda Ferdinand vrátit, jak bylo zvykem, k vládě nad tímto královstvím, stejně jako nejjasnější vévoda Karel převezme vládu nad Rakouskem a Uherskem.]

15. 3. 1570, Praha¹⁹⁶

„Quà continuano questi regnicoli con li altri delle provincie aderenti, di Slesia e di Moravia nella trattazioni della dieta volendo espedirla se potranno la presente settimana, ancorache siano poco d'accordo sopra la distribuzione delle contribuzioni. Volendo quelli di Slesia che quelli di Moravia portino l'isteso peso che portano loro. Opponendosi all'incontro quelli di Moravia di non lo voler fare per esser la loro provincia ancorche più ricca (pero minore del doppio e forse triplo della Slesia) Vi so sono intromessi li Boemi per accordarli. Ma vi è anco stata e vi è tuttavia differenza tra tutti loro sopra la qualità e modi dell'assegnar le gravezze al paese per poter cavarne quanto domanda Sua Maestà. E questa è la maggior difficoltà che abbiano. Convenedo nel resto di voler satisfare intieramente alle domande della Maestà Sua.“ [Zde pokračují vyjednávání mezi představiteli tohoto království a těmi z ostatních zemí, tj. ze Slezska a Moravy. Chtěli by vše vyřešit ještě tento týden, ale zatím se jen málo shodují v rozdělení daní. Ti ze Slezska by chtěli, aby ti z Moravy byli stejně zatíženi jako oni. Ti z Moravy oponují, že to tak nechtějí, ačkoliv je jejich země bohatší (přestože je dvakrát a možná i třikrát menší než Slezsko). Do jednání zasahovali i Češi, aby dosáhli nějaké shody. Také se neshodují v tom, jakým způsobem jsou jejich zemím daně přidělovány a na způsobu, jak jsou vymáhány, aby mohlo být vybráno vše, co si žádá císař. Toto je největší spor, který mezi sebou mají. Pokud jde o zbytek, shodují se v tom, že chtějí vyhovět císaři ve všem, co si žádá.]

31. 5. 1571, Praha²¹³

„La Dieta va camminando al fine, già essendo talle via tutte le proposte, et petitioni sopra la religione, con molta vergogna et biasimo delli prepotenti. Non essendo intorno a quella per innovarsi cosa alcuna. Et circa le proposte di Sua Maestà di danari per acquisto seco, perché si è trovato buon modo nella compartitione per l'esatione della impositioni e gravezze già accettate dal Regno ne pur resteranno confirmate quelle dell'anno precedente di far prova per un anno se potevano riuscire o no, ma più presto saranno augmentate, si come nel recesso della dieta s'intenderà, et Vostra Serenità allora ne farà avisata. La dieta si afferma fra tre settimane debba finire, et ancorché doppo quellaviene et termine delli pubblici giudicii, a quali sarebbe venuta Sua Mastà di assistere non dimeno non trattenirono qui la Maestà Sua più lungamente che nel fine del prossimo non per incamminarsi a Vienna per dove sommamente desidera tutta la Corte di tornare.“ [Sněm se blíží ke konci, protože již byly projednány všechny návrhy a petice týkající se náboženství, což se stalo k velké hanbě a potupě těch domýšlivců. Nebude se v této záležitosti nic nového zavádět. Co se týče návrhů Jeho Veličenstva ohledně financí na válku, byl nalezen vhodný způsob pro rozdělení a výběr již přijatých daní a poplatků v království. Nejenže zůstanou potvrzeny ty z předchozího roku, aby se zkusilo, zda mohou být úspěšné, ale spíše budou i zvýšeny, jak bude oznámeno v závěrečném usnesení sněmu, a Vaše Jasnost o tom bude informována. Očekává se, že sněm skončí za tři týdny, a i když po něm následuje termín veřejných soudů, jichž by se měl císař účastnit, nebude ho to zdržovat zde déle než do konce příštího měsíce, kdy se vydá do Vídně, kam už se celý dvůr velmi touží vrátit.]

14. 6. 1571, Praha²¹²

„Si doveva pubblicare il recesso della dieta, fino sabbato passate, ma havendo Sua Maestà fatte nova proposta sopra li ajuti che ella rceria per la guerra conto per difesa, quanto per offesa, domando quello che altre volte le fu accordato, ciò è un tanto numero d'homini et di cavalli, ripartito secondo il valore di quello che ciascuno possiede, per questa nova proposta, si è sopraseduta la publicatione del recesso, et attendendo poi Sua Maestà ad espedisi delle cause private spera al principio dell'altro tornarsene a Vienna. Già essendo venuti parte de danari che s'aspettavano da Slesia, et di Moravia, et di giorno in giorno aspettavandosi il resto, per il pagamento della corte, et già incominciando a mandarsi delle robbe.“ [Už v sobotu měl být

ohlášen závěr sněmu, ale císař předložil nový návrh ohledně pomoci, kterou by požadoval ve válce, jak obranné, tak úročné. Požádal o to, co mu již bylo dříve přislíbeno, tedy určitý počet mužů a koní, rozdělený podle hodnoty majetku každého jednotlivce. Kvůli tomuto novému návrhu bylo ukončení sněmu odloženo. Císař se nyní zabývá vyřizováním soukromých záležitostí a doufá, že na začátku příštího měsíce se vrátí do Vídně. Část peněz, které se očekávaly ze Slezska a Moravy, již dorazila a zbytek se očekává každým dnem, aby bylo možné vyplatit dvůr, a již se začíná posílat majetek.]

Příloha č. 3 – Sněm v roce 1575

7. 1. 1575, Vídeň²³⁴

„Et se ben ella, per dar qualche satisfazione a Bohemi altribusca la causa di questa prorogatione al cattaro, che di nuovo e ritornato a molestarla, stimano non demeno fermamente alcuni che prima ch'ella si metti in viaggio, voglia veder ben incominate le cose sue noc Turchi, et etiandio ben disposti li Principi Ellettori a compiacerli di elegger un re de romani per coiutor dell'Imperio per poter dalla Dieta di Praga passar ad una imperiale, si come piu di una volta ho scritto alla Serenissima Vostra. Et perche pare che li Bohemi (si come da buono loco intendo) siano piu fermi che mai, in non voler permettere che sua Cesare Maesta habbia a sustituire un figliuolo in quel regno. Et si lasciano apertamente intendere che non cederanno mai alla antiqua loro giurisdizione di elegger assi medesimi il loto re, anco che essa Maesta pretenda che per il decreto di Ferdinando, il quale per causa di rebellione privandoli di tutti li privilegii che havevano, siano caduti di tutte le sue ragioni, et sia il loro Regno fatto hereditario. Noc tutto cio tornando bene al presente alla Maesta Sua di conservar in quiete li suoi stati et tener benevoli Pollachi o non pertutbarli maggiormente per ogni occasione che poteste occorrere di nuova eletione di re in quel regno, potendo esser certa, che sentendo esclamar Bohemi di esser spogliati delle loro giuridizioni, et che i Regni eletionarii si vogliono far Maesta Sua hereditarii, sarebbe un farli credere noc questo esempio, che si fusse per far il medesimo noc loro quando eseggessero un re di questa casa, cosa che sarebbe un metter la Maesta Sua in manifesto pericolo di perder quel tanto di gratia, che si avesse acquistato con loro, si crede pero che noc cosi Bohemi la Maesta Sua debba proceder dolcemente, et non potendo far altro accomodarla per quel miglior modo che gli sia possibile.“ [Ačkoliv se může zdát, že (císař) se jen snaží upokojit Čechy, když jako důvod odložení sněmu uvádí katar, který ho znovu trápí, jsou někteří pevně přesvědčení o tom, že než se vydá na cestu, chce vidět, že turecké záležitosti směřují správným směrem a že jsou zároveň kurfiřti ochotní k volbě římského krále tak, aby mohl ze sněmu v Praze přejet rovnou na ten říšský, jak už jsem několikrát psal. Zdá se, že Češi jsou (jak vím z dobrého místa) pevnější než kdykoliv předtím v rozhodnutí, že císaře nenechají, aby v jejich království za sebe nechal nastoupit svého syna a dávají otevřeně najevo, že nikdy neustoupí ve svém starobylém právu zvolit si krále sami. Naproti tomu je císař přesvědčen, že kvůli nařízení Ferdinanda, který je kvůli vzpouře zbavil všech předchozích privilegií, nemohou jejich argumenty platit, a jejich království je dědičné. Císař se nyní snaží zachovat klid vůči (českým) stavům a být vřelý vůči Polsku, aby se vyhnul jakémukoliv důvodu je rozptýlit během volby nového krále. Může si být jistý, že pokud by (Poláci) slyšeli vykřikovat Čechy, že jim berou jejich práva, a že volené království se má stát dědičným královstvím císaře, mohli by díky tomuto příkladu uvěřit, že by se to stalo i jim, kdyby si vybrali krále z tohoto domu. Císaře to tak vystavuje riziku, že přijde o jejich přízeň. Předpokládá se tedy, že císař bude s Čechy jednat laskavě, a pokud je ani to neuspokojí, pak bude jednat, jak nejlépe to půjde.]

10. 2. 1574, Vídeň²³⁵

„Domani piacendo dl nostro signore dio mi incaminero per Praga. Dove quando potesse sperar subito giunto, trovar in quella citta la Maesta Cesarea per avanzar tempo meterei straordinaria diligenza nel camino. Ma dovendo la Maesta Sa far il viaggio in 14 gironi, vedero di esser 2 di inanzi l'arrivo suo, per essequir subito quanto mi e ordinato da lei.“ [Zítřa se, dá-li Pán Bůh, vydám na cestu do Prahy. Budu se snažit cestovat co nejrychleji a jakmile tam dorazím, vyhledám císaře. Vzhledem k tomu, že císař plánuje cestu na 14 dní, mohl bych, když se budu dostatečně snažit, dorazit ještě 2 dny před ním, abych mohl okamžitě splnit vaše (dóžecí) nařízení.]

24. 2. 1575, Praha²³⁵

„Hieri gionsi in questa citta et sebene il viaggio in questo mama stagione mi e riuscito difficile et fastidioso, essendomi convenuto scorrer qualche pericolo per le male strade che si sono trovate nel camino. Nientedimeno noc la gratia del signor dio son arrivato qui.“ [Především jsem dorazil do tohoto města. Cesta byla díky tomuto nepříznivému ročnímu období obtížná a nepříjemná. Musel jsem čelit i několika nebezpečím kvůli špatným cestám, po kterých jsem jel. Nicméně, díky milosti boží, jsem zde.]

„Ha fatto la maesta Sua hieri la sua proposta a Bohemi La contenuta della quale havendo avuto per buonissima via mando qui inclusa alla S. V. Et sopra la resolutione di essa come ella medesima mi ha detto si consumara molti giorni, et di poi si venira a trattazione di ellegger Rodolfo, figliuolo di Sua Maesta in nuovo re di questo Regno. Si va tuttavia ragionando che la maesta Sua per facilitar la omani elettione di Re dei Romani nel sopradet8to suo figliuolo sia per consentire di prender per esso sicome per o tre mie ho scritto alla S. V., una figliuola del Duca di Sassonia. Et questi Signori Bohemi non pur lo credono, ma mostrano ancora di sentirne molto piacere.“ [Císař včera předložil Čechům své propozice. Jejich obsah vám posílám přiložený k této zprávě. Císař sám mi řekl, že o jejím obsahu se bude muset jednat mnoho dní, a pak se přistoupí k jednání o zvolení Rudolfa, císařova syna, novým králem tohoto království. Nicméně se spekuluje, že císař, aby usnadnil zvolení svého syna římským králem, jak jsem už několikrát psal, uvažuje o tom, že ho zaslíbí dceři saského vévody. A tito čeští pánové, nejen, že tomu věří, ale dávají najevo, že jsou tím velmi potěšeni.]

3. 3. 1575, Praha

„Qui nella Dieta contende se prima debbano esser trattate le cose proposte dalla Maesta Cesarea o pur quelle che li Signori Bohemi dicono che s'appartiene a questo Regno, et se le cose proposte si debbano trattar uniti insieme li baroni, come pare che per maggior sua avvantaggi vorebbe la Maesta Sua che si facesse. Onde se il mezo el il fine si ha da misurar da questo principio tanto contentioso, si pou facilmente credere che habbiano a passar molti girni et che siano expedite le cose che dall'una et l'altra parte saranno proposte.“ [Zde na sněmu se zatím debatovalo o tom, zda se mají nejprve projednávat císařské propozice nebo ty, které, jak říkají čeští páni, náleží tomuto království, a zda se mají císařovy návrhy projednávat společně s panským stavem, jak by si přál, protože mu z toho plynou větší výhody. Pokud se dá průběh a závěr sněmu poměřit tímto začátkem, jde na základě toho snadno předpokládat, že potrvá mnoho dní a budou projednávány záležitosti navržené oběma stranami.]

V. TRON, *Zpráva z 3. 3. 1575*, DdG 5, s. 2.

13. 3. 1575, Praha²³⁶

„Mi diede poi conto la Maesta Sua di quanto si tratta qui nella Dieta, et mi disse prima che havea convenuto consentire che in un medesimo tempo si trattassero et le cose richeste da lei, et quelle che si appartengono a questo Regno. Quello che ha richesto la maesta Sua ho fatto sapere per le ultime mie alla Serenita Vostra, et quello che e dimandato da questi signori, mi desse che erano soce di religione, perche erano comprsi tutti quelli che pretendevano riformazione di essa, et havevano recercata che la comunione sub utraque specie consessagli dall'imperatori passati li fusse lasciata pubblicamente esercitare, et permesso insegnarla et predicarla senza alcuna impedimento, et che li catholici havevano risposto, che facendolo nelli loro luoghi deputati se ne contentariano, pure che non tenessero opinione di avvantaggiarsi et di proceder piu innanzi in cose cosi fatte, et che dopo alcune risposte et repliche si rimessero d'intendere il parer di Sua Maesta Cesarea et la sua volonta della Cesarea maesta, la quale tlse tempo di risponderli.“ [Císař mě následně informoval (během audience) o průběhu sněmu a řekl mi, že odsouhlasil, aby se záležitosti, které navrhoval, probíraly společně s těmi, které se týkají tohoto království. Císařské propozice jsem zaslal ve své poslední zprávě, a to, co žádají páni, se týká náboženství. Přítomni byli všichni, kteří žádají jeho reformu. Požadují, aby

přijímání podobojí, které jim bylo povoleno minulými císaři, mohli praktikovat veřejně, aby bylo dovoleno ho vyučovat a bez omezení kázat. Katolíci na to odpověděli, že pokud toto budou provozovat na místech k tomu určených, budou s tím takto spokojeni, ale nemyslí si, že by se tyto věci měly nadále zvýhodňovat a rozvíjet. Po několika odpovědích a ujištěních se dotázali císaře na jeho vůli, a ten si nechal nějaký čas na odpověď.]

20. 3. 1575, Praha²³⁷

„Fin qui, cella Dieta non si e trattato altro che di religione. Et questi che di dimandano comunicanti sub utraque specie, sicome fin hora non si havea lasciato intendere di quanto desideravano, cosi hanno eletto 18, 6 di baroni, 6 di Nobili, et 6 delle citta, perche facciano a Sua Cesarea Maesta le proposte loro, alla quale pare che habbiano dimandato tempo fino dopo Pasqua, ma all'incontro la Maesta Sua Cesarea gli ha ricercato che frattanto consiglino et risovino quanto gli pare intorno li 200 mila taleri che gli ha dimandato per li presidi di Ongaria.“ [Na sněmu se doposud nejednalo o ničem jiném než o náboženství. Ti, co žádají přijímání podobojí, dosud nepředložili jasné požadavky, tak si zvolili osmnáct zástupců – šest z panského, šest z rytířského a šest z městského stavu, aby předložili císaři svoje návrhy. Vyžádali si na to od něj prodloužení lhůty do Velikonoc a císař je naopak požádal, aby mezitím vybrali a dodali asi dvě stě tisíc zlatých (taleri), které si žádají uherské posádky.]

4. 4. 1575, Praha

„Fratanto questa maesta ha accomodata le cose della Dieta in questa maniera, che s'e contentata che gli sii pagata la mita della contribuzione che gli pagava questo paese, principiando dal primo di gennaro in qua che importa duecentomille fiorini nel spatio di sei mesi. Et perche lei per questo viaggio ha da star absente qualche giorno della citta, et quelli signori per le presenti feste desideravano ritornar alle cose loro, ha prorogata la Dieta fino al mese venturo.“ [Mezitím císař uspořádal záležitosti na sněmu tím způsobem, že je prozatím spokojen s tím, že mu bude vyplacena daň, kterou mu tato země vyplácí za období od ledna až do teď a která obnáší dvě stě tisíc zlatých (fiorini) za šest měsíců. A protože bude kvůli této cestě (*do Saska*) několik dní mimo město, a přítomní pánové by si přáli kvůli probíhajícím svátkům vrátit ke svým (*soukromým*) záležitostem, prodloužil císař sněm až do dalšího měsíce.]

V. TRON, *Zpráva z 4. 4. 1575*, DdG 5, s. 41.

22. 5. 1575, Praha²³⁸

„Si sono ridotti questi signori alla dieta, et fino che sono stati discordi in far le loro proposte intorno alla religione hanno trattato d'introdur alcuni hospitali per li poveri di questa citta di cacciar gli hebrei, et di regular li giudici di questo regno, et hieri si sono uniti insieme, et hanno fatto la loro richiesta, la quale non si e anco veduta ne publicata.“ [Na sněmu ubylo pánů, a dokud se neshodli na náboženství, jednali o zavádění nemocnic pro chudé z tohoto města, o vypovězení Židů a uspořádání soudů v tomto království. Včera se sešli a společně předložili svou žádost, kterou ale zatím nebyla publikována a nikdo ji neviděl.]

26. 6. 1575, Praha²³⁹

„Affermano questi Signori di Corte che la Dieta per l'elettione di Re di Romani sara intimata a Ratisbona per li 26 di Settembre, al qual tempo si tiene per certo che debbano essere risolte tutte le cose che si trattano in questa di Bohemia, prcoiche dopo molte proposte et risposte che si e fatto in proposito della religione, sebene quelli che pretendono incoronatione intorno di essa dimandano a Sua Maesta Cesarea dilatione di tempo fino a S. Bartolomeo, nemtedimeno si crede che manca sia per concederli quanto dimandano, ne meno sia per conceder ad altra innovatione, ma ben osservar il giuramento che fece ricevendo questa corona che fu di introdur altra religione che la comunione sub utraque specie in questo regno.“ [Pánové ode dvora tvrdí,

že říšský sněm s volbou římského krále bude svolán na 26. září do Řezna a do té doby musí být vyřešeny všechny záležitosti o kterých se jedná zde v Čechách. Po mnohých návrzích a odpovědích, které byly žádány ohledně náboženství, a ačkoliv i ti, kteří tuto věc vztahují ke korunovaci a po císaři žádají prodloužení lhůty až do sv. Bartoloměje, se předpokládá, že císař jim nepřizná, co žádají, ani žádné jiné odlišnosti, ale že se bude držet své přísahy, kterou učinil při převzetí této koruny, a to, že nebude v tomto království zavádět jiné náboženství než toto přijímání podobojí.]

3. 7. 1575, Praha²⁴⁰

„La gagliardissima instantia che fanno quwsti Signori Bohemi di haver una dilatione fino a s. Lorenzo per far li suoi raccolti, fa credere a molti che le cose di questa dieta non siano paer esser difinite al tempo sopradetto. Onde si va discorrendo che compiacendo Sa Maesta Cesarea (come hora di giudica certo ch'ella sia per fare) li Signori Bohemi di questa proroga che ella debba poi prendere uno di questi partiti, o prorogar la convezione imperiale di gia intimata come ho detto, overo tuor tanto tempo da qui quanto basti di andar fino a Ratisbona, et espedita l'elettione di Re di Romani ritornarsene qui. Quelli che credono ch'ella debba esser prorogata dicono, che alla Maesta Cesarea premeno grandemente le cose di questo regno, e massime non volendo questi signori Bohemi per alcun modo consentire (sicome pretende) ch'egli sia hereditario di questa casa. Et hora che sono praticati alcuni di loro si lassano intender che mentre l'imperatou loro re vive non hanno bisogno di altro re. Et altri dicono che dandoli la libera elettione in mano eleggeranno un figliuolo di Sua Cesare Maesta, cosa che lei non e per consentir mai, si peche crederebbe quello che tanto stima, che e le ragione che pretende haver di successione in questo regno si anco perche dandoli la libera esettione in mano se ben dicessero di eleggere un suo figliuolo, potrebbero elegger poi chi meglio li paresse in luoco suo. Onde vedendosi la Maesta Sua cesarea in questo stato, et che il darli tempo sarebbe un darli maggior qiede, si crede che innanti che parla di qui voglia veder il fine di questa dieta, giudicando che piu si debba stimar in casa sua questo regno che la dignita di re di Romani, che non gli da stati propri, ma solo grandezza et riputazione. Quelli poi che giudicano ch'ella sia per andar a tutti i modi al tempo deputato a Ratisbona, dicono che l'elettione del Re di Eomani non suole, ma da gran favore in tutte le cose alla Maesta Sa, et in particolare a queste di Bohemia, et che havendo consentito che la convetione sia intimata per li 26 di settemvre che viene, et che le lettere siano espedite per corriere espresso com'e stato fatto, ella non sia per un breve viaggio, et per un poco di tempo non dico perder, ma avventurare quello che soci longamente ha desiderato, et massime che senza metter molto pericolo in le cose di questo REgno potra andarsene a suor la sucessione dell'impero et ritornarsene poi in tempo ancora qui.“ [Houževnatý nátlak českých pánů na prodloužení lhůty až do sv. Vavřince kvůli žním nutí mnohé věřit tomu, že záležitosti tohoto sněmu nebudou v dosud dané lhůtě vyřešeny. Proto se teď diskutuje o tom, že pokud císař povolí pánům toto prodloužení (a nyní se soudí, že to udělá), pak se mu nabízí jedna z těchto možností: buď odloží už vyhlášený říšský sněm, nebo si vezme dostatek času na cestu do Řezna a po skončení volby římského krále se vrátí sem. Ti, kteří věří, že císař odsouhlasí prodloužení, tvrdí, že by mu to prospělo při řešení záležitostí tohoto království, protože Češi odmítají jakýmkoliv způsobem souhlasit s tím, že je dědičné pro jeho rod. A nyní, někteří z těch, co se tímto zabývají, se nechali slyšet, že dokud žije císař, jejich král, nepotřebují dalšího. Jiní říkají, že dá-li jim císař možnost svobodné volby, zvolí si jeho syna. S tím ale císař nebude nikdy souhlasit, protože to nechtí to, čemu on sám věří a to je, že mu náleží následnictví v tomto království. A také pokud by jim povolil svobodnou volbu, ačkoliv mu tvrdí, že by zvolili jeho syna, mohli by i tak zvolit na jeho místo někoho, koho by považovali za lepší volbu. Císař si je vědom tohoto stavu a toho, že kdyby jim nechal příliš mnoho času, vedlo by to k dalším požadavkům, a proto vládne přesvědčení, že odtud neodjede, dokud sněm neskončí. Soudí totiž, že více by si měl ve své říši vážit tohoto království, než titulu římského krále, protože s ním se nepojí žádné vlastní statky, ale pouze velikost a pověst. Ti, kteří naopak uvažují, že císař v každém případě odjede v daný termín do Řezna, říkají, že volba římského krále je laskavostí nejen pro něj, ale zvláště pro Čechy (české země), a že už souhlasil se svoláním sněmu na 26. září a spěšně odeslal všechny zprávy. Nebude to krátká cesta, a neříkám, že mu to zabere jen krátký čas, ale uskuteční se tak to, co už si dlouho

přeje, aniž by čelil velkému riziku v jednání o záležitostech tohoto království. Může odjet, dosáhnout nástupnictví v Říši a pak se opět vrátit sem.]

10. 7. 1575, Praha²⁴¹

„Hanno havuto finalmente questi signori bohemi da questa cesarea maesta la proroga da loto tanto instantemente ricercata, et partiranno la settimana che viene per andar a far li suoi raccolti essendo convenuti prima noc sua cesarea maesta di restar qui una parte di loto, et particolarmente tuttu li ufficiali del Ragno, acciocche come commissari di tutti gli altri continuino la trattatione delle cose proposte et specialmente in trovar modo di chiamar Rodolfo re di questo regno se non rep successione o elettione sopra che ci contende, almeno noc una terza via da loro imaginata che tenga dall'una et dall'altra, et che contenti questi signori bohemi, et non pregiudichi alle ragioni che pretende di haver di esso regno questa cesarea maesta, la quale ha terminato di far ogni cosa peche si risolti prima questo articolo che ella parti di qua per Ratisbona per compir con vantaggio di tempo, et noc risparmiio di spesa, cosi la incoronazione di Re di ohemia come quella di Re di Romani, et anco per non haver necessita per questo effetto di ritornare in questa citta.“ [Císař konečně potvrdil českým pánům prodloužení, o které tak usilovali, a příští týden odjedou kvůli žnám. Předem se dohodli s císařem, že tu část z nich zůstane, především všichni nejvyšší zemští úředníci, a to jako jejich zmocněnci, kteří budou pokračovat v jednáních o navržených věcech a zvláště pak, jak prohlásit Rudolfa králem tohoto království, a to ani následnictvím, ani volbou, v čemž panují pře, ale pokusí se navrhnout třetí cestu platnou pro obě strany, která by uspokojila Čechy a zároveň nepoškodila v této věci mínění a důvody císaře. Ten mezitím dokončil vše, aby už byla řešena jen tato záležitost, a mohl pak odjet rovnou do Řezna, kde by během jedné cesty, a tím s úsporou nákladů, dokončil korunovaci jak českého, tak římského krále.]

22. 8. 1575, Praha²⁴²

„L'imperatore chiamo hieri mattina in Dieta questi Signori Boemi et gli disse che havera amato sempre in universale et in particolare ognuno d'essi noc quella passione et tenerezza, noc la quale amano i padri li suoi propri figliuoli. Et che portato da questo suo singular amore, et da questa sua cordial affetione non havera mai lassiato ad dietro alcuna cosa impensata che dovesse esser di beneficio suo, at conservazione di questo regno. Et che all'incontro havera conosciuto in essi tanta fede, et tanta affetione verso di lei et tanto desiderio di compiacerla in tutte le cose, che restava contentissimo et soddisfattissimo di loro. Ma che al presente considerando quello ch'essi medesimi et tutti gli altri potevano discorrere et considerare che gran pericolo soprastia a tutto quei Regni ai quali in tempo debito non e provvisto di Re potendo essi esser soprapresi all'improvviso da qual che benpensato accidente, et esser in questo caso molto facilmente dagli insidiatori, at nemici loro colti et mal trattati, voleva noc la sua solita paterna affezione persuaderli ad acetare et dichiarire il successore suo. Soggiungendo che ritrovandosi lei per l'indisposizione che tiene cosi mal condizionata, come ognuno poteva toccar noc mano che non in termine di anni o mesi, ma di hore poteva mancando far riuscir tanti mali in questi paesi, quanto si vedeva in altro Regno vicino (intendendo di Polonia) voleva per l'amore che potrava a loro et per soddisfazione di se stessa poponerli un nuovo Re, hora che si havea il tempo comodo di farlo. Et in questo soggetto si allargi assai, scoprendosi in tutti i concetti et parole non meno grave et eloquente che benigno et grazioso, dimostrando di pretender la sue cessione, et non discontentarsi che senta pregiudizio delle sue ragioni segua l'elettione, a tli replica piu d'una volta, che quello che gli proponeva giudicava che fusse non manco a veneficio delle cose loro, che di soddisfazione di Sua Cesarea Maesta. La quale ricercandoli per loro RE Rodolfo suo figliuolo Re di Ongaria si come li prometteva, che mentre visesse no contentirebbe che s'ingeviste nel suo governo cosi li assicurava che dopo di lei tenerebbe la protezione, et il governo di questo Regno, noc quella affezione bonta, et mansuetudine che si conveniva. Tutti li stati ristretti insieme fecero dire che si consiglierebbero et dipoi d'avrebbero la conveniente risposta alla Maesta sua, et lei mostro che soci desiderava che facessero. Et quanto alle contenzioni disse che tanto piu prontamente stava aspettando, che divenissero per quello che li haveva ricercati quanto piu per molte vie potevano esser fatti chiri della molta insolenzia, et poca fede di Turchi, li quali hora

travagliavano in Ongari, et penetrevando potevano pevenir in questo REgno. Et in fine li prego a dar quanto piu preso espdizione a tutte le cose perche gia (come sapevano) era intimato per li 26 del futuro il convento Imperiale a RAtisbona per cose importantissime, il quale certo non si poteva prorogare. Et all'incontro promise loro che fra due o tre giorni darebbe risposta a tutte le richieste sue. Ma o sta in grandissima speranza che debbano compiacer la Maesta Sua Cesarea della successione o elezione di questo REgno, et inanzi che prtiamo di qua debba seguire anco la coronazione.“ [Císař svolal na včerejší ráno na sněm všechny zdejší české pány a řekl jim, že je vždy miloval obecně i zvláště, tak jak otcové milují své vlastní děti. A kvůli těmto vřelým citům a upřímné náklonosti nikdy neopomenul promyslet nic, co by bylo ku prospěchu jak jemu, tak k zachování tohoto království. Sám v nich pak poznal věrnost a oddanost a zároveň si je vědom jejich přání mu ve všem vyjít vstříc, takže vůči nim cítí velkou radost a spokojenost. Ale nyní uvažuje o tom, co by měli zvážit i oni, jak velké nebezpečí hrozí královstvím, které si včas nezajistí krále, protože mohou být zaskočena nějakou nečekanou událostí, a může pak být s nimi ze strany jejich nepřátel špatně zacházeno. Chtěl je tedy, veden svou otcovskou náklonností, přesvědčit, aby přijali jeho nástupce. Dále dodal, že on sám už je natolik poznamenan nemocí, že, jak si může každý domyslet, nejen že za roky či měsíce, ale už jen i za pár hodin může v těchto zemích propuknout tolik špatnosti, jak to mohou vidět i v jiném blízkém království (tím myslel Polsko). Chtěl by jim tedy z lásky k nim a pro svůj vlastní klid, nyní, když je vhodný čas, navrhnout nového krále. Tuto věc dále rozvedl, své myšlenky vyjadřoval jak vážně a složitě, tak vlídně a laskavě, dal jim najevo, že požaduje jejich souhlas, ale že nebude nespokojený, pokud jeho požadavky nebudou splněny. Opakovaně zdůraznil, že to, co navrhuje, považuje za stejně prospěšné pro jejich záležitosti, tak pro sebe sama. Císař požadoval, aby si za svého krále zvolili Rudolfa, jeho syna a uherského krále, slíbil, že pokud bude žít, nedovolí, aby se do jeho vlády zasahovalo a zaručil jim, že po jeho smrti bude ochráncem a vládcem tohoto království, a to s náklonností, dobrotou a mírností, jak se sluší. Všechny stavy se shodly, že se poradí a poté dají císaři odpověď. Ten dal najevo své přání, aby tak učinily. Co se týče sporů, tak čeká, že se brzy najdou cesty jak je vyřešit, už s ohledem na drzost a malou víru Turků, kteří jsou nyní v Uhrách a mohou proniknout i do tohoto království. Dále je požádal, aby vyřešení svých záležitostí věnovali veškeré úsilí, protože, jak jistě vědí, je na 26. příštího měsíce svolán do Řezna říšský sněm, kde bude nutno vyřešit další důležité záležitosti, které nelze odložit. Zároveň jim slíbil, že do dvou nebo do tří dnů odpoví na všechny jejich požadavky. Chová v sobě velkou naději, že ho jistě jejich volba následníka potěší, a pak by dříve, než odjede, proběhla korunovace.]

29. 8. 1575, Praha²⁴³

„Scrissi per l'ultime mie alla Serenita Vostra che l'imperatore haveva la sua richiesta a questi Signori Bohemi perche volessero eleggere o accettare il successore suo in questo regno. Due giorni poi li fece chiamar nella sua camera privatamente, et li diede la risposta intorno le religione sicome li haveva promesso di docer fare, et li disse che per il desiderio che teneva di soddisfarlo haver a pensato lungamente di trovar modo di pot'relo farem a che havendo molte volte tontito nelle cose che gli richidevano ad aricordarli la promessa, et il giuramento ch'ella fece quando venne a prender questa corona, gli era Sovvenuto di haverli promesso, et giurato di non admetter altre religione che la catholica te la comunione sub utraque in questo regno. Et che sebene teneva (come havea detto pronta volonta di satisfarli in tutte le cose, voleva assicurarli, che quando se gli sono rappresentati dinanze noc le richieste loro intorno la religione, vedeva che dalli primi che parlavano gli erano ricercate alcune cose molto diverse da quelle che gli erano dimandate dalli secondi, et se ascoltava gli altri trovava che discordavano medesimamente dalli dui sopradetti, et cosi susseguentemente, in maniera che volendo soddisfare a dieci, conosceva chiaro di dispiacere a 30., et che quanto piu desiderava tantomeno trovava via di compiacerlo, onde voleva dirli, che quando tutti essi sapessero convenirsi insieme, volendo intendere che li Calvinisti di unissero noc quella della confessione augustana, et quelli della confessino augustana et calvinisti noc quello della comunione sub utraque et unitamente ricercassero alcuna cosa che potesse salva la conscientia sua, et il beneficio loro concederli. Non aspetterebbe di esser sollicitata a darli ogni satisfazione, cosi in questa cosa, come havea fatto in tutte le altre. Questi Signori Bohemi che non sono restati soddisfatti di quanto e piaciuto alla Maesta Sua di dirli, gli ritardano la dichirazione del

successore suo in questo regno, che e quello che tanto lei desidara, consigliando di farli una nuova richesta intorno la religione, la quale dicesi che gliela davanno molto presto. Mam a maesta Sua ha detto a Monsignor Nuncio che procedura sempre dolcemente noc loro, et che non si rimovera mai della prima sua resolutione.“ [Minule jsem psal, že císař požádal české pány, aby zvolili nebo přijali jeho nástupce v tomto království. O dva dny později si je císař pozval do svého soukromého pokoje, aby jim dal odpověď ohledně náboženství, jak slíbil, že udělá. Řekl jim, že z touhy potěšit je, dlouho přemýšlel o způsobu, jak to udělat. Ale pak, jak po něm bylo jimi při mnohých příležitostech požadováno, aby si vzpomněl, co slíbil a přísahal, když přebíral zdejší korunu, si vybavil přísahu, že v tomto království nepřijme jiná náboženství než katolické a přijímání podobojí. Ale ačkoliv byl připraven a měl vůli je uspokojit, chtěl je ujistit, že když první z nich předložili své požadavky ohledně náboženství, tak se v mnohém lišily od těch, které byly požadovány od druhých, a další se zase rozcházel s oběma předchozími a tak dále, takže kdyby se snažil vyjít vstříc deseti, znelíbil by se dalším třiceti a čím víc se snaží jim vyhovět, tím méně k tomu nachází cestu. Chtěl jim tedy říci, že kdyby se společně dohodli, a měl tím na mysli, že by se kalvinisté měli spojit s těmi, kteří vyznávají augšpurskou konfesi, a ti co vyznávají augšpurskou konfesi spolu s kalvinisty se mají spojit s těmi, co přijímají podobojí, mohli by nalézt něco, co by nečinilo zle jejich svědomí a poskytlo jim dobrodiní. Nečekal by pak, až na něj budou naléhat, ale poskytl by jim zadostiučinění i v této věci, jak už to učinil i ve všech ostatních. Ti čeští pánové, kteří nebyli spokojeni s tím, co narhoval císař, nadále zdržují vyhlášení jeho nástupce v království, což si on velmi přeje, a navrhuje podat novou žádost ohledně náboženství, což by se, jak říkají, mělo stát velmi brzy. Císař řekl nunciiovi, že se k nim chová velmi vlídně a že se nikdy neodchýlí od svého původního rozhodnutí.]

4. 9. 1575, Praha²⁴⁴

„Diede questa Maesta la risposta a questi Signori Bohemi intorno la religione, la quale ho scritto per le ultime mie alla Serenita Vostra, et credendosi universalmente da tutti, che per essa si fissero acqietati, s'intese poi che introdutti alla Maesta Sua gli dissero queste proprie parole, che loro non si rifarrebbero mai delle cose appartenenti al secolo prima che lei non dicesse quanto gli richedevano per il servizio di Dio, volendo intendere che se non fossero compiaciuti di quanto ricercavano intorno la religione ella non aspettasse che dovessero dichiarare mai quante dovessero essere le contribuzioni nemeno chi dovesse esser il successore di questo regno. Et cio gli replicorno piu d'una volta arditamente. Onde la Maesta Sua credendoli ostinati in questo, et conoscendo benissimo che conveniva finalmente risolversi in una di queste due cose o per qualche maniera contentarli o noc L'armi stringerle a far quanto ella li ricercava giudicando queste secondo partito pericoloso et impossibile per il tempo ristretto ad eseguirlo si risolse di appigliarsi al primo. Et hieri mattina li fece chiamra tutti nell'anticamera sua dove ella si ritrovava, et fli disse che le cose della religione erano state sempre giudicate per sua natura arduce et difficili da resolver et che a lei tanto piu arduce et difficili se gli rendevano quanto maggiore vedeva la disunione fra loro. Che pero haveva pensato di rimetter questa trattatione ad un'altra Dieta contentandosi intanto che potessero viver sicome li dettassero le conscientie loro. Questa risposta e stata diversamente interpretata, dicendo li catholici che non potendo al presente la Maesta Sua tuor agli heretici di questo paese che non vivano di quel modo che piu li piace, che cio li habbi concesso che faccino con licentia sua fino ad un'altra Dieta, non si poteva dire che li avesse concesso alcuna cosa nuova. Et gli heretici noc segno di straordinaria allegrezza affermano che gli e stato permesso che se ne stiano in quella religione che loro giudicano migliore, et alcuni piu arditi degli altri si lasciano intendere che non potendo haver questa concessione in scrittua la metteranno in stampa. Disse la Maesta Sua hieri a monsignor Noncio che non gli havevan dato alcuna cosa di piu di quello che tenevano. Ma a me in buon proposito qzesta mattina, dicendoli io, che quanto piu fatica ella haveria havuto in accomodat le cose sue di questo regno, tano maggiormente poteva sperare che gli fossero per riuscire piu saporite et grate, ella mi rispose che non sapeva vedere come potesse esser saporito et grato quello che passasse per tante cose amare et garlee prima che si gustasse. Et soggiunse: Signor Ambasciator vi e stato del da fare assai et non se e finito ancora ogni cosa. Io intendo da buon loco che la cosa e passata in questo modo che dopo che la maesta Sua li disse le parole sopradette loro gli fecero efficacissima instantia prima di

comprenderli, et connumerargli nella comunione dub utraque, et che fossero annotati nelle tavole del regno, et quando non gli piacesse questo che fussero descritti noc un libro a parte accicche potessero sicuramente vincere et esecitar le loro religioni, et poi dimandarono di poter essere ad messi nel concistoro di quelli della comunione sopradetta, et non volendogli conceder quel che gli fusse data licentia di farne uno separatamente dal suo. Et finalmente la richiesero che l'interim che li permettere la Maesta Sua di poter vivere cadauno nella sua religione come havevano fatto fin hora quietamente, fusse dichiarato noc una pubblica scrittura, et non potendosi conceder questo li fusse dato una nota particolare di sua propria mano. Ma la maesta sua scherendosi hora per una via et hora per un altra divenne in questo di voler fare una scrittura la quale disse che non farebbe por cautione loro, perche davevano esser sicuri della parola sua, ma per memoria di lei stessa, la quale voleva tenere appresso di se per ricordarsi in ogni tempo di quanto li havesse promesso. Et di questo li Boemi restarono contenti. Et hora vanno dicendo che satisfaranno la Maesta Sia di quanto li ricerca, et affermano che fra pochi giorni si fara l'incoronazione del successore suo et gli concederanno tutte le contribuzioni che li sono state richieste. Et la Maesta Sua parimenti si lascia intendere che peritra di qui alli 22 del mese presente per Ratisbona.“ [V minulé své zprávě jsem popsal, jak odpověděl císař českým pánům ohledně náboženství a všichni obecně uvěřili, že se tím situace uklidní. Když pak ale byli k císaři uvedeni, oznámili mu těmito slovy, že se nebudou už nikdy zabývat záležitostmi, které náleží do předchozího století, a jestliže císař nerozhodne, tak jak žádají kvůli boží službě, čímž myslí to, že pokud nebudou spokojeni s tím, co požadují ve věci náboženství, nemůže císař očekávat, že schválí to co by měli ohledně daní a následníka v tomto království. Toto mu pak odhodlaně několikrát zopakovali. Císař, když pocítil jejich zatvrzelost, pochopil, že se musí rozhodnout mezi dvěma věcmi – buď jim nějakým způsobem vyjde vstříc, nebo se uchýlí k použití zbraní, aby je donutil udělat, co od nich žádá. Druhou možnost však považoval za nebezpečnou a, vzhledem k nedostatku času, i za nemožnou. Vybral si proto první. Včera ráno si je nechal zavolat do svého předpokoje, kde je očekával, a řekl jim, že věci spojené s náboženstvím vždy považoval ve své podstatě za obtížné a těžko řešitelné, a že se mu tak jeví stále více, když vidí, jak jsou mezi sebou nejednotní. Proto se rozhodl přenechat tato jednání až na další sněm a spokojí se s tím, že oni budou zatím žít tak, jak jim velí jejich svědomí. Tato odpověď je však různě vykládána. Katolíci tvrdí, že když císaře nemůže v současné době donutit kacíře, aby žili tak, jak se jim líbí, a dovolí jim jednat dle jejich uvážení až do dalšího sněmu, neznámá to, že by jim povolil něco nového. Naopak kacíři se radují, že jim bylo povoleno setrvat v náboženství, které považují za lepší, a ti odvážnější dokonce zamýšlejí, že pokud tuto dohodu nemohou mít písemně, vydají ji tiskem. Císař sám včera řekl nunciovi, že jim nic víc, než co už by měli. Ale mě dnes ráno ve vhodnou chvíli odpověděl, když jsem mu řekl, že čím více úsilí vyvine na uspořádání věcí v tomto království, tím více budou pro něj výsledky sladší a milejší, že si nedokáže představit, že by mohlo být něco tak moc sladké a milé, když to před ochutnáním prošlo tolikerou hořkostí a obtížemi. A poznamenal: „Pane ambasadore, je zde třeba vykonat hodně práce a ne vše je hotovo.“ Z dobrého zdroje vím, že poté, co jim císař řekl výše uvedené, velmi důsledně na něj naléhali, aby je pochopil a přiřadil je k těm, co přijímají podobojí, aby byli uvedeni v královských registrech a když se mu nelíbilo toto, co bylo popsáno, tak aby byli zapsáni do zvláštní knihy, čímž by zvítězili a mohli provozovat své náboženství. Poté požadovali, aby byli přiřazeni ke konzistoři těch, kteří přijímají podobojí, protože jim nedovolili vytvořit si vlastní. Nakonec požádali, aby tato lhůta, kdy císař dovolí každému žít ve své víře, jak to doposud poklidně dělali, byla vyhlášena veřejnou listinou, a pokud to takto nelze udělat, aby ji císař stvrdil vlastní rukou. Císař se s výsměchem rozhodoval mezi první a druhou možností a nakonec se rozhodl sepsat návrh, který ale, jak řekl, neslouží k jejich záruce, protože musí věřit jeho slovu, ale pro jeho vlastní paměť, a chce jej mít u sebe, aby si v jakýkoliv moment mohl připomenout, co jim slíbil. A Češi jsou s tímto takto spokojeni. Nyní říkají, že císaři schválí vše, co žádá, a prohlašují, že za pár dní proběhne korunovace jeho následníka a poskytnou mu všechny daně, které žádá. Císař také naznačuje, že 22. tohoto měsíce se vydá na cestu do Řezna.]

11. 9. 1575, Praha

„Questi signori bohemi di mostrano piu contenti che mai della risposta che piacque alla Maesta Sua Cesarea di darli intorno la religione. Onde per non levar a lei in tutte le ragioni della

successione che pretende di havere in questo regno, et per non debilitar maggiormente a se medesimi li privilegi ch'essi tengono dell'elettione si sono convenuti insieme di publicar senz'altra determinazione Martedì o Mercoledì he viene Rudolfo Re de Ongaria Re di qesto regno. Et domenica che viene dicono che si celebrera le ceremonie della incoronazione noc quelle medesime solennita che si e fatta sempre. Dicesi per cosa ferma che dui o tre giorni poi si mettera in cammino tutta la Corte per Ratisbona.“ [Zdá se, že čeští páni jsou více než kdy jindy spokojení s odpovědí, kterou jim dal císař ohledně náboženství. A aby mu nepřenechali všechny pravomoci k následnictví, o kterých panovník tvrdí, že mu v tomto království náleží, a aby tak výrazně neoslabili svá vlastní privilegia, kterým je volba, dohodli se společně, že bez dalších ustanovení veřejně prohlásí v úterý nebo ve středu Rudolfa, uherského krále, králem i tohoto království. Dále říkají, že v neděli proběhne korunovační obřad se všemi slavnostmi, tak jak tomu vždy bylo. Najisto se prohlašuje, že dva nebo tři dny poté se vyjede do Řezna.]

V. TRON, *Zpráva z 11. 9. 1575*, DdG 5, s. 133.

18. 9. 1575, Praha

„Martedì mattina che sara a 20 del presente si publicava Rodolfo Re di Ongaria figliuolo dell'Imperatore Re di Bohemia, et il signor Trauzen maggiordomo di Sua Cesarea Maesta che in nome di lei ha pregato Monsignor Noncio, l'Ambasciator di Spagna, et me ancora ad esser presenti a questa sommita ne ha parimenti affirmato, che giovedì venturo si celebrera le ceremonie dell'incoronazione. Et questi signori Bohemi che per questo effetto si trovano qui in grandissimo numero, si apparecchiano di far riuscir tutta le cose noc ogni sorte di grandezza et pompa, et pregano Sua Maesta a diffenir la sua partita fino alli 26 del presente, et gli promettono innanzi di ella si parta di qua di satisfarla delle contribuzioni che li ricerca.“ [V úterý ráno, čili 20. tohoto měsíce, bude Rudolf, král uherský a syn císaře, veřejně prohlášen českým králem. Pan Trauzen, císařův hofmistr, požádal nuncia, španělského vyslance a mě, abychom se této události zúčastnili a zároveň potvrdil, že ve čtvrtek proběhne korunovace. A Čeští pánové, kteří se sem sjeli ve velkém počtu, se snaží, aby vše proběhlo s náležitou vznešeností a slávou, a žádají císaře, aby svůj odjed odložil na 26. tohoto měsíce. Slibují mu, že mu tak stihnou poskytnout všechny daně, o které je žádá.]

V. TRON, *Zpráva z 18. 9. 1575*, DdG 5, s. 138.

23. 9. 1575, Praha²⁴⁶

„Martedì mattina dopo che fu pubblicato in una sala assai grande alla presentia di tutti li Bohemi baroni et nobili di questo regno, rodolfo Re d'Ongaria, Re di Boemia, et che si fece secondo l'uso di questa corona ceremonie solite (le quali lascie di raccontarle, perche apportarebbero poco utile al presente alla Serenita Vostra di saperle), questa Cesarea maesta con l'imperatrice, et con li serenissimi suoi figliuoli, et ambasciatori se ne anda in chiesa, dove con tutti quei segni di allegrezza, che maggiori non si seppe fare si canto il tedeum laudamus. Mrcoledì poi si ando a prendere la corona in una certa chiesa 3 leghe lontana di qui, et fu portata nella citta noc la compagnia di 200 et piu cavalli. Il Giovedì mattina ritorno la Maesta Sua in habito impriale nella medesima chiesa insieme noc l'imperatrice, figliuoli et ambasciatori, et poco dipoi compare il serenissimo re in mezzo di dui vescovi, vestito noc li apparamenti episcopali insieme con tutta la chieresia di questa citta, et fatte molte orationi al Signo Dio per la persona di sua Altezza et in prticolare che gli acerescesse vigore et spirito per la conservatione et amplificatione di questo Regno, et dopo haver giurato lei alli signori bohemi, et ricevuto il giuramento di loro, et alcune altre ceremonie cosi fatte, fu cridata, unta, et incoronata con molti segni di allegraza Re di questo Regno. Et in questo proposito non voglio lasciar di dir alla Serenita Vostra che la mattina assai per tempo, innanzi che si discendesse nella chiesa Sua Maesta Cesarea fece chiamar nella camera sua l'ambascator di Spagna, et me insieme, et dipoi Monsignor Nuncio, et non solo volse che si credesse tutte queste cose ad una ad una, cioi la corona, il sceltro, la balla, et gli apparamenti imperiali tutti adornati di grandissima quantita di perle et giose di ogni sorte, et di molto prezzo, ma che si trattenessemo un longo pezzo noc lei, et che si fusse presenti ancora a vestirla, le qual tutte cose, noc le

sussequenti fece passar la Maesta Sua con alcune parole et maniere (diro cosi proprie di lei nelle quali si scoprirno tanta allegrezza, benignita, et muhanita, che come le comprendo difficili ad imaginare, cosi le trovo difficilissime ancora a scriverle, et minuramente narrarle alla Serenita Vostra. Pero mi restringero un dir questo aolo che ogni cosa compare, et ruscio certo noc bellissimo ordine, pompa, et solennita, et noc universale allegrezza, et contento di tutti, et specialmente delle Maesta loro, et li ambasciatori furino molto favoriti, et in diversi modi accarezzati da Sua Cesarea Maesta in particolare. Dopo la Messa et la incoronazione predetta si ando immediate in una sala, nella quale si trovava in ul luoco alquanto eminente la tavola dove si desino con questo ordine. Sedeva in capo di essa tolto un bellissimo Baldachino il Serenissimo Imperatore et la Imperatrice, et dalla man sinistra il Re con tutti li serenissimi suoi fratelli, et alla man destra al incontro di essi pricipi un poco piu a basso Monsignor nuncio, l'ambasciator di Spagna, et io ancora. Et al piano di essa sala si attrovavano molte altre tavole, alle quali mangiarono li baroni et nobili di questo regno. Ho fatto in nome della serenita vostra noc tutti questi serenissimi principi quei officii che ho riputato convenienti, et mi e stato corrisposto da ognuno di loro humanissimamente. Dimani piacendo al Signor Dio mi meterro in camino per Ratisbona, et dui giorni appressa credai che fara il medesimo la Maesta Sua Cesare noc tutto il rimanente della Corte.“ [V úterý ráno, potom co byl v jednom opravdu velikém sále za přítomnosti všech pánů stavu panského a rytířského tohoto království, prohlášen Rudolf, uherský král, králem českým, byly provedeny obvyklé ceremonie podle zvyku této koruny (nebudu je Vaší Jasnosti popisovat, protože v současnosti to pro nás není nijak užitečné). Poté císař, císařovna, jejich děti a vyslanci odešli do kostela, kde se s velkými projevy radosti, jak jen to bylo možné, zpívalo Te Deum laudamus. Ve středu se jelo vyzvednout korunu do jednoho s kostelů vzdáleného asi 3 míle (legy) odsud, do města byla přivezena v noci za doprovodu více jak 200 jezdců. Ve čtvrtek ráno se císař, oblečen do císařského roucha, vrátil spolu s císařovnou, dětmi a vyslanci do stejného kostela, a chvíli poté vstoupil nejjasnější král, oblečen do biskupského oděvu, obklopen dvěma biskupy a následován všemi duchovními tohoto města. Po proběhnutí mnoha modliteb k Pánu Bohu za osobu jeho Výsosti, zejména, aby nabyl síly a ducha pro zachování a rozmnožení zdejšího království, a poté co přísahal českým pánům a přijal jejich přísahu, a po proběhnutí dalších ceremonií, byl povolán, pomazán a korunován s mnohými projevy radosti králem tohoto království. V této souvislosti nechci opomenout Vaší Jasnosti říci, že brzy ráno, ještě předtím, než se všichni sešli v kostele, si nechal císař zavolat španělského vyslance, mě a později i papežského nuncia. Obrátil se na nás nejen proto, aby vše bylo (námi) prověřeno, tj. koruna, žezlo i jablko, a další císařské insignie, všechny zdobené velkým množstvím perel a různými druhy drahokamů veliké hodnoty, ale aby s námi i vše projednal, přičemž použil taková slova a způsoby (jemu tak vlastní), ve kterých bylo tolik radosti, laskavosti a lidskosti, že je pro mě až složité je pochopit a o to více složité je popsat, abych vám o nich pověděl. Proto se omezím jen na to, že vše proběhlo v překrásném pořádku, okázalosti a vážnosti, s všudypřítomnou radostí a ke spokojenosti všech, a zvláště pak císaře. Vyslanci pak byli v mnohém upřednostněni a císařem zvláště oceňováni. Hned po skončení mše a korunovace jsme přešli do sálu, kde se na vyvýšeném místě nacházel stůl, kde se zasedalo v tomto pořádku: v čele stolu, pod krásným baldachýnem, seděl nejjasnější císař s císařovnou, vlevo seděl král se všemi svými bratry a naproti nim o trochu níže nuncius, španělský vyslanec a já. Přímo na podlaze sálu pak bylo rozmístěno ještě mnoho stolů, u kterých jedli pánové ze stavů panského a rytířského náležejících tomuto království. Vykonal jsem jménem Vaší Jasnosti vůči všem princům všechny obvyklé náležitosti, a každý z nich mi velmi laskavě odpověděl. Zítřka, dá-li Pán Bůh, se vydám na cestu do Řezna, a dva dny po mně snad vyjede i císař s celým dvorem.]